

UZUN YÜRÜYÜŞ

ULUSAL GÖRÜŞ

SİYASAL

DEĞER

SAYI 72

YAYIN AYI

KASIM 2005

WWW.UZUNYURUYUS.COM

21. Yüzyıl ve Das Kapital

Devletin Kürt Politikaları-1
Bertan SEYCAN

Irak İşgali ve Ötesi
Temel DEMİRER

Karanlık Aklın Şövalyeleri-IV
Eren CAN

Çokkültürcülük Üzerine Sesli
Düşünceler
Sibel ÖZBUDUN

Söykırım/Jenosit/Völkermord
Ragıp ZARAKOLU

Felsefe Dersleri-III
Haşmet ZEYBEK

Derin Dondurucuda
Bekletilen İdeoloji-II
Hasan CEM

Marshall Berman ve
Modernizm
Özkan GENÇ

Özgür Kadın, Özgür Toplum
Tansel SEVKAN KAPLAN

Güle güle dağ gülüşlü Yusuf ve Arkadaşları;

Yağmurlu bir sonbahar günüydü. Orda, köprünün hemen altında yağmurdan sakınır halde beni bekliyordu. Birbirimizi nasıl tanıyacağımızı telefonda kararlaştırmıştık. Yanına yaklaştım, yüzündeki tebessüm ve gözlerindeki çocuksu bakışla karşılaştım. Yüzündeki gülüşün aydınlığı dağ başlarına vuran güneşin ilk ışıkları gibiydi...

Şehirleri "boş bir sokak gibi" arkasında bırakıp gidene kadar sık sık görüşür olduk. Yüreğinin sesine kulak verip giderken, ardından hep bir gün dönüp geleceğini; tartıştığımız anlarda tekrarladığı "eger bana soracak olursan" ılı sohbetlerimize katılacağımı düşünür dururdum. Ama ne fayda...

"O sözler ki ağzımızdan çıkmıştır bir kere! ve uğrunda..." diyen şairin dizeleri kulaklarımda çınladığı bir akşam üstüydü. Yine sonbahardı ve yine yağmur yağıyordu. Yağmurdan sakınmak için binanın sacaklarına sığınmış düşünüyordum. Ansızın bir güvercinin kanat seslerinin peşine takıldı bakışlarım. Suskun ve çaresiz donakaldım.

"Ustamın oğlu duydun mu?" diyen Karaoğlan'ın yüzü belirdi gözlerimde... Sustu gözlerim; ne bir damla yaş taşıdı; ne de bir ah'ın derin acısını. Ama; "dağ gülüşlü çocuk", seninle paylaştığımız onca zamanı taşıyor gözlerim.

Sohbetlerimizde sık sık "bu bir gerçekliktir" diyen sevgili Yusuf; seni, gözlerindeki ışıltıyı ve alnındaki dağ gülüşünü hep özleyeceğiz...

Senin, Murat ve Ayten'in bize bıraktığı anılar ışığında bir kez daha sıkıyoruz yumruklarımızı...

Hayati

Yusuf DAL

Murat GÜZEL

Ayten GULMEZ

UZUN YÜRÜYÜŞ

KASIM 2005 SAYI: 71

Fiyatı: 2.000.000 TL (KDV Dahildir)

İÇİNDEKİLER

SUNU.....	01
UZUN YÜRÜYÜŞ'TEN.....	02
Yıkılan ve Yeniden Kurulan Uluslar arası Denge- ler Bağlamında Devletin Kürt Politikaları-I.....	04
BERTAN SEYCAN	
Irak İşgali ve Ötesi.....	08
TEMEL DEMİRER	
Karanlık Aklın Şövalyeleri-IV.....	15
EREN CAN	
"Her Parlayan Altın Değildir", ya da Çokkültürcülük Üzerine Sesli Düşünceler.....	19
SİBEL ÖZBUDUN	
Bizim Köyün Halleri.....	24
OZAN VELİ	
Soykırım/Jenosit/Völkermord.....	27
RAGİP ZARAKOLU	
Felsefe Dersleri: -3.....	31
HAŞMET ZEYBEK	
Derin Dondurucuda Bekletilen İdeoloji -II.....	36
HASAN CEM	
Marshall Bermann ve Modernizm.....	40
ÖZKAN GENÇ	
Silahşör.....	43
OKTAY GÜZELOĞLU	
Yoldaşım İsmail DOĞAN'ı!.....	45
HÜSEYİN ÇEVİK	
Özgür Kadın, Özgür Toplum.....	47
TANSEL SEVKAN KAPLAN	

MERHABA;

72. sayımızla birlikteyiz. Toplumsal yaşamın akışı içinde bu yıl, birçok arkadaşın deyimiyle "uğursuz bir yıl" oldu. Kavga- da yitirdiğimiz 17'lere birçok arkadaş eklendi. Keza; Ayşe, Hüseyin ve ardından da Tansel yoldaşı yitirdik.

Tansel Kaplan yoldaş, çocuk sayılabilecek bir yaştan itibaren ezilenlerin, işçi sınıfının mücadelesi ve koşullarını paylaşıyor büyüdü. Erken yaşta tanıştığı Kaypak Kayacı hareketin kaderiyle birlikte, güzelliğini de paylaştı. O, hareketin geri ve devrimci olmayan yönlerinden uzak durdu; ama orada devrimci ve insanlığın geleceğine ilişkin güzel olan ne varsa, onları içselleştirdi; aynı zamanda şahsında geliştirerek çevresiyle paylaştı. Mücadele içinde hem dönüşerek gelişti, hem de dönüştürdü. Sıradışılığı, olaylara bakışındaki devrimci duruşu ve kararlılığı, o'nu bulunduğu alanlarda öne çıkardı. En verimli dönemindeyken, rahatsızlığı onu engelledi ve en sonunda aramızdan aldı.

Tansel yoldaşın, hem anısına hem de güncelliğini koruduğu için, daha önce yayınladığımız bazı yazılarını yeniden yayınlıyoruz...

"Yüz Fikir" köşemizle ilgili de bir kaç şey söylemek istiyoruz: Esasen dergi sayfalarımızda çıkan imzalı yazılar, imza sahiplerini bağlar. Bu doğruluğu ve yanlışlığından öte bir şey... İnzaların önemli bir kısmı dergimizi bağlar yani ve aynı paralelde olsa da, bunun böyle bilinmesinde fayda var. Hatta, zaman zaman kolektif sayfalarda da tartışma götürür şeyler bizi şaşırtmamalı.

Sorun, aynı şeyler söyleyip söylemediğimiz değil; neyi nasıl ve hangi gerekçelerle açılımla sorunudur aynı zamanda. Dolayısıyla, bu yönüyle eğitici olmayı; aynı zamanda şekilsiz-zararsız hale getirilmiş olan teorisinin yeniden kavranarak devrimci özüne kavuşturulması yolunda bir adım olmak istediğimiz bilinmelidir.

Bundan şu sonuç çıkarılmamalıdır: Şekli şemali olmayan bir yayın... Tersine, şekli şemali olduğu zan edenlerden daha çok açık, belirgin ve bu konuda yaptığını bilen bir konumdayız...

ARALIK ayı sayısını OCAK sayısı ile birleştiriyoruz. Ürün ve katkıları zamanında yapılmasını önemsemeliyiz.

Daha iyi bir nitelik ve devrimci-komünist bir teori üzerine gelişen ileri bir adım için işbaşına!

Ön Kapak Resim: (MUZAFFER ORUÇOĞLU-Gece)

TOHUM BASIM YAYIN GÖSTERİ VE ORGANİZASYON LTD. ŞTİ. adına

Sahibi ve Yazışmaları Müdürü: M. Ali VARİŞ

Adres: İstiklal cad. Büyük Bayram Sokak No: 19 K: 3 Beyoğlu / İSTANBUL

TEL/FAX: (0212) 251 05 61

uzunuyuruyus@netbulmail.com

Baskı: BERDAN Matbaacılık

BANKA HESABI: Mehmet Ali VARİŞ- İŞ BANKASI

TL/ 1011 1519452 Beyoğlu şubesi

EURO/Mark/ 3246817

İsviçre, Fransa/ 3246836

EURO/Vakıflar Bankası-Beyoğlu/026-4032973

Avusturya İrtibat: B. KAHRAMAN

Enns gasse 21/53 1020 WIEN AVUSTURYA

İsviçre İrtibat: MUSTAFA KORU

Grabmat Weg 14 3176 Neuene gg Bern

Tel: 0041 0317415986

İsviçre İrtibat: MUSTAFA ÜLKER

Tel: 0046 737 293 343

Almanya İrtibat: NURİ ASLAN

Florstadt Str 16

60385 Frankfurt Am Main

Tel: 0049 694 699 92 06

Fransa İrtibat: Ali HİDİR

Tel: 0033 0679811683

21. Yüzyıl ve Das Kapital

"Das Kapital", dünyanın en çok okunmuş, en çok yorumlanmış ve en çok eleştirilmiş sosyal bilimsel yapıttır. Üst düzeyde ağır akademik-teorik bir kitap olduğu halde, en az *İncil* kadar baskı yapıp satmış bir eser... Dolu dolu üç koca cilt. Toplanmaya kalkılırsa bu üç cilde dair 20. yy.'da yapılmış olan akademik-teorik yorum ve eleştirileri, dünyanın en büyük kütüphanesine zor sığdırılır. *Kapital*, kitap dünyasının imparatorudur.

Ne var ki, imparatorları vurur maskaralar: Sezar'ı vurdukları gibi. Öyle diyor tarih araştırmacısı Gerhard Schulz. Genç-Roma İmparatorluğu döneminde yeşil, mavi, beyaz ve kırmızı sembolünü alan tam dört tane sirk partisi kurulmuş Sezar'ın senatosuna karşı. Roma, Konstantinopol ve Alexandria gibi büyük şehirlerde sirk ticaretini ele geçiren bu partiler, kitlesel iletişim ağını da ele geçirmiş sayılırlardı. 4. yy.'da daha icad olunmamıştı televizyon veya internet. Halk sirklerde buluşordu o zamanlar.

Bilindiği üzere Sezar'ın hükmettiği Roma Senatosu'nda dili doğru kullanmak bir zorunluluktur. Kelimeleri yerli yerinde kullanıp doğru bir retorikle dile getireceksin eleştiri ve karşı eleştirilerini. Halkın izleyebildiği senatoda bu kurala uymayan senatörler halk üzerindeki prestijlerini yitirir, diğer bütün senatörleri karşısına alır ve en sonu Sezar'ın hismine uğrayarak kovulurdu senatodan. Orada dilin sanatı yapıldı Cicero'nun polemikleri misali.

O yüzden Roma İmparatorluğu'nu varmanın yolu dili vurmak-tan geçiyordu. Siyasal sirk partileri bunu yaptılar. Sirklerde dil cambazlığı yapan maskaralar, senatörlerin konuşmalarını karikatürize ederek halkı güldürüyorlardı. Kelime cambazlarını zevkle dinleyen halk, dilde maskaralığı çok sevdi. Haliyle halk arasında prestijini yükseltmek isteyen senatörler de terketti doğru konuşma sanatını, işin dalaveresini yaptı. Çok geçmeden Roma Senatosu oldu bir dalavere merkezi ve vuruldu İmparator Sezar, bir dalavereyle, çöktü Roma...

Elbette 4. yy.'ın sirkleri artık ciddiye alınır birer kitle iletişim merkezi olmaktan çıkmışlardır. O sirklerin palyaçoları hiç kimseyi vurmaz, sadece sakarlıklarıyla güldürürler az sayıda çocukları. Ama önemli mi?! Ne de olsa, "kitap çağının sonu"nu ilan eden sosyal filozof Marshall McLuhan'ın medyası vardır, o sirklerden geri kalır yanı olmayan.

Kurur iken CNN yayınlarını 60'lı yıllarda McLuhan, o yayınlarda "dış politika" ya da "yabancı ülkeler" türü terimlerin kullanılmasını yasaklamıştı. "Çünkü" diyor McLuhan "bize yabancı hiçbir ülke kalmamıştır bu dünyada. Bütün ülkeler bizindir artık."

Evet, yaklaşılırken 20. yy.'ın sonlarına, bütün ülkeler olmuştu "televizyon kanalı" denen modern sirklerin memleketi. Kitabın sonu gelmişti. Dünya, televizyon kanallarının elinde küresel bir köye dönmüştü. Alain Tourane'nin

bahsettiği "şehrin sonu" bu mudur? Emin değiliz. Fakat bütün insanlık artık zaping köyünün zaping aşiretindedir. Kitap okumazlar onlar, kurulur ekran karşısına, kanaldan kanala zapingleyip dururlar.

Televizyon ekranı, orta yerde yanan aşiret ocağıdır adeta. Aralarındaki bütün mesafeye rağmen, dünyanın bütün köylüleri uzatır ellerini aynı televizyon programlarına. Oradan ısıtır, oradan yakarlar cigaralarını...

"İlkin Golden Girls'leri izliyordum kahkahayla, yarım saat sonra mevzime gidip tetiği çekiyordum" diyor Bosna'da keskin nişançılık yapmış bir Sırp askeri. Çocuğuna bir parça ekmek bulmak için yola düşmüş Bosna'lı analar, "Altın Kızlar" denen şu ABD'li moruklara minnettardır elbet. Ama şu insanlığın haline bakın bir; savaşı bile "hava durumu" misali televizyon programlarının yayın saatine göre yürütülüyor.

Dünyayı ele geçirip küresel bir köye döndüren televizyon kanalları birer zenginlikler elbet. Dünyanın her bir köşesinden bir resim sunarlar insanlığa; parçalanmış dünya resmi, parçalanmış dünya görüşü... Dil parçalanmıştır, medyanın elinde... Akıl, mantık, düşünce parçalanmış. Çok şey görür hiçbir şey anlamaz zaping köyünün zaping insanları. Kitap okumazlar onlar, tanımazlar büyük düşüncülerin büyük öğretilerini. Zaping köyüne, Lyotard'ın sonunu ilan ettiği "büyük anlatılar" değil, "Ünlüler Çiftliği" programı yaraşır. O çiftlikte otlayıp,

halka fikir dağıtan maskara starlar... Düşünce dünyası olmuştur "Ünlüler Çiftliği"; parlamentolar birer çiftlik, üniversiteler birer çiftlik...

Doğru düşünmenin imparatoru Marks vurulur küresel köyün çiftliklerinde... Unutur insanlık, unuttur entelektüel-teorik alem Marksizmi. Solcular unuttur onu, eski Marksistler unuttur onu... Sonu ilan edilir Marksizmin; gelmiş geçmiş zamanların en büyük özgürlük öğretisi unutulur teorisinin dalaveresi-nin yapıldığı bu dünyada. Akademiklerde onun savunusu yapılmaz, kitlelerin gereksinimi, istemi ve eylemi zemininde gerçekleşmez o.

Ama çok önemli midir birilerinin Marksizmi unutmaya yemin etmişliği, Marksizm onları unuttuktan sonra?! Adeta bir diş ağrısıdır Marksizm, unutulmak istendikçe kendini hep hatırlatır.

Bu küresel köyde Marks'ı unutmaya kalkışıp Marksizme kefen dikenler pek duymak istemeyeceklerdir ama maalesef, katolik sosyal öğretinin yazarı Oswald von Nell-Breuning, asırlık ömrünü sonlar iken 20. yüzyılın sonunda, son olarak şunları söyledi: "20. yy.'ın bütün sosyal filozofları Marks'ın omuzlarına binmişlerdir." Binerler tabii, çünkü Marksizmsiz tarih yazılamazdır. Bundan dolayı, kendisi bir Marksist olmayan Foucault bile itiraf ederki: "*Marks'ın kavramlarını kullanmaksızın ve onun düşünce ufkuyla konumlanmaksızın tarih yazmak şimdilik mümkün görünmüyor. Doğrusu, tarihçi olmak ile Marksist olmak arasındaki farkı merak ediyorum.*"

Bugüne dek, hiç ama hiçbir sosyal filozof, Marksizme alternatif olabilecek bir tarih yazamamıştır. Ne ABD'in "Marshall Planı"nın

bereketli musluklarından içen modernizasyon teorisyenleri başardı bunu, ne bilim teorisyenleri, ne de Marksizmi türlü türlü revizeyle aşmaya çalışanlar... Marksizm aşılamazdır çünkü, olası tek tarih yazımıdır o! Kargadan başka kuşlar vardır ama, Marksizm'den başka tarih yazımı yoktur meta, para, sermaye ve pazarın hükmettiği bu dünyada. Bir tek ama bir tek Marksizm deşifre eder meta, para, sermaye ve pazarın dikta ettiği sosyal düzeni. Saldırırlar onlara insanın insanlığını temsil eden emek adına.

Girmiş iken 21. yy.'a, dünya şimdi her zamankinden daha rafine bir şekilde meta, para, sermaye ve pazarın sosyal dünyası olmuştur. Onlar öttürür düdüğü, insanlık dans eder çıkan melodiye göre.

Elbette Güney Sahra ülkelerinden tutun da New York'a dek; dünyanın bütün köylüleri "Golden Girls"leri izler. Aynı programlar güldürür onları, aynı programlar hüznendirir. Aynı Coca Cola açlar diyarında da satılır, toklar diyarında da. Ücretle çalışan sekreter, en az patronun karısı kadar şık giyinir bu dünyada. Bundan dolayı "ideolojinin Sonu" nu ilan etmiştir Daniel Bell ve fena halde yanlışmıştır. Çünkü bu göstergeler, "ideolojinin sonu"na değil doruğuna işaret ederler... Bu dünyanın açlarının bile ne denli kapitalist ideolojiyi tükettiklerine!

Toplumsal bir çerçeve içerisinde yaşayan ve yaşamak için üretmek zorunda olan insanlar kendi kendilerinin etrafına "sermaye" denen hapisane duvarları örmüş, rafine bir şekilde kendini oraya hapsedmiştir. Kendi akıl ve eylemlerine yabancılaşmalarıdır; ideolojidir, yanlış bilinciştir bu. Kendi kendini

hiçleştiren insanlık, "kapital"ın aklını ve eylemini kuşanmıştır. Böylelikle iktisat insandan tam özgürlüğünü ilan etmiştir 21. yy.'da ve kusursuz bir şekilde işlemeye başlamıştır aynen Karl Marks'ın *Kapital* 'de anlattığı gibi.

Kusursuz bir şekilde kendi kanunlarına göre işleyen iktisadi kategoriler hesaplanabilir diye hesaplanabilir olmuştur 21. yy.'da meta, para, sermaye ve pazarın dünya ölçeğindeki sosyal düzeni. Tarih hesaplanabilir, tarih yazılabilir olmuştur aynen Marks'ın yaptığı gibi.

Kimisi "*Karl Marks, 19. yy.'da doğdu, 19. yy. dünyasını yazdı ve 19. yy.'da öldü*" der. Yanlış der bu cahiller sürüsü. Karl Marks, 21. yy.'da doğmuş, 21. yy.'da yaşamış ve 21. yy.'ı yazmış ve 21. yy. dünyasını eleştirmiştir *Kapital* 'de. Asıl şimdi yaşar Karl Marks, asıl şimdi günceldir *Kapital* ! Kapitalizmin doruğuna yeni vardı insanlık, Kapital'siz anlaşılamazdır bu dünya.

Hatırlatır Marksizm kendini bize yeniden sonu ilan edilmişken, "Bensiz olmaz, bensiz akıl işlemez, bensiz sosyal bilim olmaz, bensiz toplumsal gelecek olmaz!" der.

Hegel'in deyimiyle; tarihin ironi yaptığı bu günlerde, kafa ile ayaklar yer değişmiş olsa da, insanlar midelerinden konuşup Marksizme arkalarına gültüyor olsa da, kahrolmuş olsa da akıl, "inadına Marksizm!" diyeceğiz. Büyük düşünürlerin büyük öğretilerine, köklerimiz dönceceğiz! Kökleri işleyeceğiz, kökleri konuşup tartışacağız... Asırları eskitip geleceğe akan o kökleri! Karşıtlarımız üzerinde teorik zaferlerimizi öreceğiz, siper, barikat ve daha değişik savaş hatlarında gerçekleştirecek olan tarihin en son ve en çetin kavgasını hazırlamak üzere!

Yıkılan ve Yeniden Kurulan Uluslar arası Dengeler Bağlamında Devletin Kürt Politikaları-I

Bertan SEYCAN

En özli şekilde ifade edecek olursak; dış politika, belirli bir güce dayanarak ve mevcut uluslar arası güç ilişkileri-dengeleri bağlamı üzerinde üretilir ve uygulamaya sokulur. Dış politika, sayısız ölçüde inceliği bünyesinde barındıran oldukça güç ve oldukça yetkin becerileri-yetileri ön şart koşan bir bütünlüğe dayanır. En genel anlamıyla; iç politika, esas olarak, (ülke sınırları bağlamı içerisinde) güç oluşturmaya odaklı yönetme sanatıdır. Dış politika ise bu gücü kullanarak, çıkarları en iyi şekilde korumak ve mevcut olan güce güç katma bilimidir. Ve her durumda ve her zaman, iç politika ile dış politika iç içe geçmiş bir biçimde hep bir bütünlük içinde var olur.

Devletin dış politikası; kuruluş yılları itibarıyla, esas olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası üzerine yükseliyordu. Ancak; politik rotanın çizilmesinde, Osmanlı'nın hata ve yanlışlarından çıkarılan dersler ve duyulan tepki ve korkular tayin edici önemde rol oynuyor ve halen de rol oynamaya devam ediyordu.

Osmanlı'nın gerileme süreci, Batı'da kapitalizmin gelişiminin hız kazandığı sürece tekabül eder. Bu tarihi süreç, Osmanlı sarayının, dış politika arenasında bağımsız bir güç olarak davranma yeteneğini hızla kaybettiği bir süreç olmuştur.

Ve aynı tarihi süreçte, Osmanlı'nın dış politika rotasının çizilmesinde, Batılı güçlerin rolü, git gide artmış; ve Osmanlı'nın çöküş döneminde belirleyici hale gelmiştir. Dahası; çöküş sürecinin hızlandırılmasında, Batılı güçler azımsanamayacak ölçülerde roller oynamıştır.

Tanzimat Fermanı ile "resmen" başlayan süreç, gittikçe ivme kazanan bir hızla, Osmanlı'yı Batılı emperyalistlerin kucağına itmiştir. Bu dönemde, Osmanlı sarayında, kendi gücüne dayalı, dolayısıyla imparatorluğun çıkarlarını korumayı hedefliyen dış politika yapmayı adeta unutulmuştur. Özellikle çöküş sürecinde, Osmanlı sarayında dış politika üretiminin temel ilkesi, bir veya birden fazla emperyalist gücün kucağına oturarak, emperyalist güçler arası çelişki ve çatışmalardan yararlanmak şeklinde olmuştur.

Böylesi politikalar ışığında 1838'de Tanzimat Fermanı'nın yayınlanmasıyla, imparatorluk, resmen yeni bir kurtuluş umudu olarak "Batılılaşma" sürecine girmişti. 1908'e kadar, Batılılaşma sürecinde, İngiliz-Fransız treniyle yol alınmıştı. II. Meşrutiyet'in ilanını sağlayan İttihat ve Terakkici güçler, Osmanlı'yı, İngiliz-Fransız treninden indirip Alman trenine bindirmişlerdir. Alman treni de, Osmanlı'yı, I. Paylaşım Savaşı'nda

Alman emperyalizmi saflarına taşımıştır. Ancak Osmanlı, savaştan Almanya ile birlikte yenik ayrılmış, Osmanlı'nın yüzlerce yıl süren imparatorluk serüveninin de sonu gelmiş oldu. İtilaf devletleri, bu serüvene son noktayı, Sevr Antlaşması ile koymuşlardır.

Bilindiği üzere; Sevr Antlaşması ile henüz işgal edilememiş olan imparatorluğa ait son toprak parçası Anadolu da bölümlere ayrılıyor. Bu antlaşmaya göre; Anadolu'nun batısı Yunanistan'a verilecekti. Karadeniz bölgesinde yeni bir Rum-Pontus devleti kurulacaktı. Anadolu'nun Güney doğusunu da kapsıyan bir bölgede -Kürt ülkesinde, yeni bir Kürt devleti kurulacaktı. Anadolu'nun doğusunda arta kalan topraklar da Ermenistan'a verilecekti.

Eğer Rusya'da Çarlık rejimi Bolşevik Devrimi ile yıkılmamış olsaydı ve eğer Anadolu'da Türk ulusal kurtuluş savaşı patlak vermemiş olsaydı; dolayısıyla savaş sonrası dengeler, muzaffer itilaf güçlerinin ön gördüğü gibi kurulsaydı; savaştan sonra Kürtler de bir devlete kavuşmuş olacaktı. Daha doğrusu, henüz güçlü bir ulusal uyanış süreci yaşamayan Kürtlere, İngiliz ve Fransız emperyalistleri tarafından bir devlet hediye edilecekti.

Kürt sorunu, o dönemde siyasal arenada, ulusal soruna dayalı bir

varlık olarak ortadan kalkmış olacaktı. Ancak; ağlamayan çocuğa durduk yerde kimse meme vermez.

Türk ulusal kurtuluş hareketinin zafer kazanması ile birlikte, Lozan'da, Sevr Antlaşması çöpe atıldı. Lozan Antlaşması'yla yeni Türk Devleti'nin sınırları çizildi. Dolayısıyla İngiliz-Fransız emperyalistleri, daha birçok noktada olduğu gibi, Kürt devleti sevdasından da vazgeçtiler. Hiç kuşku yok ki, İngiliz-Fransız emperyalistlerini, Kemalistler karşısında önemli derecede geri adım atmasını koşullayan belli başlı faktörlerden birisi, Türklerin onların karşısına yeni bir güç olarak dikilmeyi başarmış olmaları ise; ikincisi de, Rusya'dan baş gösteren Komünizm tehlikesi. Kemalistleri Bolşevizmin kucakına itme korkusudur. Bu yeni durum ve yeniden kurulmaya başlayan güç dengeleri, Kemalistlerin görece bağımsız dış politika izlemelerine elverişli bir zemin yaratmıştır. Ve Kemalistler, bu elverişli zemini II. Paylaşım Savaşı sonrası na kadar akıllıca kullanmışlardır.

İnkarcılık Türk Devleti'nin Mayasında Vardır.

Kurtuluş Savaşı sırasında ve Türk Devleti'nin kurulduğu ilk yıllarda, Kemalistlerin Kürt politikası, nispeten olumlu bir görünüme sahipti. TBMM'si, ilk olduğu dönem, kendisini Türk ve Kürt halklarının temsilcisi ilan etmişti. Lozan'a, Ankara Hükümeti'ni temsil eden giden İsmet İnönü başkanlığındaki heyet, orada Kürt ve Türk halkları adına bulunduklarını dile getirmişti.

Hiç kuşku yok ki, Kemalistlerin böyle söylem kullanmaları rastlantı değildir. Tersine; Sevr'in

öngördüğü, "Bağımsız Kürt Devleti" yaptırımına karşı oluşturulan bir alternatifin dillendirilmesi idi. Zira Mustafa Kemal, kurtuluş savaşının ilk hazırlıklarına Erzurum, Sivas gibi Kürt vilayetlerinde başlayarak, Doğu ve Güneydoğu'da güç sahibi olan bütün aşiret reisleriyle ilişkiye geçmeye, dolayısıyla onları Kemalizmin saflarına katmaya büyük önem vermiştir. Çünkü, Sevr'in "Bağımsız Kürt Devleti" yaptırımını geçersiz kılmamanın en iyi yolu, Kürt aşiretlerinin ileri gelenlerinin Kemalist hareketin saflarına katılmalarını sağlamaktan geçiyordu.

İtilaf devletleriyle Lozan'da sürdürülen barış görüşmeleri, Lozan Antlaşması ile sonuçlanınca, Ankara Hükümeti, Sevr Antlaşması'nın ön gördüğü birçok yaptırımla birlikte "Bağımsız Kürt devleti" tehdidini de bertaraf etmiş oluyordu.

Kısaca özetlemek gerekirse; Kemalistlerin Lozan Antlaşması öncesi sergiledikleri Kürt halkına dönük politikaları, bu zor dönemi atlatacak için "köprüyü geçene kadar ayağa dayı deme" politikasıdır. Ve özünü, siyasi-diplomatik sahtekârlık ve ikiyüzlülük oluşturur. Çünkü; Kemalizm, İttihat ve Terakki'nin bahçesinde filizlenmiştir. Savaş sonrası önderliğini kaybeden ve dağılan İttihat ve Terakki kalıntılarına dayanarak ayağa kalkmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanını gerçekleştiren güç İttihat-ı Terakki'dir. Dolayısıyla Osmanlı sarayına egemen olan da bu partidir. Bu partiyi karakterize eden en önemli özelliklerden birisi de, Türk ulusalcılığına sarılmış olmaları ve Osmanlı'yı ulusal temelde yeniden örgütlemeyi hedeflemeleri; Türk milleti

yaratma ereği gütmeleridir. Gizli komitacılığa dayalı, Teşkilat-ı Mahsusa'yı örgütlemeleri ve bu gücü aynı zamanda ayrılıkçı hareketlere karşı kullanmalarıdır. Ayrılıkçı hareketlere karşı Hamidiye Alayları'ndan arta kalan işleri Teşkilat-ı Mahsusa'ya havale etmeleridir. Zira; Anadolu'da, Ermenilere ve Rumlara karşı yürütülen etnik temizlik hareketlerinde, bu yeraltı örgütünün, azımsanamıyacak rolü olmuştur.

Kemalist hareket, İttihat ve Terakki'yi aşmıştır. Terakkici Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında, yeni bir Türk ulusu yaratma amacı güderken; Kemalistler, Osmanlı saltanatına son vermiş, onun yerine devleti yeniden örgütlüyerek Cumhuriyeti esas almışlardır. Yani yıkılan imparatorluğun yerine, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Cumhuriyet adı üstünde, Türklerin devletidir. Ve üniter bir devlettir. Bilindiği üzere; üniter devlet, nüfus popülasyonu içerisinde var olan etnik farklılıkları yok sayan, dolayısıyla tek bir ulusun varlığı temeli üzerine kurulan bir devlet biçimidir.

İnkarcılık ve Aldatmacalar Kürt İsyanlarını Doğurdu.

Osmanlı İmparatorluğu hegemonyası altında bulunan çok sayıda etnik topluluklar arasında; ulusal uyanış sürecini en son yaşayanlar, Türkler ve Kürtler olmuştur. İmparatorluğun egemen ve yönetici unsuru olması dolayısıyla Türklerin, ulusal uyanış sürecini yaşamalarının gecikmesi doğaldır. Ki, II. Meşrutiyet döneminde Türkler arasında ulusal uyanış dalgası hızla yükselmiştir. Bu hızlı yükselişte; ulusallaştırmanın devlete

egemen bir parti kanalıyla gerçekleştirilmiş olmasının tayin edici önemde payı olmuştur.

Kürtlere gelince; onlar arasında ne Osmanlı'nın can çektiği dönemde, ne de "Kurtuluş Savaşı" yıllarında güçlü bir ulusal uyanış gözlenmiyordu.

Bunun tarihsel ve aktüel birçok nedeni vardır hiç kuşkusuz. Zira ulusal uyanış, tarihsel olarak kapitalist gelişme temeline dayalı olarak gerçekleşiyordu. Yani, bir halk topluluğunun ulusa dönüşebilmesi için o halk topluluğuna ait burjuva sınıfının ortaya çıkması gerekiyordu. Bu sınıf da, kendine sağlam bir pazar yaratmak için ya da kendi pazarına sahip çıkmak için, ulusal hareketin yaratıcısı ve yöneticisi haline geliyordu.

O yıllarda Kürt ülkesinde kapitalist gelişmenin esamesi dahi okunmuyordu. Egemen olan, aşiret örgütlenmesine dayalı feodal bir düzendir. Ve en önemlisi de, aşiretler genellikle bir birleriyle düşmandır. Dolayısıyla, bu düşmanlık Kürt halkının bölünüp parçalanmasını beraberinde getirmiştir. Kısacası; bu koşullarda, Kürt ülkesinde, Kürtler arasında güçlü ulusal bir uyanış sürecinin ortaya çıkmamış olması da çok doğaldır.

O halde; 1924'de başlayıp 1938'de son bulan yerel Kürt isyanları neyin nesiydi? Bu isyanlar, kendiliğinden bir biçimde ulusal nitelikler taşısa da, bir yönüyle, belli aşiret reisleriyle Kemalist hükümet arasındaki çelişki ve çekişmeler de etkili olmuştur. Bu isyanların birer birer patlak vermesinde; Kemalistlerin "Kurtuluş Savaşı" yıllarında ve I. Meclis döneminde, aşiret reislerine verdiği sözleri tutmamasının,

yani, aşiret reislerine zaman içinde kazık atmasının tayin edici önemde rolü olmuştur. Dolayısıyla; Dersim İsyanı hariç, bu isyanları tetikleyen vehçeler içinde, yerel ve kişisel çıkarlarda ifadesini bulan etkenler de rol oynamıştır.

Kemalistlerin, daha kurtuluş savaşı yıllarında şekillenmiş olan, ancak gizli tutulan, inkarcı Kürt politikaları, bu isyanlar ile birlikte ete kemiğe büründü. Saklı tutuldukları yerden gün yüzüne çıkartıldı. Acımasız ve kararlı şekilde hayata uygulandı. Uzun lafın kısıası; ortalıkta gerçek anlamıyla güçlü bir Kürt ulusal hareketi yokken, Türk devleti yerel Kürt isyanlarına dayanarak kendi gerçek Kürt politikasını oluşturdu ve hayata geçirdi.

Türk Devleti'nin Kürt politikasının temel taşları, Kürt varlığını inkar etmek ve dolayısıyla Kürtleri Türkleştirmek üzere asimilasyondan geçirerek Türk kalıbına dökmekten oluşur.

Kürtleri Türkleştirmek için, en korkunç devlet teröründen göçertme ve sürgüne kadar her türden şiddet bir araç olarak kullanılır. Asimilasyon aracı olarak şiddete dayalı olmayan birçok araçta kullanılır; bunların başında ise Kürtlere dayatılan zorunlu Türkçe eğitim-öğretim sistemi gelir.

Tek cümle ile özetleyecek olursak, kurtuluş savaşı süreci hariç, Türk Devleti'nin Kürt politikası; Kürt varlığının inkarına dayandırılmıştır. Kürt varlığının asimile edilmesi çabaları, ipe sapa gelmez yalanlarla bezenmiştir. Kürtlerin aslında dağ Türkü olduğu; karda yürürken "Kart-Kurt" sesleri çıkardıkları için kendilerine bu yüzden Kürt söylendiği gibi...

Türk Devleti'nin inkarcı-asimilasyon politikası, sömürgecilikten de öte ve çok daha tehlikeli bir politikadır. Şartları doğduğunda soykırıma yol açabilir. Zira; klasik sömürgeci politikalar, sömürge halkların ulusal kimliklerini yok saymazlar. Onları, kendi ekonomik, ticari, siyasi, çıkarlarına hizmet eden köleler olarak görürler. Onların yer altı ve yer üstü zenginliklerini yağmalamakla yetinirler.

Kürt Üst Sınıfları Sistemle Bütünleşiyor

Hiç kuşku yok ki, Kemalist dönemde (Tek parti diktatörlüğü dönemi), Kürt üst kesimleri, inkarcı-asimilasyon politikasının baş hedefi olarak görüldü. Zira Kürt egemenler, genellikle aşiret reisi kimliğine bürünmüş toprak ağaları ve şehir vb'yd. Dolayısıyla halk üzerinde büyük bir nüfusa sahiptiler. Ve Kuzey Kürdistan'ında, feodal yapılanmanın temel taşı olan kan bağına dayalı bu aşiret örgütlenmeleri oluşturuyordu. Klasik anlamıyla toprak ağalığı tali bir konumdadır.

Kan bağı, ağalık sistemini kalıcı ve dirençli kalmak bakımından büyük bir avantaj teşkil ediyordu. Ancak aynı kan bağı ilişkisi, aşiretler arası kan davalarının ve dolayısıyla düşmanlıklarının da baş müsebbibi oluyordu. Ve aşiretler arasında aşılması oldukça güç duvarların örülmesini beraberinde getiriyordu. Bu durum Türk Devleti'nin işine geliyordu. Zira bölgede ipleri ellerinde tutan; ancak birbirini yemekle meşgul olan aşiretlerin, ulusal bir devlet kurmak için bir araya gelmelerini beklemek abesle iştigal etmek olurdu.

Türk Devleti, Kürtlerin bu zafı durumundan ustaca yararlanmayı bilmiştir. Öncelikle belirtmek gerekirken aşiretler arası çatışmalar, kürdü Kürtten uzaklaştırıp devlete yakınlaşmasına yol açmıştır. Devlet, düşman kardeşler arasına yeri geldiğinde bir arabulucu olarak, yeri geldiğinde ise suçluları cezalandıran bir hakem olarak girmiştir. Bu durum Kürtlerin kendi arasında güvensizliğin, devlete karşı ise güvenin ve saygının gelişmesine yol açmıştır.

Zaten yerel isyanlar döneminde, darağacı, zindan, sürgün üçgeni içerisinde hapsedilme temeli üzerinde Türk Devleti'ne karşı korkuya dayalı bir saygı geliştirilmişti.

Ancak; Kürt egemenlerin sisteme bağlanması, esas olarak, düzenin nimetlerinin kendilerine sunulması yoluyla gerçekleşmiştir. Türk Devleti, ağa-köylü ayrımı yapmadan, erişebildiği her kürde, Türk Devleti kimlik kartı vermiştir. Yani; onları, zoraki Türk vatandaş yapmıştır.

Kürt, Türk Devleti'nin vatandaşı olunca, kamusal alanda, her Türk vatandaşının sahip olduğu hak ve sorumluluklara da sahip oluyordu. Daha doğrusu Kürt kamusal alanda devletin ön gördüğü yükümlülükleri yerine getirmek ve haklardan mahrum kalmamak için kendi kimliğini inkar etmek ve Türk kimliğini kabullenmek zorunda kalıyordu. Örneğin; okula giden her Kürt çocuğu okul sürecinde Türk muamelesi görmektedir. Aynı şekilde askere giden her Kürt genci de askerlik süreci boyunca Türk olmak zorundadır. Aslında okul ve askerlik kurumları, asimilasyonun en güzide ve etkin araçlarıdır.

Kürt'ün seçme ve seçilme hakkı da vardı: Ancak oy kullanmak için sandık başına gittiğinde Türk Devleti vatandaşı kimlik kartını göstermek zorundaydı. Seçilme hakkını kullanabilmesi özellikle de seçildiği taktirde görevde kalabilmesi için mutlaka Türk olmak zorundadır. Aksi halde, kulağından tutukları gibi zindana atarlar.

Devlet, Kürdü kazanmak için, onu bakan, vali, subay, öğretmen, devlet bürosunda memur yaptıktan çekinmemiştir. Ancak; bunun için, Kürd'ün, Türk vatandaşlık kalıplarına dökülmüş olması ön koşuldur. Yani Kürt önce kalıba dökülür, sonra göreve getirilir.

Hiç kuşku yok ki; Kürt egemenlerinin sistemle bütünleştirilmesinin en etkin yolu, bu kesime düzenin nimetlerinin sunulmasıdır. Kürt egemenler için bu yollar, esas olarak, 1950'lerden itibaren çok partili dönemle birlikte açılmıştır. Oy avına çıkan Türk egemen sınıf partileri, Kürt aşiret reisleri ve şeyhlerin peşine düşmüşlerdir. Onları, kendi saflarına kazanabilmek için kendilerine ekonomik ve siyasal çıkar sunma yarışına girişmişlerdir.

Özellikle 1950'lerde başlayan ve 60-70'lı yıllarda hız kazanan dışa bağımlı (o dönem için komprador nitelikli) kapitalist gelişme süreci, işbirlikçi sermayeyi, kendisine ait pazarı genişletmek üzere Kuzey Kürdistan'a yöneltti. Bunun için de bölgenin geniş ve etkin bir dağıtım ağı ile örgülenmesi gerekiyordu. Bu ihtiyacı karşılamak için, Kürdistan şehirlerinde mevcut olan lokal nitelikli esnaf ve sanatkarların yanı sıra Türkiye'den gelen malları alıp satan binlerce yeni esnaf ortaya çıktı. Bunun sosyo-

ekonomik bağlamındaki anlamı, Kuzey Kürdistan'ında ticarete dayalı küçük ve orta ölçekte yeni bir burjuva katmanının oluşması, yani Kürt işbirlikçi ticaret burjuvazisinin tarih sahnesinde bir güç olarak kendini göstermeye başlamasıdır.

Komprador Türk sermayesi, Kürdistan'da oluşan pazarı daha fazla genişletmek ve derinleştirmek için bölgede ortaya çıkan işbirlikçiliklerini başka olanak ve kredilerle destekliyerek; bayilikler ağına yeni halkalar ekledi. Ve Türk metropollerine bağımlı kıldı.

Kürdistan kırlarında, kapitalist gelişme esas olarak 1970 ve 1980'li yıllarda yaygınlaşıyordu. Dolayısıyla bu yıllarda pederşahi tarımsal üretim yöntemlerinin yerini modern tarıma dayalı yöntem ve araçlar alıyordu. Tarıma, makinalaşma ve modern üretim girdilerinin nüfus etmesi, doğal olarak feodal üretim biçimlerinin hızla çözülmesini, toprak ağalarının da hızla kapitalistleşmesini beraberinde getiriyordu.

Kuzey Kürdistan'da boy atan kapitalistleşme süreci, Kürt egemenlerinin mevcut Türk sistemine bağlanma sürecinin tamamlanmasını sağladı. Yani bu süreçler sonucunda, Kürt egemenleri önde Kürt olmaktan çıkıp sözde Kürt haline geldiler. Yani onların özü Türk'e dönüştü.

Öte yandan, bu süreç, ulusal bir uyanış için elverişli tarihsel bir ortam yaratmıştır. Ve aynı biçimde Kürdistan topraklarını modern bir ulusal hareketin gelişebilmesi açısından elverişli bir hale getirmiştir. Bu süreç, K. Kürdistan'ı asgari ölçekte kendi ulusal aydınına kavuşturmuştur.

Irak İşgali ve Ötesi

Temel DEMİRER

"Filden büyük bir şey
varsa o da ormandır."

Irak'ta işgali konuşmak; Ortadoğu'ya emperyalist müdahaleyi; dünya emperyalizminin birikim krizini; küresel enerji kaynaklarının kontrolünü; dünyanın yeniden paylaşımını; devrim ve karşı-devrim kapışmasını; ve bunlara bağlı olarak XXI. yüzyıl başındaki gerçeği; kapitalist vahşet ve eşitsizliği konuşmaktır...

Arundhati Roy'un, "Eğer direnişten yana değilsen; bu, ABD'den ve talandan yanayız demektir. Küreselleşme, askeri bir müdahale olmaksızın gerçekleştirilemez ve biz bu küresel saldırıya, Irak direnişine küresel destek vererek cevap vermiyoruz," uyarısının altını çizerek burada bir parantez açmak "olmazsa olmaz" oluyor...

Yerküreyi küresel toplama kampına (yani Abu Garip zindanına) dönüştüren küreselleşme adıyla paketlenmiş topyekûn emperyalist işgal karşısında; "ama"lı, "fakat"lı, "belki"li ya da "...diye düşünüyorum"cu postmodern şekilsizlikten malûlmuzdarip konumları reddederek düşünmek, konuşmak, davranmak gerekiyor...

Biliyorum, bu tutumumuz yine "dogmatizm"le, "suçlanmaya" kalkışılacak... Ama varın öyle olsun...

Devrimci olmak; bugün ve bugüne alt olanlar tarafından lanetlenmeyi de göze almak değil midir?

Bugün dedim...

Bugün "100 bin kişinin öldüğü, 60 bin insanın ABD hapishanelerinde

hiçbir yargılama yapılmaksızın, insanı olmayan koşullar altında tutulduğu, binlerce insanın "kaybolduğu" ve işkencenin sıradan bir olay hâline geldiği Irak'tır;¹ Irak'ın Tel Afer'idir, Necef'idir, Felluce'sidir, Abu Garip'idir, Bucca Kampı'dır; ya da Irak'ları yaratan küreselleşmedir...

I- KÜRESELLEŞME EMPERYALİZM'DİR!

Kapitalist küreselleşmeyi "yere göğe sığdıramayanlar" söz etmeseler de herkes biliyor! Küreselleşme, emperyalizmdir...

Emperyalizm ise, V.I.Lenin'e göre, "Sömürü ve paylaşım savaşı"dır. "Üretim araçlarında özel mülkiyet düzeni var olduğu sürece, bu ekonomik temel üzerinde, emperyalist savaşlar kaçınılmaz olacaktır..."

Emperyalizmin ekonomik kökleri kavranamadıkça, siyasal ve toplumsal önemi değerlendirilemedikçe, çözüme doğru tek bir adım bile atılmaz..."

Emperyalizmin haksız savaş, işgal, talan ve yıkım olduğuna ilişkin gerçek göz ardı edilirse; ya da "emperyalizmin işgal ettiği yerlere demokrasi götürdüğü/götüreceği"; "ulusal sorun(ları) çözdüğü/çözeceği" gibi yalanlara sarılırsa; her şey Gordiyom Düğümüne dönerken, yalanın egemenliğine biat edilir...

Ancak hayır, binlerce kez hayır! Emperyalist işgal özgürleştirmez; köleleştirir... Çünkü emperyalizm özgürlük değil; kayıtsız koşulsuz hâkimiyet ister!

Bakin bu konuda Boston Üniversitesi öğretim görevlilerinden Profesör Howard Zinn, Guardian'daki yazısında ne der: "Sadece Irak değil, Amerika da işgal altında... Irak kurtarılan bir ülke değil, işgal edilen bir ülke. İkinci Dünya Savaşı'nda da benzer kurtarmalara tanık olduk. Amerika birçok ülkeyi işgalden kurtardı. Ama şimdi işgalci biziz. Doğru, Irak'ı Saddam Hüseyin'den kurtardık, ama bizden kurtaramadık. Aynı şekilde 1898'de Küba'yı İspanya'dan kurtardık, ama bizden kurtaramadık.

İspanya'yı kovduk, Küba'da askeri üs kurduk. Irak'ı kurtardıktan sonra Haliburton gibi devler ve petrol şirketleri buraya yerleşti. Küba'ya anayasa empoze ettik, Irak'ta da aynısını yapıyoruz. Kurtarmaya gittiğimiz Irak'ta, Felluce'nin dörtte üçünü yerle bir ettik. Afganistan'da binlerce kişiyi öldürdük. Yüzlerce kişiyi Guantanamo'ya tıktık..."

Adına küreselleşme dedikleri emperyalist savaş, işgal, talan tamı tamına bu... Ve bu da -aynı zamanda- neo-liberal faşizmin ta kendisi... Hayır abartmıyorum; küreselleşmenin getirisi olan neo-liberal faşizminden söz ediyorum... Neo-liberal faşizmin bayraktarı ABD emperyalizmi, aynı zamanda küresel terörün de başta gelen sorumlularındandır... ABD'yi, küresel terörün baş sorumlusu "terörist" olarak nitelemem, kimilerinin alışık olmadığı bir şeydir!

Siz; egemen medyada ya da olağan kapitalist jargonda "Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombası atılsın,

Drezden'i, Nocefi, Felluce'yi dümdüz edenler için terörist kavramının kullanıldığını duydunuz mu?"⁹ Elbette duymadınız; çünkü terörün bir diğer versiyonu da egemen medya terörüdür...

Ancak emperyalist-kapitalist terörün her türüne (ki buna Devletin İdeolojik Aygıtları'nı ve Kültür Endüstrisi'yle ötekileri de ekliyorum!) karşı yer kürede başkaldırının kapsama alanı genişlemektedir; ve daha da genişleyecektir...

Kolay mı? Bir yanda "ABD dış politikalarının temelinde, beyaz Anglosakson Protestanların bütün ırklardan üstün olduğu ve tanrının kendilerine diğer ırkları 'medenileştirme' görevi verdiği doktrini yatıyor"ken,⁶ öte yanda da "ABD ve Batı'nın zalim politikaları dünyadaki terör olgusunun kapsama alanının genişlemesine yol açtı..."⁷

Emperyalizmin, küreselleşme karşıtı/anti-emperyalist zemini de yarattığı gidişatı, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Erdem Özlük'ün, "Hobswawn geçen yüzyılı 'aşırıliklar çağı', Keane ise 'giddetin en uzun yüz yılı' olarak tanımlardı. XXI. yüzyıl ise ne yazık ki terörizmle anılacak gibi. 'Kaos' yeni dünyayı en iyi tasvir eden ifade,"⁸ saptamasındaki "umutsuzluk"la ele alamayız...

Irak ve Afganistan'da yaşanan bir provadır... Dünya küreselleşmenin kaçınılmaz kıldığı bir alt üst oluşun eşliğindedir...

LI-) XXI. YÜZYIL BAŞINDA KAPİTALİZM!

"Popüler deyimle 'küreselleşme' ve 'teknolojik devrim' çağındayız.

Kısaca anımsarsak: Küreselleşme dünyanın ekonomik ve kültürel 'yüzeyinin' sermayenin serbestçe dolaşabileceği, engellenmeden 'avlanabileceği' bir mekân olarak düzenlenmesi (verili mekânların, onlara bağlı yaşam alanlarının, tarzlarının, 'psikolojik coğrafyaların' serbest piyasa projesine yer açmak için yıkılması), mekâna ilişkin hızlı bir değişim, dönüşüm, hatta bir altüst oluşur. Teknolojik devrim ise hız, mekânların zaman aracılığıyla fethedilmesiyle, verili zaman kavramının, buna bağlı psikolojik yapıların/kimliklerin kınlanması ile ilişkiliydi. Bu, yerleşik kimliklerin hem mekân, hem zaman boyutlarından saldırıya uğraması, bir yabancı kültürün (ötekinin) egemenliği altında değişmeye zorlanması anlamına geliyordu. Bu zorlama, zorlayana karşı korkuyu, nefreti ve direnişi de tetikleyecekti ister istemez..."⁹

Tetikledi de... İlk sinyallerini Irak ve Afganistan'da aldığımız üzere küresel bir alt üst oluş kaçınılmazdır... Bu irade ya da seçimimizin dışındaki, bizlerden bağımsız somut bir durumdur... Bunu müsebbibi ise, kapitalist küreselleşmenin ulaştığı ekonomik boyutların yol açtığı siyasal sonuçlar ile kapitalizmin küresel krizidir...

"Dünya ekonomisinde ve uluslararası ilişkilerde, Ortadoğu merkezli bir 'kasırganın' enerji toplayarak güçlenmeye devam ediyor. Güç toplamakta olan bu 'kasırganın' ana bileşenlerini anımsamakla yetinelim: Dünya ekonomisinde mali dengelik, kapasite fazlası sorunu var. Kapasite fazlası ve mali dengesizlik, askeri sanayi kompleks ve finans sermayesi gibi kilit sermaye gruplarının, Amerika ve Avrupa'da birbiriyle

çelişen ekonomik ve siyasi seçenekler üzerinde yoğunlaşmasına neden oluyor. Uluslararası ekonomik, mali ve askeri düzenlerde var olan, egemen güçlerle yükselmekte olanlar arasında rekabet, korumacılık eğilimleri, silahlanma yarışı gittikçe güçleniyor..."¹⁰

Uluslararası ilişkiler giderek sertleşirken, dünya çok kutuplu bir güzergâha yöneliyor... Keskinleşen çelişkiler ve derinleşen sömürü ile yer kürede sürdürülemez bir yoksulluk daha da katmerleniyor...

"Küreselleşmenin merkezindeki üç unsur: ABD, AB ve Japonya, dünya nüfusunun bu küçük kısmı (yaklaşık sekizde biri) paranın beşte dördünü kontrol etmektedir..."¹¹

"Bir Amerikan şirketi olan Monsanto, Güney Afrika'nın mısır üretiminin yüzde 52'sini elinde bulunduruyor... İngiliz Unilever firması Afrika'da Mozambik'in GSMH'nin üçte biri kadar daha fazla kazanca sahip... Fildişi sahillerinin kakao üretiminin yüzde 95'i G-8 ülkelerine ait 3 şirket tarafından idare ediliyor..."¹²

"George Kennan'ın ifadesiyle, Kuzey, dünya nüfusunun yüzde 6'sını oluşturmaya karşın, dünya zenginliğinin yüzde 50'sini tüketiyor..."¹³

"Kişi başına düşen gelire göre dünya nüfusunun en zengin yüzde 10'unu temsil eden ülkelerle, en yoksul yüzde 10'unu barındıran ülkeler arasındaki kişi başına düşen gelir farkı 139 katır..."¹⁴

Norveç Mülteciler Konseyi tarafından yayımlanan rapora göre, dünya genelinde her gün 8 bin kişi evinden ayrılmak zorunda kalmakta, 50 ülkede 25 milyon kişi kendi ülkesinde yerinden edilmiş şekilde yaşamaya devam etmektedir..."¹⁵

ABD Nüfus Araştırma Enstitüsü rakamlarına göre, dünya nüfusunun yüzde 53'ü yoksul: Doğu Asyalıların yüzde 47'si, Güneydoğu Asyalıların yüzde 44'ü, Güneybatı Asya ile Afrika'daki Sahra Altı'nda yaşayanların yüzde 75'i günde 2 dolarla geçiniyor...¹⁶

Asya'da 600 milyon çocuk yiyecek, temiz su, sağlık hizmetinden yoksun... Asya genelinde 350 milyon çocuk "mutlak yoksulluk" koşullarında yaşıyor...¹⁷

"Dünyada 1 milyardan fazla insan günde bir doların altında gelirle yaşamakta, 2.7 milyar insan ise günde iki doların altında gelirle yaşamını sürdürmeye gayret etmektedir.

Her yıl 6 milyon çocuk kötü beslenme nedeni ile beş yaşına gelmeden ölmektedir.

Afrika'da sıtma nedeni ile her 30 saniyede bir çocuk ölmekte, bir yılda ölen çocukların sayısı 1 milyonu aşmaktadır.

Her 3.6 saniyede bir insan açlıktan ölmekte, ölenlerin çoğunluğunu ise beş yaşından küçük çocuklar oluşturmaktadır.

2.5 milyardan fazla insan, yani dünya nüfusunun yüzde 40'ından fazlası, temel sağlık hizmetlerinden yoksun yaşamakta, 1 milyardan fazla insan ise güvenli olmayan kaynaklardan elde edilen suyu kullanmaktadır.

Çoğu çocuk olmak üzere her yıl 5 milyondan fazla insan sudan kaynaklanan hastalıklar nedeni ile ölmektedir.

Afrika nüfusunun yüzde 40'ı günlük temel besin maddelerinden yoksundur. Afrikalı kadınların yüzde 40'ından fazlası temel eğitim alamamaktadır.

Sahra Altı Afrika'da yaşayan kadınların gebelik sırasında ölüm oranı

16'da birdir, bu risk Kuzey Amerika'da yaşayan bir kadın için 3700'de birdir.

Dünyada her saat 100 milyon dolar askeri harcamalar için kullanılmaktadır. Yıllık askeri harcamaların toplamı 1 trilyon doları aşmıştır."¹⁸

Küreselleşme denilen olgu budur? "İyi de böyle bir dünyada barış ve huzur mümkün müdür?" sorularının yanıtı doğrudan emperyalist imparatorluğun -iflah olmaz- gerçeğiyle doğrudan ilintilidir...

Ve bu "gerçek" in ürünü olan "Irak savaşıyla, Bush yönetiminin öne sürdüğü gibi Saddam rejiminin elinde Amerikan ulusal güvenliğine tehdit oluşturabilecek kitle imha silahları bulunduğu"na dair yalanlardan ötürü 100 binden fazla Iraklı şehit oldu..."¹⁹

"İşgal sonrası sivil kayıpların korkunç boyutlara ulaştığı ve kayıpların tutulmadığı Irak'ta, İngiliz gazeteci Robert Fisk'e göre, sadece Temmuz 2005'de morglara bin yüz sivilin cesedi getirildi..."²⁰

12-) İMPARATOR'UN -İFLAH OLMAZ- GERÇEĞİ

İmparatorun -iflah olmaz- gerçeği; saldırı -haksız savaş- işgaldir...

Örneğin "Irak'ta ihaleye fesat karıştırmak ve ABD yanlısı hükümet yetkililerine kayıtdışı para aktarılması gibi bir dizi yolsuzluğa sebep olan ABD'nin 'yeniden yapılanma' adı altında tarihin en büyük yolsuzluğuna imza attığı belirtiliyor..."²¹

Bu bağlamda "ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Irak hükümetinden 'ekonomiyi liberalize edecek adımlar atmalarını' talep ederken; Irak'ı yöneten ABD'lilerin,

ülkenin yeniden inşası için ayrılan bütçeden 100 milyon doları aşkın bir parayı 'kaybettikleri' ortaya çıktı. Uzmanlar, son 2 döneme ait yıllık hesaplarda açık olduğunu belirterek, söz konusu paranın çalınmış olabileceğini söylediler. SIGIR adlı kuruluş, 100 milyon doların ne tür hayali harcamalar ile çalışıldığını da açıkladı.

Hayali harcamaların 23 milyonluk kısmı yaklaşık 600 kere yapılan yanlış transferler, 300 bin doları aynı işe 2 kere ödeme yapılması, 700 bin doları ABD'ye ait binaların temizlik masrafları, 80 milyon doları Güney Irak'ta hiç başlamayan inşaat çalışmaları ve 7 milyon doları ise kayıtdışı harcamalar şeklinde 'buharlaştırıldı'. 'Yeniden inşa' için ayrılan paranın büyük bir kısmı, ülkenin petrol gelirinden elde ediliyor. Ancak bu kaynak, ülkenin yeniden inşası için değil, 'güvenlik önlemleri' için harcanıyor..."²²

ABD'nin bunları yapmasının, yaşadığı iktisadi krizle doğrudan ilintisi vardır; ve en önemlisi ABD emperyalizminin saldırganlığı güçlülüğünden değil, hegemonya krizinin derinliğinden kaynaklanmaktadır...

Yani özetle ABD emperyalizmi (ya da İmparatorluğu) mevcudiyetini ancak saldırı -haksız savaş- işgalle ayakta tutabilir...

Örneğin anımsansın: "Irak'ın işgal edilmesinin ikinci yıldönümünde konuşmasında Bush, işgali savundu. Pembe bir tablo çizirken Irak'ta yaşanan sürecin Beyrut ve Tahran'da da yaşanacağını söyledi."²³ Bu tesa-düf değildir; kapitalist krizin çılgınlık nöbetidir...

"ABD yönetimi, 'hedef' ilan ettiği İran, Suriye ve Kuzey Kore'yi

ekonomik yönden zorlamak için yeni adımlar atıyor. Bu ülkeler, 'kitile imha silahı geliştirdikleri' bahanesiyle ekonomik kısıpaca alınacak. Aynı ABD, bir yandan da son derece tehlikeli bir madde olan plütonyum üretimine yeniden başlamayı planlıyor.

New York Times gazetesinin haberine göre, üretilecek Plütonyum-238, gizli araştırmalarda kullanılacak. Gazete ayrıca, 30 yıl içinde 150 kilo plütonyum üretilmesinin hedeflendiğini bildirdi. 1.5 milyar dolara mal olacak bu program, 50 bin varil den fazla, son derece tehlikeli zehirli atığı da beraberinde getirecek. Ve atom bombalarında kullanılan Plütonyum-239'dan yüzlerce kat daha radyoaktif olan Plütonyum-238'e temas hâlinde, kanser kaçınılmaz...²⁴

Evet, evet: "İnsanlara karşı nükleer silah kullanmış tek devlet olan ABD, "ön saldırı doktrini"ni nükleer silah kullanımına doğru genişletiyor..."²⁵

ABD emperyalizmi bunları durduk yere yapmıyor, şu anda içinde olduğu savaş ABD İmparatorluğu'nun "hayat-mebat meselesi"... ABD'nin bu savaşı kaybetmemek için yapmayacağı çılgınlık yok...

Bu uğurda "Neo-Con" İmparatorluğun gözür o kadar kararlıdır ki, ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld dahi tartışılmaya başlanmıştır...

Rumsfeld, Irak'taki direnişin yenilgiye uğratılması işinin 12 yılı bulabileceğini vurgusuyla, "Direniş, Iraklı liderlerin anayasa hazırlama ve demokratik bir hükümet oluşturma süreci içerisinde olduğu bu yıl boyunca daha da artabilir. Yıllarca sürebilir, 5, 6, 8, 10, 12 yıl gibi. Bu direnişi bastırarak olan yabancı güçler değil. Biz o zamana kadar

ayrılacağız" dediği²⁶ ve ardından da "Yeni Anayasa Irak'a derman değil" diye eklediği için²⁷ harcanmanın eşliğindedir...

Kendi vahşet makinesinin vidalarını durmadan sıkarak İmparatorluk zulmü; Irak'ta (ve elbette Afganistan'da da) Nazi zulmünü aratmayan bir icraatı da sürdürmektedir...

İşte bunun basına sızan birkaç verisi!

"Guantanamo'daki tıp görevlileri, tutsakların sorguda çözümlü konuşması için yetkililerle işbirliği yapıyor..."²⁸

"ABD ordusunun, Irak cezaevlerinde 10-16 yaş arasındaki Iraklı çocukları tuttuğu ve bu küçük 'mahkûm'lara tecavüz ve işkence ettiği ortaya çıktı..."²⁹

"Amerikan güçlerinin Guantanamo üssinde esirlere işkence skandalının ardı arkası kesilmiyor. Guantanamo'daki işkence olaylarını soruşturan askeri komisyonun Senato Silahlı Hizmetler Komitesi'ne sunduğu raporda, 11 Eylül saldırılarının yirminci korsanı olduğuna inanılan Suudi esir Muhammed el-Kahtani'ye eşcinsel muamelesi yapıldığını ortaya koydu. Raporu hazırlayan komisyonun başkanı Randall Schmidt, gardiyanların Suudi esirin başına kadın kilodu geçirdiği, zorla sutyen taktığı ve bir erkek sorgulama görevlisiyle dans etmeye zorladığı tespitlerine yer verdi..."³⁰

Irak'ta Ramadi yakınlarında, yola yerleştirilen bombanın patlamasının ardından ABD askerleri rasgele ateş açarak aralarında 8 çocuğun da bulunduğu 15 sivil öldürdü...³¹

Evet, evet ABD, Irak'ta yenildi... Şimdi bozguna doğru ilerliyor...

Bilmeyen var mı? "ABD bugün Irak'ta hazırlıksız yakalandığı geril-

la savaşını daha önce Vietnam'da acı bir tecrübe olarak yaşadı..."³²

II-) DİRENÇLE BAŞKALDIRAN YARALI IRAK

Görmüyor olamazsınız: "ABD ve İngiltere, Irak'ta başlattıkları 'küçük' savaştan 'büyük' bir zafer umdular. Ancak işgal bu iki hükümeti büyük bir bataklığa mahkûm etti..."³³

"Dünyanın tek süper gücü sıfatıyla, ABD'nin bir gövde gösterisi biçiminde başlayan Irak'taki savaş, bir acizlik gösterisine dönüşmüş durumda..."

ABD ve Britanya 2003'te, Saddam'ın komşularını tehdit etme kapasitesine sahip güçlü bir devletin başında olduğu yalanını ortaya attı. Gizli gizli bunun gerçek bir savaş olmadığının inanıyorlar ve kolay bir zafer bekliyorlardı. 2005'e gelindiğinde, Irak'ta Saddam'dan çok daha tehlikeli insanlarla karşı karşıya kalmış ve kazanılması mümkün olmayan bir savaşa batmış olmanın dehşeti içindeler..."³⁴

Bu işin bir yanı. Diğerine gelince: "Kimliksiz ve eklemleri koparılmış yeni Irak'a kargaşa ve güvensizlik hâkim. Ülke, sayıları 170 bini aşkın yabancı güçlerin işgalinde ve Amerikan tanklarıyla Bağdat'a dönen kişilerce yönetiliyor..."³⁵

"Hâlen Irak'ta 140 bin-150 bin arası ABD askeri personeli var. Irak savaşının maliyeti 300 milyar doları geçti. ABD savunma bütçesi 440 milyar dolara (dünyanın diğer ülkelerinin askeri harcamalarının toplamına eşit bir büyüklüğe) ulaştı. Irak, tarihin gördüğü en büyük yolsuzlukların, hırsızlıkların toprağı hâline geldi. Savaşın bittiği açıklandıktan

bu yana 1600 Amerikan askeri öldü, yaralı sayısı 10 bini geçti. Iraklı sivillerin kayıplarına ilişkin kesin bir veri yok ama güvenilir kaynaklar 100 bini geçti diyorlar.

Tüm bunlara karşın Irak'ta kitle imha silahları bulunamadı. Saddam'la El Kaide arasında, Irak'la 11 Eylül saldırıları arasında bir ilişki yoktu. Bush ise 11 Eylül saldırganlarının ülkesinin kralıyla el ele resim çekirtmeye devam ediyordu. Irak savaşı, 'terörizmle savaş', askeri iflasların yanı sıra ahlaki bir çözüme de yol açtı. İşkence resmi sorgulama yöntemi hâline geldi. CIA'nın, Suriye, Mısır, Özbekistan gibi işkencenin olağan sayıldığı ülkelerden taşıdığı zanlılar, yağda kızartılarak, su da haşlanarak, elektrik verilerek, cop sokularak, öldürüne kadar dövülerek sorgulanıyorlardı.³⁶ Ebu Garip ve Guantanamo isimleri dünya halklarının belleğine kazındı. İlk köle gemilerinin ABD sahillerine ulaşmasından, Doğu Hindistan Kumpanyası'nın özel ordular kurmasından bu yana sömürgecilerin gaddarlığında bir azalma yoktu.³⁷

"Irak Dünya Mahkemesi'nde ABD işgali altındaki Irak'ta 15 bin eserin yağmalandığına dikkat çekildi."³⁸

"Observer gazetesinin Bağdat muhabiri, Irak'ta 'demokrasinin sembolü' olarak görülen yeni hükümete bağlı polis komandolarının işkence uygulamalarının vahşi boyutlara ulaştığını ve 'sistemik hâle geldiğini' ortaya çıkardı. Sorgu yöntemi olarak askıya almak, üzerinde sigara söndürmek, dizkapaklarını matkapla delmek gibi işkenceler uygulanıyor ve bazı tutsaklar hiçbir hukuki yargılama olmaksızın öldürülüyor."³⁹

"Irak'ta direnişçileri halkın gözünde mahkûm etmek için esirlerin itiraflarını yayımlayan TV programının altından bol işkence seansları çıktı. Eline tutuşturulan itiraf metnini kamera karşısında okuması için 15 dakika boyunca elektrik kablolarıyla kırbaçlanan ve ırza tecavüzle tehdit edilen ev kadını Hâlide Zekiye yaşadıklarını AP'ye anlattı.

Şubatta yitizi peçeli hâlde Irak televizyonundaki programa çıkartılıp direnişçilere para ve patlayıcı temin ettiği söylenen 47 yaşındaki Zekiye, bu itirafın işkenceler sayesinde alındığını belirtti."⁴⁰

Bu tabloda "ABD askerleri, Irak sokaklarında çıktıkları 'direnişçi avında' sayıları onbinlerle ifade edilen Iraklıları hapisanelere gönderiyor. Ve onlara göre çatışma böylece son buluyor. Ancak Irak'ın üç büyük hapisanesinden biri olan Bucca Kampı'nda yaşananlar işgal komutanlarının ne kadar yanlış olduklarını ortaya koyuyor. İşgalin olduğu her yerde direniş devam ediyor..."⁴¹

"Daha önce direnişçilerle görüşme başlatılmasına karşı çıkan ABD, Irak'ta büyük kayıplar vermesinin ardından strateji değiştiriyor..."⁴²

'Kuds ül Arabi' gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdulbari Atwan'ın deyişiyle, "Direniş sırlı bir kelime ve sadece Irak'ta değil bütün Arap ve İslâm dünyasındaki tutum ve siyasetlerdeki değişim eyleminin anahtarı"⁴³ artık...

Nihayet rengi ne olursa olsun, tüm haklılığıyla ve kararlılığıyla direniş devam ederken ABD'nin eski Hırvatistan büyükelçisi, Washington'daki Silah Kontrolü ve Silahsızlanma Merkezi'nde akademisyen Peter W. Galbraith, "Bush yönetimi Devlet Başkanı Talabani'yi selam-

larken, Kürdistan'ın hâlâ bağımsızlık istediği gerçeğiyle de yüzleşmeli,"⁴⁴ derken; Amaud de Borchgrave haykırıyor: "ABD'nin başkanı Kürtlere bağlı!"⁴⁵

Irak'ın yeni Cumhurbaşkanı Celal Talabani, Bağdat'ta 300 bine yakın kişinin Amerikan işgalini protesto etmesinden sonra, ülkedeki Amerikan varlığını savunuyorken;⁴⁶ Pennsylvania Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörü Brendan O'Leary da ekliyor: "Kürtler 'boşanmak' istiyor."⁴⁷

Kürtlerin Irak'ta içine düştüğü durum; kimileri için "tarihi bir imkân" olarak sunulmaya kalkılırsa da, aslında geleneksel önderliğin tarihi açmazına kodlanmış bir bayal kırıklığı ve çöküşle noktalanacak eğik düzlemde kurtlarla danstan başka bir şey değildi...

Kürtlerin dansı "Anayasa Oyunu"na gelince: "Durum, son andaki nihai müdahaleye dayanan Amerikan aksiyon filmlerini andırıyor. Irak'ın yeni anayasa taslağını hazırlamakla görevlendirilmiş bulunan komisyonun üyeleri, görevlerini ABD'nin belirlediği sürenin dolmasından bir saat önce tamamlayıp anayasa taslağını parlamentoya sundu..."⁴⁸

"Sünniler Washington'ın tehditlerine karşın anayasa taslağına onay vermediler. Bir Sünni yetkili 'Bu ABD mutfağında hazırlanmış bir anayasadır,' dedi."⁴⁹

"Taslağı imza atan Irak Devlet Başkanı Talabani, 'İtiraz edenlerin tüm Sünnileri temsil ettiği söylenemez. Herkesin talebini karşılamaya çalıştık. Ama bu yapılamadı' dedi.

Irak'ta Sünnilerin reddettiği anayasa taslağı Şiilerle Kürtlerin olubittisiyle meclisten oylanmadan

geçirildi. Sünniler öfkeli, Bush yönetimini memnun...⁵¹

Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa'nın, Irak anayasa belgesini, "Kaos için hazırlanmış bir belge" olarak nitelendiği⁵² "Irak'ın yeni anayasası, dünyanın en gergin bölgesinde denge ve istikrar unsuru sayılan ülkenin trajik sonunun belgesidir..."⁵³

Gerçekten de 'Kuds ül Arabi' gazetesinin ifadesiyle, "ABD baskısı altındaki anayasa işe yaramaz"⁵⁴

Çünkü... "Kürtler, Kuzeyde fiilen oluşturdukları yapının bir gün bağımsız devlete dönüşmesine olanak sağlayacağına inandıkları için, Şiiler de Güney'de Irak'ın zengin petrol rezervleri üzerinde, kendi otonom bölgelerine sahip olmaya kararlı olduklarından, Irak'ı üç federal bölgeye ayıran anayasa taslağı üzerinde anlaşılır.

Şiiler Irak'ın merkezi devletin yasal zemininin İslâma dayanmasını istiyorlardı. Kürtler buna karşıydılar ama anlaşılan, ABD'nin baskılarıyla Şiileri tatmin edecek bir sonuca ulaşıldı. Petrol bölgelerinin dışındaki topraklarda kalan Sünniler ise Irak'ın toprak bütünlüğünü dinamitleyecek bir anayasa taslağına kararlı bir biçimde karşı çıktılar. (...)

Kudüs Üniversitesi'nden Prof. Sholomo Avieri, Irak Kürdistan Yerel Yönetiminin web sitesine⁵⁵ konan bir yorumda, "Artık Irak diye bir ülke yok," diyordu. Gerçekten de, bu gelişmelere bakarak, öyle uzun boylu analize gerek kalmadan, Kürtlerin ve Şiilerin kendi yollarına gitmeyi seçerek hızla devletleşecekleri, direnişin ise hızla üç yanlı bir iç savaşa dönüşeceğini söylemek gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. La Repubblica'ya verdiği bir demeçte de zaten

Barzani 'Ölmeden bağımsız bir Kürdistan görmek istiyorum,' demiyor muydu? (...)

Ancak David Ignatius'un Washington Post'taki köşesinde ABD'nin Şii kartına oynaması gerektiğine dikkat çekmesi, Kürtlerin hesaplarının da aksayacağını ilk işaretlerini veriyor.

Kürtlerin çıkmazı güvencik açısından tümüyle ABD'ye bağımlı olmaları. Bunun karşılığında oynayacak hemen hiçbir koza sahip değiller. Bu yüzden ABD, rahatlıkla onları ikinci plana iterek, dikkatlerini Irak'ın topraklarının yarısını, petrolünde neredeyse tamamını (yaşlı Kerkük kuyularını saymazsak) elinde tutacak olan Şiiler üzerinde yoğunlaştırmaya başlayabilir.

Gerçekten de ABD'nin, İran'ın Şiiler üzerindeki etkisini markaja almak açısından, Şiilerin işbirlikçi kesiminin olduğu kadar (Irak yıkıldıktan sonra) tek güç olarak Türkiye'nin taleplerine öncelik vermesi beklenebilir. Irak'ta bir iç savaş patlak verdiği taktirde, ABD'nin, dengeleyici müdahaleler dışında, kendi üslerine çekilmesi hâlinde, Kürtlerin bir kez daha kendi kaderlerine terk edilmesi hiç de şaşırtıcı olmayacak.⁵⁶

III-) "SONUÇ YERİNE" HATIRLATMA(LAR)

Dediklerimizi toparlarsak; Tarihçi Ali'nin, "Irak'ta Solun Tarihi"ne yazdığı önsözde dikkat çektiği üzere: "Er ya da geç bütün yabancı askerler Irak'tan ayrılmak zorunda kalacak. Eğer bunu kendi rızalarıyla yapmazlarsa zorla kovulacaklar. Yabancı güçlerin ülkedeki varlığı şiddeti kamçılıyor. Irak halkı kendi kaderinin denetimini tekrar eline

geçirdiği zaman, kendi ülkesinin iç yapısına ve dış politikasına da kendi karar verecek. (...)

Bu arada Iraklılar, İngiliz ve Amerikan yurttaşlarının gıptayla bakacakları bir şey sahip olmaktan dolayı kendileriyle övünebilirler: Onların (Iraklıların) muhalif bir gücü var..."⁵⁷

Uzatmalı bir gerici dönem sonuna doğru ilerlerken, söz konusu muhalif/ başkaldıran güç, her şeydir! Nepal'de, Venezüella'da, Meksika Chiapas'ında Zapatistalar ile olduğu üzere... Hem de STK beslemelerine/ kapıkullarına rağmen... Artık hiçbir şey geçmişteki kadar "uzak" değildir.

Örneğin, "Almanya'nın doğu ve batı eyaletlerinde yapılan bir kamuoyu araştırması, Almanların yarısından fazlasının sosyalizmi iyi bir yönetim biçimi olarak gördüklerini, bugüne kadarki uygulamaları ise başarısız bulduklarını gösterdi. Almanlar, Karl Marx'ın kapitalizm eleştirisinin bugün hâlâ geçerli olduğunu da düşünüyor.

Kamuoyu araştırmasında, Almanların 'Sosyalizm iyi bir fikirdir, bugüne kadar yanlış uygulandı' değerlendirmesini batı eyaletlerinde yüzde 56, doğu eyaletlerinde yüzde 66 oranında onayladıkları ortaya çıktı. 'Karl Marx'ın kapitalizm eleştirisinin bugün de geçerli olduğunu' kabul eden Almanların oranı batıda yüzde 50, doğu eyaletlerinde yüzde 73 olarak saptandı..."⁵⁸

Nihayet şimdi: "Ey her şeye bitti diyenler! korkunun sofrasında yulguluk yiyenler! ne kırlarda direnen çiçekler! ne kentlerde devleşen öfkeler! henüz elveda demediler! bitmedi daha sürüyor! o kavga ve sürecekl yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek!" diyen Adnan Yücel'i...

Ve Epictetos'un, "İyi olmak isterseniz, ilk önce kötü olduğunuza inanınız"; Arundhati Roy'un, "Savaşlar ancak, askerler cepheye gitmeyi reddettiklerinde, işçiler gemilere ve uçaklara silah yüklemeyi kabul etmediklerinde, insanlar İmparatorluk'un dünyanın dört bir yanındaki ticari ileri karakollarını boykot ettiklerinde durdurulabilir,"⁵⁸ uyarılarını anımsayıp/anımsatmak gerekiyor...

Dipnotlar:

- 1) Afrika Atadöl.
- 2) "Roy: Irak Düşüncesi Desteğe Yararlan", Evrensel, 23 Haziran 2005, s.10.
- 3) Hilal Köse, "Ahlâkî Savaş", Cumhuriyet, 28 Haziran 2005, s.1-8.
- 4) Howard Zinn, aktaran: Mehmet Sacı, "ABD Dahil Tüm Dünya İlgali Alında", Cumhuriyet, 14 Ağustos 2005, s.9.
- 5) Ergin Yıldoğlu, "Terörizm ve İnsan Hakları", Cumhuriyet, 3 Ağustos 2005, s.9.
- 6) Ayşe Hür, "Amerika ve Kader İnanç", Radikal, 25 Temmuz 2005, s.9.
- 7) Abdullah Arwon, "Bar Ne Ektiye Şimdi Orta Bıyıyor", Kuds Ul Arabi, 28 Temmuz 2005.
- 8) Erden Özlük, "Şiddetle Damlalı Bir Ayr", Radikal, 4 Ağustos 2005, s.9.
- 9) Ergin Yıldoğlu, "... Nihilde Gezişiler", Cumhuriyet, 11 Temmuz 2005, s.13.
- 10) Ergin Yıldoğlu, "... Keseriyi Haatıkar Yakaladık", Cumhuriyet, 8 Ağustos 2005, s.13.
- 11) Thomas P. M. Barnett, "Amerika Çin'le Savaş Girmeyecek Çıkış...", Karar Dergisi, No:23, Temmuz-Ağustos-Eylül 2005, s.7.
- 12) Murat Kirişçi, "Tarihe Gömülen C) Yoksa Hün Adresi: G-1 Zirvesi", Halkın Dergisi, No:173, Ağustos 2005, s.29.
- 13) Akif Emec, "Protesto Etnik Muhafaz Olmak mıdır?", Yeni Şafak, 7 Temmuz 2005.
- 14) Eisa Çiğci Dindar, "G-8'e Çalın: Sadece Değil, Adak İstiyoruz...", Halkın Dergisi, No:173, Ağustos 2005, s.27.
- 15) "Milyonlar Kipi Evinden Uzak", Cumhuriyet, 21 Haziran 2005, s.20.
- 16) "Dünyanın Yurisi Yoktu", Radikal, 25 Ağustos 2005, s.30.
- 17) "Yoklukluk 'Soykırım' Gibi", Cumhuriyet, 23 Ağustos 2005, s.10.
- 18) Nejat Eslen, "Dünyanın Hill Hıç İç Açıcı Değil", Radikal, 17 Ağustos 2005, s.9.
- 19) Usam Dari, "Bush İhtif İhtif Hattını Yırtıyor", Teyin, 2 Nisan 2005.
- 20) "Morglardaki İlgali Gerçeği", Birgün, 18 Ağustos 2005, s.11.
- 21) "Tutun En Büyük Yolsuzluğu", Evrensel, 11 Nisan 2005, s.11.
- 22) "Rice 'Fiyas Ekonomisi' İstedi", Evrensel, 23 Haziran 2005, s.10.
- 23) "Bush İhtif Savundu", Evrensel, 21 Mart 2005, s.10.

- 24) "Bush'un Kızak Planı", Evrensel, 28 Haziran 2005, s.11.
- 25) "ABD'de Nükleer Yetki Tanınması", Evrensel, 3 Mayıs 2005, s.10.
- 26) "Direnç 12 Yıl Sürebilir", Cumhuriyet, 28 Haziran 2005, s.11.
- 27) "Eski Doçter Hasan Öldü", Radikal, 25 Ağustos 2005, s.10.
- 28) "Sorgusıyla Doktor El Ede", Cumhuriyet, 23 Haziran 2005, s.11.
- 29) "ABD İşkencehanelerinde Çocuklar", Evrensel, 7 Ağustos 2005, s.9.
- 30) "Eğilim Raporu: Marmar", Radikal, 15 Temmuz 2005, s.11.
- 31) "ABD Askerleri Sivilleri Vardı", Cumhuriyet, 14 Ağustos 2005, s.11.
- 32) Nejat Eslen, "Dördüncü Neil Savaş", Cumhuriyet Strateji, Yıl:2, No:54, 11 Temmuz 2005, s.6.
- 33) Patrick Cockburn, "Büyük Ülkelerde 'Küçük' Savaşlar", Evrensel, 29 Ağustos 2005, s.5.
- 34) Patrick Cockburn, "Irak'taki Savaşın Kazanması İmkânsız", The Independent, 24 Temmuz 2005.
- 35) "Yeni Irak'ın Temeli Yoktu", Kuds Ul Arabi, 9 Nisan 2005.
- 36) The Independent 8 Mayıs 2005.
- 37) Ergin Yıldoğlu, "Batalıkta İki Yıl", Cumhuriyet, 18 Mayıs 2005, s.4.
- 38) Hilal Köse, "Kültür İlgali Yargılandı", Cumhuriyet, 27 Haziran 2005, s.1-8.
- 39) "Irak'ta İşkence Valsi", Cumhuriyet, 4 Temmuz 2005, s.11.
- 40) "TV'de İhtifan Önce İşkence Gördüler", Radikal, 7 Temmuz 2005, s.12.
- 41) Steve Fainaru-Anthony Shadid, "Direnç Bir Başka Cephesi", Evrensel, 29 Ağustos 2005, s.11.
- 42) "Dirençlilerle Panatija Yayıp İyik", Cumhuriyet, 10 Haziran 2005, s.10.
- 43) Abdullah Arwon, "Irak'ın Asıl Egemenleri", Kuds Ul Arabi, 2-3 Temmuz 2005.
- 44) Peter W. Galbraith, "Demokrasi Bazen Böler", Boston Globe, 7 Nisan 2005.
- 45) Arnold de Breegeveit, "ABD'nin Başarısı Kırkıra Bağlı", The Washington Times, 1 Nisan 2005.
- 46) "Talibani ABD'ye İhtiyacımız Var", Evrensel, 12 Nisan 2005, s.10.
- 47) Brendan O'Leary, "Kürtler 'Boşanmak' İstiyor", Los Angeles Times, 14 Ağustos 2005.
- 48) Batur Muhammed Vaiden, "Bu Anayasayla Olmaz", Dıştar, 25 Ağustos 2005.
- 49) "Kürt ve Şiilerin Anayasası", Cumhuriyet, 29 Ağustos 2005, s.11.
- 50) "Anayasa Oldukunu", Radikal, 29 Ağustos 2005, s.11.
- 51) "Kasra Davetiye Çıkartıyor", Cumhuriyet, 30 Ağustos 2005, s.10.
- 52) Abdullah Arwon, "Bu Anayasa Irak'ı Parçalıyor", Kuds Ul Arabi, 29 Ağustos 2005.
- 53) "ABD Başkari Altındaki Anayasa İşe Yaramaz", Kuds Ul Arabi, 15 Ağustos 2005.
- 54) krg.org
- 55) Ergin Yıldoğlu, "Türkiye Yeri Kaçmak", Cumhuriyet, 29 Ağustos 2005, s.13.
- 56) Yusef Ali, Husein Salimci, Irak'ta Solun Tarihi, Çev: Osman Akınay, Agora Kitaplığı, 2005.
- 57) "Alınlar Sosyalizm Dedik", Cumhuriyet, 26 Ağustos 2005, s.10.
- 58) Arundhati Roy, Solaktaki İnsanlar "İmparatorluk" Rehberi, Çev: Kemal Ullar, Agora Kitaplığı, Mart 2005.

BAYRAM KAYA

FELSEFİ DÜŞÜNCENİN KISA TARİHİ

FELSEFİ DÜŞÜNCENİN KISA TARİHİ

BAYRAM KAYA

SORUN YAYINLARI

BAYRAM KAYA Türk Felsefe Tarihi

TÜRK FELSEFE TARİHİ

BAYRAM KAYA

ASYA ŞAFAK YAYINLARI

Karanlık Aklın Şövalyeleri-IV

Eren CAN

Ludditler;

General Ludd, İngiliz Kraliyet Parlamentosu'na gönderdiği bir mektubunda şöylesi bir tehdit savurmıştu:

"Biz, birbirine kenetlenmiş 3000 kişilik küçük bir orduyuz, ama imanına öylesine kararlıyız ki, Kraliyet Ordusu'nu donuna sığdırmayı başaracağız. Eğer Kral ve Parlamento aklını başına toplamazsa, İngiltere'yi enkaz yığınına döndereceğiz. Eğer eşyalar ucuzlamazsa, parlamentonuzu ateşe verip dünyadaki her şeyi güzelleştireceğiz."

Gerçekte böyle bir General yaşadı mı?.. pek kuşkuolu. Fakat **Karl Marks**, daha anasının kamına düşmemişken, İngiltere, **General Ludd**'un imzasını taşıyan tehdit mektuplarıyla çalkalanacak ve ardından cayır cayır yanacaktı. "Çorap örgücülerinin 11 Mart 1811'deki protesto yürüyüşleri polis tarafından şiddetle bastırılınca, dağıtılan protestocular aynı gece tam 60 tane çorap örme tezgahını yakarak karşılık verdiler. Yaklaşık bir yıl boyunca sürdürüldü bu eylem ve toplam 1000 tezgah kalitesiz ürünleriyle birlikte ateşe verildi. İşçiler, kesinlikle organizeydiler ve planlayarak ediyorlardı." (Wulf)

Üretimde makinalaşmaya paralel gelen kapitalizm, doğrudan üretici yığınların yaşam olanaklarını ellerinden alıyor ve onlara, yaşayabilmeleri için, sanayi işletmelerinde makinaların disiplini altında çalışmayı dayatıyordu. "Fabrika disiplini altında çalışmak, eliğinde

ustalaşmış bu insanlar için onur kırıcıydı. Onlar bu işi sefilleşme ve bağımlılaşma olarak algılıyorlardı. Çünkü dört duvar arasında uzun ve yoğun çalışmak zorunda oldukları gibi, başlarında bir de onları gözetleyip komutlar veren çavuşlar duruyordu. İşinin ustaları yüksek ücret alıyor olsalar da, onurları kırıldı." (Kurz)

"Çorap örgücülerinden farklı olarak, Nottingham ve Yorkshire'deki makasçılar, küçük tezgahlarla değil, kendi güçlerini çok aşan büyük fabrikalarla karşılaşıyorlardı. (...) Fakat yine de ürküp sinmeyen Ludditler, meydan okuyup 150 silahlı kişiyle William Cartwright'in Rawfolds'taki fabrikasını bastılar. Cartwright, böyle bir baskına uğrayacağını önceden tahmin edip önlem almıştı; Ludditlerin, silahlandığı işçileri ve fabrikasına mevzilendirdiği askerlerle karşılayıp fabrikanın ana girişinden geri püskürttü. Ludditler iki ölü ve pek çok yaralı vermişti. O güne dek, ateşe verecekleri makinaları özenle seçen Ludditler'in, bu kayıptan sonra gözlerinin önü kararmak ve artık sadece makina yakmakla yetinmeyip, bir de kan dökmeye başlayacaklardı. Nitekim ölen iki arkadaşlarının intikamını, Ludditlerin kanını atının eyerine degecek kadar dökmeye kamuya açık şekilde yemin etmiş olan Horsfall adlı fabrikatörü öldürdükçe aldılar. (...) Bu cinayetten sonra, Ludditler, halkın kendilerine olan sempatisini kaybedip toplumun nefretini üzerlerine çekmişlerdi. Yoğun bir şekilde takibe alınan

Ludditler, yaşamak için yoğun bir şekilde soygun yapmaya başladılar. Ve hükümet, silahlı güçlerini tam harekete geçirerek, makina kırıcılarına ölüm cezasını getirdi. İç savaş başlamıştı." (Wulf)

"Ağır askeri çatışmalar içerisinde Ludditlerin isole oluşlarını abartmamak lazım. Her şeye rağmen, Ludditler, Midland ve Batı Riding'te büyük bir halk desteğine sahiptiler." (Thompson)

"İş bulmakta zorluk çekmeseler de, sıkı çalışmak ve disipline riayet etmek istemiyorlardı. (...) onlar, canları istediği kadar ve keyiflerince çalışmaktan yanaydılar..." (Kroneberg) Canları istediği kadar ve keyiflerince çalışmaktan yana olan Ludditler'in "Gizli önderleri oldukça zeki ve espiriliydi; içlerinden bazıları, en çok okunanlar arasındaydı..." (Thompson) "Bu sosyal isyan kesinlikle okur yazar olmayan cahil yığınların kendiliğinden bir hareketi değildir. Gözcüleri, kuryeleri ve muhabirleriyle geniş bir şekilde örgütlüydüler ve elemanlarının hepsi maske takmış silahlı komandalardan ibaret değildi. (...) toplumsal gelecek hakkında programatik tartışmalar yürütüyorlardı." (Kurz) "İşin en acı veren gerçeği ise, en çok kadınların kavgaya tutuşmalarıdır. (...) En korkunç yaratıklar, kadınlar arasından çıkmıştı." (Perrot) "Sanayileşmenin ilk döneminde, sosyal isyanın asıl kıskırtıcıları kadınlardı. Bu dönemin polis raporları hep buna işaret ediyor." (Kurz)

Karl Marks, anasından doğup kundağa sarıldığında, "işçilerin

kendiliğinden gelişen ilkel sosyal isyanı" diye zaman zaman aşağıladığımız "makina kırıcıları"nın efsane/mistik General Ludd'u "3000 kişilik küçük ordu"suyla birlikte iç savaşta yenik düştü. İngiltere çayır çayır yanıyordu ama, kanlarını, atlarının eyerine degecek kadar Ludditlerin üzerinde tepindiren kraliyet ordusu neticede isyanı bastırmıştı.

"Makina disiplini altında çalışma"ya hala alışmamış olan doğrudan üreticiler, bir süre sonra keza efsane/mistik bir General olan Swing'i icad ederek, bıraktıkları yerden İngiltere'yi kundaklamaya devam ettiler. "Sosyal savaşımında en sevdikleri eylem biçimi kundaklamaktır. (...) 1830/31 kışında (...) tahıl ve samanları ambarlarda, tarlalarda, ahırlarda ateşe verdiler. Neredeyse her gece bir kaç yerde toprak beylerinin malları gözlerinin önünde çayır çayır yanıyordu ve kundakçılar istisnalar dışında yakalanamıyordu. Halk, bütün bu kundakları Swing diye andıkları mistik bir kişiye malediyor. (...) Herkes bu adamın kim olduğunu konuşup kafasını çalıtırken, yıllardan beridir her kiş ortalık yanmaya devam eder, 1843/44 kışında, kundaklama işi alışılmışın ötesinde artış gösterdi." (Engels)

General Ludd ve General Swing'in kundakçı orduları, makinalaşmaya paralel gelen kapitalist çalışma disiplini onurlarına yediremeyen doğrudan üreticilerdi. Makinalar, onlar için onursuzluk ve sefaletin sebebiydi. Dolayısıyla da memleketimin sosyalistleri gibi şiiri "Sana selam olsun... portatifler, rotatifler, bobinler... sana selam olsun!" şeklinde değil, şöyle yazarlardı:

"Bir Kral yaşıyor, sınırlı bir Kral,

Şairin hayalindeki Kral değil bu,
Beyaz köleleri tanıyan bir Tiran,
Ve vahşiliği buhar olan bir Kral.
Bir kolu var onun, çeliktan,
Tek kol taşıdığı halde;

bileğinde sihirli bir gücü var onun,

Milyonları vuran.

Barsakları ateştedir,

Yediği ise çocuklar..."

Bu şiiri aktaran Engels, dönemin işçisinin fabrika sistemine dair duygularının böyle olduğunu söyleyip şöyle devam eder: "Makina başında çalışıp kopan iptikler düğümlemek, işçinin düşüncesi ni meşgul edip yormuyor ama, öte yandan işçinin başka şeyleri düşünmesine de müsaade etmiyor. (...) Ayrıca işçi makinayı terkedemez -buhar makinası bütün gün çalışır, çarklar ve kayışların gürültüsü sürekli onun kulağında yankılanır. (...) İşçi her sabah saat beş buçukta fabrikada olmak zorundadır. (...) Komutaya göre yer, içer ve yatar. (...) Despotik çanın sesi onu yatağından çağırır, kahvaltuya çağırır, öğlen yemeğine çağırır..."

Engels, adeta iki arada bir derede kalmıştır. Bir yandan, incelemelerinde, işçilerin sefaleti ile gelişen üretici güçler arasındaki paralelliği tespit eder; öte yandan ise, kendisi, toplumsal geleceği üretici güçlerin gelişimine detimine etmiş pozitivist bir düşüncüdür. İşin içinden çıkmaya zorluk çeken Engels şöyle der: "Şimdi diyecekler ki, büyük ve karmaşık bir fabrikada işlerin yürütmesi için kuralları zorunludur; diyecekler ki, ordulardaki gibi sıkı bir disiplin

meçburudur- iyi, öyle olabilir ama, bu ne biçim bir sosyal düzendir ki, tiranlığın üstesinden gelemiyor?"

Gelişen üretici güçlere paralel olarak tiranlığın geliştiğini tespit eden genç Engels, tiranlığın üstesinden gelmek için Bentham tiranını imdada çağırır: "Günümüzün en büyük pratik filozofları olan Bentham ve Godwin... sadece proleterya aittirler; Bentham, radikal burjuvazi arasında bir okula sahip olsa da, onun öğretisinden bir ilerleme sağlamak bir tek proleterya ve sosyalistlere nasip olmuştur. Proleterya, onun öğretisini temel alarak kendine has bir ilerlemeci literatür geliştirmiştir..."

Proleteryanın ve sosyalistlerin ilerici/devrimci literatürünün temeli olan Bentham'ın panoptik çalışma dünyası anlatısı, yıllar sonra Engels'in de idrak ettiği üzere, "sanki bir hayvanat bahçesi"ydi. Marks, boş yere Bentham'ı "burjuva budalalığın doruğu" ilan etmemişti hani. Yine de Engels, "Proleterya, onun öğretisini temel alarak kendine has bir ilerlemeci literatür geliştirmiştir" derken çok yerinde bir tespit yapar, ve farkında olmaksızın sosyalist hareketin yüzyıllardan beridir kanayan bir yarasına işaret eder.

Modern İngiliz hukuk yazarı ve katıksız bir demokrasi savunucusu olan Jeremy Bentham'ın "panoptik dünya" anlatısı, çalışanların kapitalist çalışma disiplini içselleştirmesine dair "halk pedagojisi/sana pedagojisi" öğretisiydi. İnsanlar öylesine koşullanmalıydı ki, başlarında kendilerine komut veren herhangi bir yönetici olmasa dahi, kendilerine biçilen vazifeleri aksatmaksızın yerine getirmeliydiler.

Bentham bu işe "demokrasi" diyor, ve bunun olurusunu "panopticon"da buluyordu, yani günümüz deyimleriyle "saydamlık" ta.

Bentham'ın "saydam toplumsal düzen" modeli, "... eskilerdeki gibi hayvanların parka, gelişmiş güzel dağılımına dayanmayan bir hayvan gösterisidir. Orta yerde sekiz köşeli bir çadır vardır; çadırın birinci katında kralın salonu şeklinde tek oda. Bu odanın büyük pencere köşeleri, etrafı duvarlarla çevrili ve içinde değişik hayvan türleri olan yedi hücreye bakar..." (Foucault) Hayvanat bahçesinin ortasındaki kral salonu, bütün hücreleri görür. Bundan dolayı da saydam bir düzenektir. Şimdi "... hücrelerden hayvanları çıkarıp insanları yerleştirin." (Foucault) İnsanlar, her an gözetlendiklerini hissedeceklerdir; kral salonunda gerçekten her an bir gözetleyicinin olup olmadığı hiç önemli değildir, çünkü hücrelerden salonun içi görülmez. Saydamlık tek yönlüdür. Biri onları gözetliyor olsa da olmasa da, hücrelerdeki insanlar gözetlendiklerinden hareket ederler. Böylelikle, tepelerinde despot bir kral olmasa da, insanlar krallığın kurallarına riayet edeceklerdir. Gerçekte ortada despot bir kral söz konusu olmadığı için de "demokrasi" vardır, çünkü hücrelerdeki insanlar kendi kendilerini kontrol etmektedirler, yani "oto sansür" söz konusudur.

Bentham, kapitalist sosyal düzenin despotik bir devleti gerektirmediğini bu modelle ileri sürüp, demokrasi ve kapitalizmin pekala barışık olacağına varmıştı. Yani, "Demokrasi, kapitalizmi kökten imkansız kılar" diyen Habermas

budalasının tam tersine varır. **Bentham**, bu demokrasi modelinin nerelere uygulanabileceğini ise şöyle sıralar: "İnsanların kontrol edilmesine dayanan bütün kurumlara uygundur; özellikle de ceza evleri, atölyeler, manüfaktür ve fabrikalar, yoksullar evi, hastaneler, tımarhaneler ve okullar için..." Nitekim memleketimizdeki F-Tipi ceza evleri Bentham'ın demokrasi modeline göre inşa edilmiştir. "Böylece tek kişilik tutaklığı, karanlık ve az yiyecek kombine ederseniz, ortaya çıkan şey işkenceden başka bir şey değildir; tek farkla, tutsaklar bunu işkenceyle alakalandıramazlar ve nefretlerini sisteme yöneltmezler." (Bentham)

Bentham, panoptik demokrasiye dayalı çalışma modelini anlatırken sık sık bu işi ceza evine benzetip, işçiden "tutsak" diye bahseder. "15 saatlik bir çalışmadan sonra en fazla 6 saatlik bir uykuya müsaade eder. Uykuya getirilen bu sınırın, üretimdeki verimliliği arttırmayla bir alakası yoktur, sadece tutsağın hayal kurmasını önlemekle alakalıdır. 'Yorgunluktan takatsiz düşmüş tutsak' diyor Bentham, 'yatağına girer girmez derin bir uykuya dalmalıdır. Aksi halde hayallerinde müffettiş ve gözetleyicinin kontrolünden dışarıya kaçmaya yeltenebilir.'..." (Dressen)

"Bentham'ın panoptik dünyası, hesaplanmış aklın sınırsız egemenliği demektir. Hapishaneler üzerinde egemenlik (...) Böyle bakılınca, panopticon, aklın saydam tapınağıdır. (...) Kamu oyu gözü iç gözü denetler (...) Böylelikle hapishane sosyal yaşama içerlenir: Artık hapishane, ışıldayan,

alışıldık ve en güvenli mekan haline gelir ve insanlar dışarı çıkmaya korkarlar." (Miller)

General Ludd ve **General Swing**'in orduları, işte bu panoptik hapishaneye alışıp onurlarına yedirememişlerdi diye, bu panoptik dünyaya ait ne varsa kundaklıyorlardı. Gerçi ulaşamadılar ama, fırsatını bulsaylardı en başta bizzat parlamentoyu içindekilerle birlikte yakacaklardı. Çorap örme tezgahlarından tutun da, koca koca fabrikalara ve parlamento dek, her şey onlar için onursuz bir yaşam anlamını taşıyor ve keyiflerini kaçırıyordu. Dolayısıyla onların demokrasi için değil, demokrasiye karşı savaşıp, Bentham'ın öğretisini kökten reddedişleri kolay anlaşılabilir. Onlar, genç Engels'in farkında olmaksızın isabetlice vurguladığı gibi, **Bentham**'ın öğretisine dayalı bir ilerleme literatürü oluşturan türden budala proleter ya da sosyalist değillerdi.

Bentham'ın öğretisini temel alarak "devrimci/ilerlemeci" bir literatür geliştirenler **General Ludd** ve **General Swing**'in kundakçı orduları değil, **Jakobenler** 'dir. İngiltere kundaklanırken, **Jakobenler** şöyle yazacaklardı: "Biz, makina kırıcılarıyla hiç bir ilişkimizin olmadığını ilan ediyor ve makinaları yakan, soygunlar yapan, özel mülkiyeti zorla gasbeden, haraç toplayan ve cinayet işleyen bu haydutları nefretle kınıyoruz." Nefretle kınayacaklardı elbet, çünkü liberalizmin sol kanadı olan **Jakobenler**, Bentham'ın panoptik hapishanesinin varlığından değil, o hapishanenin Fransa'da yeterince inşa edilmemişliğinden şikayetçiylerdi.

Jakobenlerin doğrudan devamı olan sosyalistler de, genç Engels'in vurguladığı üzere, Bentham'ın, hesaplanmış aklın sınırsız egemenliği şeklindeki panoptik hapishanesini çok benimsemişlerdi diye, bu hapishane anlatısından "ilerlemeci" bir literatür icad etmişlerdi. Sosyalistler ve proleteryanın bu literatürünün "ilerici"liği, bahsi edilen hapishaneyi kendi üstlerine vazife edinmelerinden gelir. Rivayete göre, "devrimci barutunu tüketmiş olan büyük burjuvazi", dinsel/feodal sınıflarla savaşımına son verip itifaka girişmişti diye, **Bentham**'ın panoptik dünyasını gerçekleştirme yetisini yitirmişti. Hal böyle olunca, büyük burjuvazinin bir okulu olduğu halde, panoptik dünya anlatısı, büyük burjuvazinin elinde pratik değerini çoktan yitirmişti. Büyük burjuvazinin elinde pratik değerini yitiren bu hapishane öğretisini, genç Engels'in deyiimiyle, sosyalistler ve proleterya pratik bir gerçek haline getirebilirlerdi. Bundan dolayı, "*Günümüzün en büyük pratik filozofları Bentham ve Godwin, sadece proleterya aittirler...*" (Engels)

Nitekim proleteryanın ilk iktidar deneyimi olan *Paris Komünü*'nün karara bağladığı ilk yasal yasa işçilere yöneliktir: "*Yemek saatinde atölyelerde hiç bir işçi durmamalıdır. (...) Yemek saatini, çalışma saatini ve paydosu beş dakika önce çalan zil heber verecektir. (...) İşçiler, işe geldiklerini işyeri ustasına bildirmeliler ve çalışma süresi hesaplanacaktır. (...) Giriş kararı olmayan halktan kimselerin işyerlerine girişi yasaktır...*" (Paris

Komünü belgelerinden) Yani **Bentham**'ın öngördüğü gibi, işçiler siyasal iktidarı ve işyerini ele geçirmiş olsalar dahi, kapitalistin kendilerine yaptığı zulmü şimdi kendi kendilerine yapacaklar ve Ludditleri rahatsız edip savaşa iten çarkı göz nurları gibi koruyacaklardı.

Benzer şeyi Yugoslavya'da da tecrübe ettik. Sovyetler'deki bütün kötülüklerin, fabrikaların işçilere verilmemesinden kaynaklı olduğuna varan Yugoslav komünistleri, "*Toprak işleyen, fabrika çalışanıdır!*" deyip, gelir ve gideriyle birlikte fabrikaları doğrudan işçilere teslim ettiler. Fabrikayı alan işçiler ise, kendi aralarından yöneticiler seçiyor ve hemen ardından kendi seçtikleri yöneticilerin uygulamalarına grevle karşılık veriyorlardı. Yugoslav komünistleri, uzun süre bu işe bir anlam veremediler. Sonra, **Ernst Bloch**'un devreye girip **Tito**'yla görüşmesi neticesinde idamın eşiginden dönüp evlerine hapsedilen "*Praxis*" adlı, Yugoslavya Komünist Partisi içindeki hizipçi bir filozof grubu, işin adını şöyle koydu: "*Nominal olarak işçiler yönetiyor ama gerçekte kapitalizmin kolektif haliyle karşı karşıyayız.*"

"Kolektif Kapitalizm", **Tito**'nun bir buluşu değil, **Tito**'ya rağmen varolan kapitalizmin adeta doğal seyridir; ve kapitalizmden komunizme varış değil, kapitalist ideolojinin kolektif bir şekilde tüketilmesi anlamında burjuva bir budalalıktır ki, bu burjuva budalalığın doruğu, **Marks**'a göre bizzat Bentham'dı. Kapitalizm, **Bentham**'ın öngördüğü şekilde

gelişmiş ve çalışan yığınlar onun panoptik dünya anlatısındaki gibi, kapitalizm hapishanesini içselleştirdikleri için, bu "ışıldayan, alışıldık ve en güvenli mekan"ın dışına hayallerinde bile firar edemez hale gelmişlerdi. Zaten Bentham'ın öğretisinin önemi, "tutsak" dediği işçilerin hayal kurmasını engelleme yollarını sunuşundan gelir.

Bentham, işçilerin hayallerinde kontrol dışına çıkmalarını engellemek için, onları, üretime faydası olmasa da çok yormak gerektiğini önermişti. Bunun için, işçileri 15 saat çalıştırıp, en fazla 6 saat uykuya müsade etmişti. Bu durumda dikkatli okur farketmiş olmalı ki, "burjuva budalalığın doruğu" olan Bentham'ın sanai pedagojisi, normalde giderek azalan bir geçerliliğe sahiptir, çünkü artık Bentham zamanlarındaki gibi insanlar günde 15 saat çalışmıyorlar. Ortalama haftada beş gün sekizer saat çalışan işçileri, Bentham, istediği kadar yorsa da, geriye kalan 16 saatlerini ve hafta sonlarını, artı bayram ve izinlerini uyuyarak geçiremezlerdi. "*O halde, Bentham ne yaparsa yapsın, işçiler, sonuçta bol boş zamanlarında hayallere dalarak müffettiş ve gözcülerin kontrolünden dışarıya firar ederler*" sanıyorsanız yanıldınız demektir; çünkü daha **Taylor**'un çalışma bilimi ve **Ford**'un araba fabrikasıyla tanışmadık. Tanrı nasip ederse, bizi, tatile çıkarken bile sermaye bileşimine ekleyip çalıştıran ve rivayete göre "sosyalist literatüre nitel katkı" yapan bu iki şahsı gelecek bölümde konuk edeceğiz.

“Her Parlayan Altın Değildir”, ya da Çokkültürcülük Üzerine Sesli Düşünceler

Sibel ÖZBUDUN

Öyle kavramlar vardır ki, salt tınıları itibarıyla kulağa hoş gelir. Öylesine hoş gelir ki, anlamları, içerikleri, sınırları üzerinde uzun uzadıya düşünme ihtiyacı hissetmeyiz. Hele ki kavramın biçimlenmesinden ya da dilendirilmesinden önceki boşluğun, alternatif ya da antitezini oluşturduğunu düşündüğümüz olgu, durum, görüngü vb. 'nin mağduru olmuştuk. Bu durumda, söz konusu kavram dile getirildiği andan itibaren dilden dile yayılır; muğlak içeriği sayesinde kullanan herkes ona kendisi açısından dahi net olmayan bir anlam yakıştırır. Bu yükselmeler çoğunlukla keyfi ve duygusal bagajı ağırlıkta olan vasıflardır. Hukuk ya da bilim dilinde üzerinde uzlaşılmış bir içerikten yoksun oluşları, içerdikleri ikircim nedeniyle belirli bir büyüyle yüküdürler.

“Çokkültürcülük”, böylesi kavramlardan biri. Sanırım 1950’li yıllardan bu yana Kuzey Amerika’da, 1960’lardan bu yana Batı Avrupa ülkelerinde, 1990’lı yıllardan beri de ülkemizde dolaşımda olan bu kavram; her ülkede karşıları ve yandaşları arasında sert tartışmaların odağı olmasına karşın,

net bir tanım ve içerikten yoksun gözükmekte. Son on yıllarda devlet politikalarında içerilmesi düşünüldüğü/gerekli görüldüğü/savunulduğu vb. için örneğin en azından BM müktesebatı çerçevesinde tanımlanmış olması gereken kavramlardan biri olmasına karşın.

Resmen tanımlanmış olmamasına karşın “çokkültürcülük savaşları” sürüyor üstelik. Etnik ya da başka bakımlardan baskı altındaki kültürel gruplar ve kendilerini liberal ve/veya sol siyasetle ilişkilendirenler terime sahip çıkarken, faşist ve neofaşist hareketler, ırkçılar, milliyetçi/ulusalcı tonlar, karşı mevzilerde çoktan yerlerini aldılar.

Şu halde, “çokkültürcülük” üzerine “solduyu”ya dayalı bir analiz girişiminde bulunalım birlikte, olanak ve sınırlılıklarını tartışalım derseniz...

Bir kez daha vurgulayalım: çokkültürcü model, asimilasyoncu modele alternatif olarak, ABD, Kanada ve Avustralya gibi, nüfusu (yerli soykırımlarının ardından) esas olarak göçmenlerle oluşmuş ülkelerde biçimlenmiş ve halen yığılmal göçlere sahne olan ülkelere göçmenlerin kültürel taleplerine çözüm bulmak üzere formüle edilmiştir (Kymlicka 1998). Öncelikle

ve özellikle göçmenlere yönelik olduğu için de, toprak, siyasal özerklik, hatta siyasal temsil gibi sorunlara değil, bir ulus-devlet sınırları içinde birden fazla etnik-dinsel vb. grupların varlığının meşruiyetini kabul ile, farklı kültür mensuplarının hakim/çoğunluk kültürünün yanısıra, kendi kültürleri çerçevesinde de sosyalizasyonuna yöneliktir.

İlkin ABD’de ilk ve orta dereceli okullarda uygulamaya konulan çokkültürcü eğitim siyasaları, azınlık grupların, egemen dilin yanısıra kendi dillerini öğrenip özgürce kullanabilmesini öngörürken, zamanla anadilde yayın yapma hakkı, ulusal, etnik, dinsel törenlerin gerçekleştirilebilmesi, ibadetlerini özgürce uygulayabilmeleri, kültürel geleneklerini sürdürebilmeleri vb.ni içerecek tarzda yorumlanmıştır.

Böylelikle, 1960’lı yıllarda siyahların Sivil Haklar eylemlerinin ardından, ABD’de, ülkeye yerleşen göçmenlerin hakim WASP (White, Anglosaxon, Protestant: Beyaz, Anglosakson, Protestan) kültürüne asimilasyonunu öngören ve “melting pot” (eriyik potası) olarak tanımlanan asimilasyoncu göçmen siyasaları terk edilerek, tüm etnik bileşenlerin kendi

kimliklerinden vazgeçmeksizin, gönüllü olarak "ulusal bütünlük" içine dahil olmaları beklentisini ima eden "salad bowl" (salata çanağı) metaforu benimsenmiştir. Bir başka deyişle, **çokkültürcülük, asimilasyona karşı geliştirilen bir entegrasyon modelidir** (Watson 2000: 3). Bu model, kısa sürede, 1950'li yıllardan itibaren yoğun bir Avrupa kökenli (ve Hristiyan) olmayan göç akınına sahne olan Batı Avrupa ülkelerine de yayılacaktır.

Şu halde, öncelikle şu noktayı vurgulamak gerek: Egemen ulusla yüzlerce yıldır aynı toprakları paylaşmalarına karşın, iktidar ve servet gibi kritik kaynaklara erişimi egemen ulusal siyaset tarafından sınırlandırılan "milliyet" gruplarını (örneğin Baskılar, Korsikalılar, İrlandalı Katolikler, Kürtler vb.) da kapsayacak tarzda yaygınlaştırılmış olsalar da, "çokkültürcü" politikalar, esas olarak, doğaları gereği "bağımsızlık, özerklik, öz-yönetim, federatif yönetim" gibi teritoryal ve siyasal talepleri öne sürmeleri olanaksız olan göçmenlere yönelik, bu anlamda siyasal imadan yoksun politikalar¹. (Özbuğün 2002)

Ne ki, "çokkültürcülük", arka planını farklı siyasal geleneklerin oluşturduğu farklı ülkelerde, farklı yönelişler izleyecektir. Bir başka deyişle, Kuzey ve Güney Amerika ile AB ülkelerinin her birinde, çokkültürcü uygulamalar, etkin tikel siyasal gelenekler uyarınca farklı görünümlere bürünmektedir. Dolayısıyla, dünya ölçeğinde, ya da göçlerin büyük ölçüde yöneldiği Kuzey ülkelerinde "standart" çokkültürcü uygulamalardan söz edilmesi mümkün gözükmemektedir.

Bu durum, AB'nin en etkin üç üyesi örneğinde sergilenebilir (Melotti 1997: 75-83):

1. Fransa: 19. yüzyıldan bu yana kronik demografik krizlerden (Napolyon savaşları, Cezayir savaşı vb.) kaynaklanan işgücü açığını göç alarak kapatmaya çalışan Fransa'nın siyasal kültüründe, bu duruma karşın, merkezi bir devletle özdeşleşmiş türdeş bir toplum tahayyülü başatır. Ulusal azınlıklar ya da yerel etnik grupların varlığı tanınmaz, resmî kurumlarla yurttaşlar arasında tikelci dolayım-lara olanak verilmezken, tüm yurttaşlar, 1789 Bildirgesi'nde tanınan haklara eşit temelde sahip addedilmektedir. Böylelikle göçmenlerin ve diğer azınlıkların, "état-nation" (devlet-ulus) ideolojisiyle biçimlenmiş Fransız kültürüne asimilasyonu öngörülmektedir. Ulusal azınlık ya da göçmenlerden, etnik-kültürel kimliklerini müzakereye sokulacak stratejik kaynaklar olarak görmek bir yana, 'iyi Fransızlar' olabilmek için bunları tümüyle terk ederek dil, kültür, hatta zihniyet alanında tümüyle 'Fransızlaşmaları' beklenmektedir.² Bunun karşılığında kendileri, ya da en azından bu ülkede doğan evlatları için yurttaşlık hakkını kazanabileceklerdir.

Bu anlayış doğrultusunda Fransa 1970'lere dek, mümkün olduğu ölçüde Latin ve Roma Katolik ülkelerden göç kabul etmeye özen göstermiştir. Ne ki, günümüzde Fransa'nın göçmenleri büyük ölçüde Arap-İslam ülke kökenlilerden oluşmaktadır: Magrebililer, Batı Afrikalılar, Güneydoğu Asyalılar... Bu durum, asimilasyon siyasalarının da çöküşünü getirmekte

gecikmemiştir. Yeni göçmenler, kültürel farklılıkları, cemaat ve akrabalık ilişkilerini ve anavatanlarıyla ilişkilerini sürdürmede ısrarlı gözükmemektedirler.

Böylelikle, Fransız siyasal sahnesi, yurttaşlıkla milliyet arasında daha esnek ve sekülerleşmiş ilişkileri öngören liberal görüşlerle, "jus sanguinis'e" dönüşmesini talep eden ve, asimilasyonu kabullenmesi zor gözükken Arap-Müslüman göçmenlerin varlığı karşısında yabancı düşmanlığı dozajı yükselen kamuoyunda artan ölçüde rağbet bulan ırkçılık arasında yoğun bir gerilime sahne olmaktadır.

2. Britanya: II. Dünya Savaşı'ndan bu yana ağırlıklı olarak Commonwealth ülkelerinden göç alan ve 1962'deki göç yasasına kadar bu göçmenlere Britanya uyrukları olarak serbest giriş hakkı tanıyan, pragmatik bir siyasal kültürün damgasını vurduğu Britanya'da, toplumsal düzenlemeler ağırlıklı olarak yerel yönetimlerce yürütülmekte, aracı toplumsal formasyonlar, özellikle de etnik ve dinsel cemaatlerin temsilcileri, yerel düzlemde cemaat içi, cemaatler arası ve resmî kurumlarla ilişkilerde etkin olmaktadır. Göçmenlerin "iyi İngilizler" olmaları beklentisi yoktur; yasalara uymaları yeterli görülmektedir. Hakim siyasal kültür, farklılıkları kabul ederken, adem-i merkezîyetçi, tikelci stratejiler izlenmektedir.

Bu siyasal kültür, doğrudan yönetim ve asimilasyonculukla karakterize olan Fransız sömürgeciliğinin aksine, dolaylı yönetim ve farklılaştırıcı yaklaşımlarla belirlenen, yerli halklara, Britanya yetkesini tanıdıkları sürece kendi

gelenek ve toplumsal ve siyasal örgütlenmelerini sürdürme olanağı sağlayan Britanya sömürgeciliğinin kalıtıcısıdır.

3. Almanya: 19. yüzyıl sonlarından itibaren göç almaya başlayan Almanya'nın, II. Dünya Savaşı sonrasındaki yeniden inşası, büyük ölçüde yabancı emekçilerin çabalarıyla gerçekleşmiş, bu durum, savaşı izleyen büyüme döneminde de sürmüştür.

Buna karşılık, etnik temelli bir ulusçuluğun egemen olduğu Almanya'da, Alman kökenliler dışındaki göçmenler "konuk" kabul edilmekte, kalıcı yerleşim teşvik edilmemektedir. Göçmenlerin kuşaklar boyu ülkede kalmış olması, statülerinde bir değişikliği getirmez. Bu bakımdan, göçmenlere yönelik politikalar, onları asimile etmeye değil, bir gün ülkelerine dönecekleri varsayımıyla, dil ve kültürlerini korumaya yöneliktir. Alman kökenli olmayan göçmenlerin ısrarla "konuk" sayılmaları, göç fiiliyatının ısrarla reddi, göçün sürdüğü onlarca yıl boyunca sorunların da birikmesine yol açacak, bu durum karşısında, kimi palyatif politika değişikliklerine gidilecekti. Örneğin, 1973 hükümet programı, yabancıların "geçici entegrasyonu"nu ve göçmenlerin koşullarını daha insani kılmayı öngörmekteydi; 1980'lerde Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan kriz, Almanya'ya göçmen akışını hızlandırdı. Bu durum karşısında, Alman hükümeti, 1993'ten itibaren yeni kısıtlayıcı uygulamalara gitti.

Görüldüğü üzere, Kuzey ülkelerinde "standart" çokkültürcü uygulamalardan söz edilemeyeceği gibi, ağırlıklı olarak liberal, sos-

yal-demokrat/sosyalist siyasetçi ve kamuoyu tarafından vurgulanan çokkültürcülük, bu ülkelerde muhafazakâr ve/veya ırkçı çevrelerin eleştiri ve karşı saldırılarına maruz kalmaktadır.³

Aslına bakılırsa, parlak bir vitrin gibi gözükse de, çokkültürcülüğe değgin ilke ve uygulamalar, Kuzey ülkelerinde ücret düzenini geri çekmenin ve yerli ya da "konuk"/göçmen, emekçilerin hakları alanını daraltmanın, yani sömürüyü yoğunlaştırmanın rafine bir aracı olarak kullanılagelmıştır. "Üçüncü Kuşak İnsan Hakları", "Yeni bir Uygarlık Projesi" vb. iddialar bir yana, çokkültürcülüğün, en azından ABD ve AB'nin neoliberal kapitalizmi açısından bir dinamik olarak kurgulanıp uygulandığını görmek, zor değildir (Wallerstein 1995).

Kendi "azgelişmiş" ülkelerindeki işsizlik, yoksulluk, doğal afetler ya da çatışmalardan kaçarak Kuzey'e akan göçmen gruplar arasında cemaatçi bağların, akrabalık ilişkilerinin, dayanışmacılığın genellikle güçlü olduğu bilinir. Göçmenler, en azından birinci kuşakta, genellikle "ev sahibi" ülkenin emekçilerinden daha kötü çalışma koşullarını, daha düşük ücretleri, daha uzun iş saatlerini, daha kısıtlı sosyal destekleri göze almaktadırlar. Daha az tüketerek ülkelerinde geride bıraktıklarını desteklemeyi -en azından belirli bir süre- sürdürürler. "Ev sahibi" ülkede karşılaştıkları sıkıntıları, akrabalar arasındaki ya da cemaat içi dayanışmayla gidermeye çabalarlar. Bu nedenle göçmen işgücü, daha az talepkâr, daha kanaatkâr bir işgücüdür. "Yerli" emekçilerle

rekabete girmeleri, "ev sahibi" ülkedeki genel ücret düzeyi ve toplumsal refah üzerinde sınırlandırıcı bir etki yapar. Yedek (göçmen) işgücü ordusu, kapitalist sistem tarafından yerli emekçiler karşısında böylelikle bir tehdit olarak kullanılmaktadır.

Çokkültürcülük adına bu grupların kültürel cemaatler olarak kendi içlerine kapanmaları, bir başka deyişle gettolaşmaları, bir yandan ev sahibi ülkelerin emekçilerinin mücadele alanlarını ve deneyimlerini paylaşmalarını, bir yandan da yerli emekçilerin göçmenlerle kardeşleşmesini engelleyen, dahası, bu durumu yeni kuşaklara da aktararak kronikleştiren bir durumu ortaya çıkartmaktadır.

Böylelikle, sınıf dayanışması yerine sınıf-ıçi rekabet, hatta düşmanlık güçlenmektedir. AB ülkelerinde dazlakların, neo-nazi ve neo-faşistlerin en fazla desteği, iktisadî durumu kırılganlaşan alt ve alt-orta sınıflardan devşirmelerinin nedeni, budur. Öte yandan, "çokkültürcü" uygulamaların, etnik/kültürel göçmen gruplarla "ev sahibi" toplum arasındaki toplumsal-iktisadî eşitsizliklere bir deva olmadığı, olamayacağı giderek belirginleşmektedir. Kuzey toplumlarında iktisadî açıdan en kırılgan, en düşük gelirli, en yoksul, en yoksun, işsizliğe en fazla maruz kalan kesimlerin ("çokkültürcü" siyasalar uygulansın-uygulanmasın) etnik azınlıklar olduğu, her araştırmada tekrar tekrar belgelenen bir durumdur.

Dahası, sınıfl üretimin işgücü ve kaynakların ucuz ve bol, sosyal masrafların düşük olduğu Güney ülkelerine kayması ve "post-

endüstriyel" toplumların "sanayisizleşmesi" (yatırımların üretken sektörlerden 'hizmet' -finans, sigortacılık, pazarlama, ticaret, bilişim vb.- sektörlerine kayması) sonrasında açığa çıkan az ya da orta vasıflı emekçilerin toplumsal-iktisadi-kültürel "dışlanma" hali, güvensizlik duygularını katmerlendirerek, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı (*xenophobia*) yungunu benzin dökerken, "taban"daki hoşnutsuzluğun, 11 Eylül vesilesiyle biçimlen(diril)en ortamda, AB politikacıları ve bürokratlarının manipüle edilerek "polis devlet(ler)i"ne geçişin gerekçesi kılındığı gözlemlenmektedir. Bir başka deyişle, "çokkültürcü söylem", kültürel azınlıkların temel insan haklarına, hatta yaşama haklarına karşı da bir güvence sağhyora benzememektedir.

Kavramın içerdiği bunlara bağlı bir başka sorun da "çokkültürcü" bir toplumda yer alacak, dolaşısıyla da mensupları çokkültürcülüğün ima ettiği "haklar"dan yararlanacak "kültürler"i kim(ler)in tanımlayacağıdır. Formel siyaset kanallarının azınlık grupları için tıkalı olduğu alanlarda bu, genellikle bu konudaki yetkiyi terk etmede gönülsüz devlet ile cemaat önderleri arasındaki denge oyununda belirlenmektedir. Böylesi durumlarda, özellikle iç yapılanmışları demokratik katılımcılığı dışlayan kültürel cemaatler, merkezi ya da yerel yönetimlerle kliyentalist bağlantılar içerisine, geleneksel (ki "gelenek/geleneksel" de manipülasyona son derece açık kavramlardır) tarzda oluşturulan iç-hiyerarşiden kaynaklanan güçlerini ve kültürel grup/cemaat üzerindeki

otoritelerini, kendileri ya da cemaatin belirli bir kesimi için bir sıçrama tahtası, pozisyon güçlendirme aracı olarak kullanabilmektedirler.

Nitekim, "çokkültürcülük" kavramının, "kültürler"i (ya da *etnisie* 'yi) özelleştirerek sabitlediği, durumsal, dinamik, değişken, süreçselci, etkileşimsel vasıflarını gözardı ederek şeyleştirilmesine, kültürel sınırların fetişleştirilmesine yol açtığı eleştirileri yakın zamanlarda sıkça dile getirilmeye başlanmıştır (Çağlar 1997; Bauman 1999).

Gerçekten de, gerek AB ülkeleri, gerekse ABD'de, "kültürel ırkçılar", giderek, kültürlerin birbiriyle temas etmediği, etkileşime girmediği, herkesin kendi mekânında, kendi cemaatinde yaşadığı bir "çokkültürcülük modeli"ni dilendirmeye başlamışlardır. Bu ise, *Apartheid* politikalarının Kuzey'li bir versiyonundan başka bir şey değildir.

* * *

Bütün bunlar neyi mi anlatıyor? Madde madde sıralayacak olursak, şunları:

- Biçimlenişi itibarıyla göçmen gruplara yönelik bir kültürel siyasa olarak "çokkültürcülük" bu haliyle, teritoryal ve/veya siyasal talepleri ima etmez. Etnik, kültürel vb. grupların, özerk kendilikler olarak siyasete katılımını ve/veya temsiliğini öngörmez. Örneğin hem "çokkültürcü" siyasaları benimseyip hem de etnik temelde parti kurulumasını yasaklamak pekâlâ mümkündür.

- Çokkültürcülük, esas olarak geliştiği ve kullanıma girdiği ülke-

lerde bir "enteegrasyon politikası" olarak tahayyül edilmektedir. Göçmen grupların örneğin hem "Hispanik", "Afrikalı", "Çinli" vb. hem de "Amerikalı" olmasını, kendilerini böyle hissetmelerini hedeflemektedir.

- Çokkültürcülük kavramı, kültürel grupların iç işleyişlerinin demokratik, katılımcı vb. olmasıyla ilgili değildir. Hatta egemen güçler açısından bunun tersi olması daha uygun görülmekte ve teşvik edilmektedir. Katılımcı-olmayan tarzlarda belirlenmiş ve kendi grupları üzerinde otorite ve yaptırım sahibi "temsilciler" (yerel elitler: Örneğin yerel aşraf, ağalar, kabile/aşiret önderleri, dinsel önderler, giderek yerel "iş adamları" vb.) ile müzakere yürütmek hem çok daha kolay hem de her iki taraf açısından kârlı bir "iş" olabilir. Bu durumda, çokkültürcülük, cemaat içi hiyerarşileri pekiştirici bir rol üstlenebilmektedir.

- Bir kültür ile özdeşleştirilen bir cemaatin sınırlarını sabitlediği ve cemaati kendi içine kapalı kıldığı ölçüde, çokkültürcü siyasalar kültürel gettolaşmalara da yol açabilmektedir. Kuzey'in kapitalist ülkelerinin hemen tümünde azınlık kültürel grupların mensuplarının kaynaklara erişim açısından en alt konumlarda bulunması, en azından kendi dillerinde (de) eğitim görebilmelerinin, kendi inanç ve ibadetlerinin gereğini uygulayabilmelerinin, kendi geleneklerini yaşatmalarının, kendi bayramlarını kutlayabilmelerinin vb. azınlık grupları iktisadi ve siyasal açıdan marjinalleşmeden kurtarmaya yeterli olmadığını, daha doğrusu bununla ilişkin olmadığını göstermektedir.

Hiç kuşku yok ki, hakim kültürün asimilasyonuna karşı durmak, anadilini öğrenmek, özgürce konuşmak, anadilinde eğitim görmek, bu eğitimi biçimlendirmek, önceliklerini saptamak, kültürel dağarcığını korumak ve geliştirmek, her kültürel kendiliğin hakkıdır.

Ancak bu, yeterli değildir. Bunların yanı sıra, topraklarındaki doğal ve toplumsal kaynakların kullanımında söz ve karar sahibi olmak, hakim kültürle ve onun siyasal aygıtlarıyla nasıl bir ilişkiyi sürdüreceğine karar vermek, kendi toplumsallığını nasıl örgütleyeceğini özgür iradesiyle belirlemek de bu haklar gündeminde yer alması gereken koşullardır.

Öte yandan, kültürel gruplar içe kapalı, statik bütünler değil, dinamik, etkileşime açık, çıkarları açısından farklılaşmış, karşıtlaşmış kesimlerden oluşan biçimlenişlerdir. Bir ulus-devlet içerisinde marjinalleş(tiril)enler, genellikle bir kültürel grup içerisinde de en altta yer alanlardır. (Topraksızlar, vasıfsızlar, yoksullar, kadınlar, gençler...) Şu halde ezilen bir kültürel grubu güçlendirme mücadelesi, özellikle bu grubun en güçsüzlerine de güç (ve ses) verme savaşımı olmalıdır.

Bir başka önemli nokta ise, aynı toprakları, yurdu paylaşan farklı kültürel gruplar arasındaki etkileşim(ler) konusudur. Bu etkileşimin ulus-devlet siyasaları tarafından tek-yönlü ve tahakküm, yoksayma, asimilasyona dayalı olarak yürütülmüş ve yürütülüyor olması, farklı gruplar arasındaki ilişki alternatiflerini tüketmez. Farklı, barışa, eşitliğe ve kardeşleşmeye dayalı kültürel siyasaları biçimlendirmek ve

yürürlüğe koymak, pekala mümkündür. Farklılık ve çeşitliliğin "sorun" değil, zenginlik kaynağı olarak görüldüğü, bir yurdu paylaşan grupların birbirlerinin kültürel dağarcıklarını, dillerini, acılarını, sevinçlerini ve ekmeklerini paylaştıkları, empatiye ve paylaşma dayalı bir biraradalık, yoksullar, emekçiler, sıradan insanlar açısından hiç de "sorunlu" değildir.

Son zamanlarda dillere pelesenk olan "et-turnak" retoriği, ancak emeğe dayalı, barış ve kardeşleşmeye yönelik siyasalarla, hiçbir kültürel grubun tahakküm altında tutulmadığı, asimilasyon dayatmasıyla karşı karşıya bırakılmadığı, kendi kültürünü özgürce serpilep geliştirirken, toprağı paylaştığı herkesin birikimine katıldığı bir kardeşlik diyarında gerçek anlamına bürünebilir.

Bir başka deyişle, kültürel talepler ya da mücadelenin iktisadi-siyasal ya da daha kestirme bir deyişle sınıfsal mücadele eşliğinde sürdürülmemesi durumunda güdük kalacağı ve kültürel grubun çoğunluğunu oluşturanlar açısından olasıdır ki tam tersi yönde (marjinalleşme, gettolaşma, yoksulluk ve yoksunluğun kronikleşmesi...) sonuçlara yol açacağının hiçbir şekilde göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kaynaklar:

BAUMANN, G. (1999). *The Multicultural Riddle. Rethinking National, Ethnic, and Religious Identities*. New York ve Londra: Routledge.

ÇAĞLAR, A. (1997). "Hyphenated Identities and the Limits of Culture". *The Politics of Multiculturalism in the New Europe. Racism, Identity and Community*. T. MODOOD & P. WEBNER (eds.) Londra ve New York: Zed Books. (169-185)

DIOP, A. M. (1997). "Negotiating Religious Difference: The Opinions and Attitudes of Islamic Associations in France". *The Politics of Multiculturalism in the New Europe. Racism, Identity and Community*. T. MODOOD & P. WEBNER (eds.) Londra ve New York: Zed Books. (111-125).

KYMLICKA, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık*. İstanbul: Aydınt Yayınları.

MELOTTI, U. (1997). "International Migration in Europe: Social Projects and Political Cultures". *The Politics of Multiculturalism in the New Europe. Racism, Identity and Community*. T. MODOOD & P. WEBNER (eds.) Londra ve New York: Zed Books. (73-92)

MODOOD, T. (1997). "Introduction: The Politics of Multiculturalism in the New Europe". *The Politics of Multiculturalism in the New Europe. Racism, Identity and Community*. T. MODOOD & P. WEBNER (eds.) Londra ve New York: Zed Books. (1-25).

OZBUDUN, S. (2002). "Çokkültürcülük Özerin Notları". *Kültür Halleri, Geçmişte, Öçerlerde, Günümüzde*. Ankara: Ötopya Yayınları. (315-326).

WALLERSTEIN, I. (1995). "Halklığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik ve Etniklik". *İrk, Ulus, Sınıf - Belirsiz Kimlikler*. E. BALIBAR, I. WALLERSTEIN (eds.). İstanbul: Metis Yayınları. (91-108).

WATSON, C. W. (2000). *Multiculturalism*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

Dipnotlar:

¹ "Çoğu eski sömürgelerden gelen insanların bu hareketleri ister hoş karşılanılsınlar, ister karşılanmasınlar, bazı Batı Avrupa ülkelerinin karakterize ettiği olan tarihsel, teritoryal temelli azınlıkların kişisel yaşam tarzları ya da kültürel farklılıklarından nitelikçe farklı bir çokkültürcülüğe yaramıştır." (Modood 1997: 1)

² Bu savaş, özellikle Cezayir savaşı boyunca, Fransa'yı destekleyen Afrikalı Müslüman gruplara ülkede geniş bir özgürlük alanı tanımıştır. (Bkz: Diop 1997).

³ Jus sanguinis; Kan hukuku. Yurttaşlığın kan/soydaşlık ilişkileri üzerinden belirlenmesi ilkesi.

⁴ Öte yandan "büttel" liberal ve/veya sosyal demokratinin bu konuda hemfikir olduğunu iddia etmek zordur. Örneğin, Almanya'da 1974-1982'de başbakanlık yapan sosyal demokrat Helmut Schmidt, yakın zaman önce, Türk işçilerin Almanya'ya kabul edilmesini bir "hata" olarak nitelendirip eklenişini "Çokkültürlülük demokratik rejimlerde değil, sadece otoriter rejimlerde işleyebilir." ("Schmidt: Türk işçi Gelmemeliydi, Radikal, 26 Kasım 2004.)

Bizim Köyün Halleri

Ozan VELİ

Dünya bir delinin elinde kalırsa itaat ve sessizlik olur; bir deli dünyanın elinde kalırsa kıyamet kopar.

Bir toplumsal yapı düşünün ki; tepeden tırnağa, etten kemiğe, tarladan tapana, tasından tarağına, aklından ruhuna her şeyi ile 'global dünya pazarının' bileşeni, etkin gücü haline gelmiş olsun; ama, bir o kadar da 'milliyetçi histeri'lerle çırpına dursun!

'Dünya büyük bir köy oldu' söylemi; teknolojik iletişim, bilgi aktarımı, açıklık vb. türündeki vargıların arka planındaki gerçeği ifade ediyor olsa da; alabildiğine karmaşık ve alıcalı şekillere bürünüyor. "Tek dil, tek pazar" olgusu; 'çok dil, çok pazar, çok ulus' olgusunun yerine kuruldu çoktan. 'Küçük köy' halini alan 'büyük dünya'; birleşik ve tek pazar olgusundan başka bir şey değil.

Bugünün denklemi; tek pazar + çok uluslu çok şirket + tek anayasa + tek ordu + çoklu yerel diller + ortak tek dil + ulusal nostalji + manipülasyon = Küresel Dünya ya da Küçük köy.

Bu denkleme göre yeniden dizayn edilirken dünyanın çehresi; tahtın en başına oturmuş gelişmiş '8' -sekiz- haraminin tuttuğu su başlarında; yeni anayasal sözleşmeler, buna uygun kurumlar inşaa edilip, 'korumaya' alınan alanlar, işgal ve ilhaklarla 'özgürleştirilirken'; tek pazarın güvenilirliği yine

de sağlanamamaktadır. Oysa 11 Eylül terörü çok da iyi malzemeler vermişken yağmacılara, işlerin yolunda gitmesinde bir hesap yanlışlığı olsa gerek.

Girilmiş, talan edilmiş pazarlar yeniden dizayn edilirken; şirketler hızla el değiştiriyor; 'devletin malı deniz, bunu yemeyen şirketler keriz' felsefesine uygun olarak; yağmayı bir-iki çete patronuna yedirmeyecek kadar iş bilir olan uluslar arası konsersiyumlar, 'zarar eden' işletmeleri 'kurtarmak' için kollarını sıvıyor; işlerini kaybedip sokakta kalan işçiler bir anda uyanıyor; vatan-millet-milli servet naraları atılıyor... 'Devlet artık iş kapısı değil' diyor efendiler, sonra da ekliyorlar, 'bedavacılığa alışmayın!!!'

Öyle yaa... devletin işletmelerinde yan gelip yatıyorsunuz; 'ekmek bedava, su bedava, hava bedava' yaşıyıp gidiyorsunuz; devlet kapitalizminin o kokuşmuş deryasını hortumlayanlara sesinizi çıkarmıyorsunuz... Şimdi asıl, kapitalizmin ne olduğunu görün de, aklınız azıcık kupaşsın. Belki o zaman, vatandan geriye neyin kaldığını, millet safsatmasıyla nasıl doldurulduğunuzu düşünür, azıcık da olsa yekinirsiniz.

Paylaşılmış dünya pazarlarının çok uluslu konsersiyumlar arasında yeniden pay edilmesi; suda seken taşın yaydığı dalganın sükuneti içinde sürüp gidiyor görünse de, dipteki burgaçların giderek

büyümesi, kaçınılmaz hırlaşmaları artırarak ilerliyor. İktisadi paylaşım ve kâr yasalarının genel kabülü; paylaşım güçlerinin uyumunu, istikrarını sağlamış olmuyor. Şimdiden 'küresel köyün' mahallelere bölündüğünü söylemek mümkün. Köyün orta ve tepe mahallesine kurulan ABD ve müttefikleri, öte yandan medeniyetlerin "kurtarıcısı" AB, ve üstü kullennmiş kor misali içten içe yanan 'Şangay Beşlisi'ni dayanılmaz yükselişi; köyün fırtınalı geleceğini işaret ediyorlar.

Bu köy cemaatlerinin ayrışma ve çatışmaları; bildiğimiz klasik tarzda, kılıçları çekip, cenk meydanlarına naralarla dolmaya, birbirine kahramanca meydan okumaya benzemiyor. Birçok antlaşmayla iç içe geçmiş, kâr ortaklığıyla birbirine nikahlı kılınmış sermayenin; millet-devlet sınırlarını çoktan aşan aynı semt pazarında, yan yana kurulmuş tezgahlardaki çığırtkanlıklarını anımsatıyor.

'Milli sermaye' kavramını çoktan yere gömen global pazar gerçeği kapsamında; zayıf ulus devletçiklerin milli histerileri, toplumun avam kesimini istediği güzergahta tutmaktan başka işe yaramıyor. Bu arada, halkların ve işçilerin çıkar birliği, sınıf birliği de güme gidiyor. Nasyonal sosyalistler, Hitler ve Mussolini vari zırhlar giyip, ortalıkta cirit atıyorlar. Bir yanda işgal savunuları, bir yanda zayıf uluslara saldırma planları, bir yanda azınlık düşmanlığı; hepsi

"ulusal çıkarlar" için yapılmış oluyor!!! Kırımları, kırımları savunmak yine milli duyguların icabıyla şaha yükseliyor.

Gelelim bizim küçük köye: 'Sermayenin dini, ulusu, rengi, ırkı yok' diyenler doğru söylüyor. Bunu en çok bizim küçük köyün işçileri anlamalı. SEKA'dan, ERDEMİR'den atılanlar ve başkasının atılmasına, sokaklarda sürünmesine sessiz kalanlar anlamalı. Sermayenin ulusal ya da uluslar arası olmasının, köyümüzün fukara işçisine, memuruna hiç bir yararı yok. Uluslar arası sermayenin, devlet kapitaline oranla kâr hırsının daha yüksek, kâr oranının daha fazla olması da köyümüzün işçisine ekstra fazlalık sağlamıyor. Devlet kapitalizminin laçka, bürokratik, yağmacı, tırtıklanmaya açık karakteri hortumcuların işine yarar; en iyisinden de biraz daha fazla işçiye istihdam olanağı sağlar. Böylesine küçük farklar yüzünden de, sermayeyi iyi ve kötü diye ayırtmamız gerekmiyor. Hele bir de asgari ücreti, emekli aylıklarını dahi uluslar arası sermayenin icracısı İMF'nin belirlediği koşullarda, kendi köyümüzün çeşmesine kapanıp, suyumuzu kimseye vermeyiz diye feryat-ı figan etmemizin gerçeğe alakası yok.

Köy çoktan büyük ağalara hipotek edilmiş; tefeciler su başlarını tutmuş; tarla tapan sessizce el değiştirmiş; köyün marazın köpeklerini kışkırtan besili, tasmalı zağarların beslendiği yalın-yalağın ağalara ait olduğu unutulmuş; köyümüzün fukarasma da, habire karanlığa havlayıp duran itin sesine koşmak kalmış...

Sermayenin dünya pazarı üzerindeki egemenliğinin, yerel ve ulusal kapalılığı dumura uğrattığını belirten Marks; ulusal tek yanlılığı ve dar görüşlülüğü de giderek olanaksızlaştırdığını söylüyor. Yani sadece maddi-iktisadi alanda değil, kültür, felsefe, siyaset, ahlak, estetik alanında da bizim köy çoktan 'başkaları'nın köyü oldu çıktı. "Tek yanlılık" ve "dargörüşlülük" ile itham edilen yerel ulusların yerildiği havasını seziyorum ben. 'Modern' Avrupa'dan bakınca, kıyaslanmayacak oranda dar görüşlü olan doğunun reel durumu; sermayenin tabanıyla birlikte köklü değişimlere uğruyor elbette; yine de bizim köyden yana ağır basıyor duygularım. Marks doğru söylemiş; gel gör ki ben de bu köyün insanıyım!!!

Bu duygulardan hareketle, bizim köyün fukarasının; sermayenin iktisadi ve kültürel yağmasıyla birlikte, hilkat garibesi acayipliklere döndüğünü biliyor ve görüyorum. Milli duygular, kolayca halkların ve işçilerin uluslararası çıkarları temelinde evrilemiyor. Sermaye ne kadar çok pervasız ve sınır tanımazsa; bizim köyün insanı o kadar karmaşık bir yapı edinip, kolayca içe doğru büzülebiliyor. 'Vatan-millet' edebiyatı eşliğinde yutmayacağı zoka yok. Gücsüz, cılız, güvensiz, ser sefil oluşunun ürünü değil sadece bu; zayıfın güçlüye tepkisini de içeriyor. Akli yollar üretmediği yerde, her türden akaldışı, davranışın peşine takılıyor. O yüzden bitmek bilmiyor acayip hallerimiz....

Kültürel ve ruhsal hegomanya; uluslar arası sermayenin hegomonik ilişkilerini güçlendiriyor, koru-

yor, besliyor. Siyasetten kültüre, ahlaka kadar hemen her şey, bu manipülasyonla belirleniyor. Amerikan karşıtlığı iki lakırdıyla Amerikan taraftarlığına dönüşüyor. İki lakırdının da belli ederi var tabi. Fonlar, yatırımlar, kiralık kalemler, köyün marazın tazıları, medya ortaklıkları, davetler, tehditler vs. vs....

Köy eski köy değil. Bir ağa buyruğuyla bitmiyor her şey. Eskiye söylemlerin yerine yenileri konuyor. İşgallerin adı özgürleştirme oluyor. 'Stratejik ortaklık' lafazanlıkları kuruluyor. Anımsatmalar yapılıyor vs. vs.

Ne olursa olsun bizim köyün fukarası, iki lafın, bir lafın arasına sıkışmış buluyor kendisini. Başındaki sorunlardan kafasını kaldıramıyor. Kaldırdığı anda ise, iki pop-star vay vayı; bir kaç mankenin kalça ebatları, alıp götürmeye yetiyor tüm dikkatini. Sermayenin onu rezili rüsva ettiğini nereden bilebilir ki!! Aklının, ruhunun, kültürünün, emeğinin yağmalandığını nasıl anlayabilir ki!! Adına 'küreselleşme', 'global dünya' denilen kavramların ne menem şeyler olduğunu nasıl ayırt edebilir ki!!

Köyümüz insanı, sadece iktisadi sefaletin yarattığı karmaşayla değil; daha da önemlisi, kültürel baskılanmanın sefaleti içinde bel bel bakmaktan, debelenip durmaktan kurtaramıyor kendisini. Derme çatma iki söylemle baştan çıkavertiyor. Aklındaki daldızların karametine vakıf olamıyor. Habire değişiyor düşünme gücü. Köyümüzün sınırları dışına çıkmayı beceremezse, düzgülerini yeniden oluşturmazsa, bu böyle sürüp gidecek.

Kendini toplumsal kaygılara adayıp, köyümüzün, köylümüzün sorunlarını dert edinenlerin görmesi gereken yan da burası. Belki çok daha önemlisi, edimlerini gözden geçirip, kendisinin ne kadar sınır dışına çıkabildiğini gözden geçirmelidir. Güdülerini eşelemeli, kendine has sesleri dinlemelidir. Köy kültürü ne yazık ki bir realite üstüne üstlük bir de Texas kovboyunun şapkası geçince başma, boş içki kadehlerine ateş eden köyün delikanlısı oluveriyor. Az ilerideki kasabanın yolunu dahi çıkaramayacak kadar beceri malîli olup çıkıldığında, köylümüzün genel geçer bileşenlerine karışıp kaybolmak kaçınılmaz hale geliyor.

Adına 'global', 'küresel' dünya denilen kapitalizmin ve emperyalizmin genel geçer yasalarını tekrarlayıp durmak sorunun çözümünü oluşturmuyor. Duyargaları dört yana doğru açıp, sürecin özgün gelişmelerini yerinde ve zamanında gözlemleyerek; ona denk karşı araçlar üretmek gerekiyor. Üretilcek araçlar, manipülasyonun güçlü ve kapsamı dahilinde sınırdıkça geliştirilmeye açık hale geleceklerdir. Köyümüzün insanının histerilerini anlayabilmek için, öncelikle o sınırların dışına çıkmayı, dışardan bakmayı becerebilmek gerekiyor. Şiddetle, ahlakçılıkla, açlıkla, buyurgan oteriter hiyerarşiyle o kadar kolay olmadığını hep birlikte görüyoruz. O zaman, öncelikle küçük düşünmeyi bir yana bırakmak gerekiyor. Büyük düşler de, ancak; sınırsız düş gücüne sahip olabilenlerin işi. Bunun neresinde bulunduğu ise herkesin malumu...

'Milli histeriler' çevresinde, elde bayrak nara atıp, gözü kapalı

hücumla geçen bizim köyün insanına; en çok 'vatan' diyenlerin, vatanı en çok satanlar olduğunu dahi anlatamıyorsa yurdunun bilinçli sınıfdış aydını; problem karşı tarafla sınırlı kalmıyor demektir. Retoriğimizdeki kırılma, tek yanlılık, yüzeysellik, sığlık, soğukluk; manipülasyon güçlerinin işini kolaylaştırıyor. Nerde neyi yapıp, söyleyip; nasıl biçim vermeyi bilmemek, bu alanda yetersiz kalmak, işi iyice çıkmaz hale getiriyor. Bir ayağı köyün tarlasında, bir gözü köylünün sofrasında, bir kulağı köyün ağıtlarında kalmış yurdunun aydınının çileci, kadercilerle, reel tutumlar alabilmesinin de önüne geçiyor. Kendi madden, bedenleniş ilişkilerine tabi olsa da, aklı, ruhu, düşünme gücü, yargıları, değerleri, gelenekleri hâlâ köyün meydanındaki çeşmenin başında dolaşıyor.

Düşünün ki 'yeni dünyanın' bilimcileri ve ateistleri; düşen arkadaşlarını 'şehitlik' yaftasıyla onurlandırabiliyorlar ancak! Belki onların da ayrı peygamberleri vardır; ve arkadaşlarını onların yanına göndermiş olmanın bahtıyarlığıyla avunuyorlardır. Hayatın kendisi, köyümüzün insanına avuntudan başka bir şey sunmamış zaten. İçinden çıkılan toplum gibi düşünmek kaçınılmaz değildir. Mesele de burda düğümleniyor. 'Şehitler' edebiyatı ve onun üzerine oturan çilecilikten beslenen toplumun harcını oluşturan aynı 'değerlere' sarılmak, ondan çıkmış, onun içinde yetişmiş olmanın sonucu; fakat bunu kaçınılmaz kabul etmek abes olanı... Böylesine 'abes' kabul edilebilecek o kadar çok yan var ki, saysan yeri göğü işgal eder.

Bütün bunlar gösteriyor ki; sermayenin uluslar arasılaşması paralelinde gelişen uluslar arası işçi kültüründen bahsedilemiyor. Bizim köy tüm millî maddiyatını yitirdiği halde; konsersiyunlar evinin içinde cirit atığı ve yatak odasından tuvaletine kadar her davranışını düzenlediği halde; köyümüzün insanı hâlâ millî yalanlarla avunmayı içselleştirerek sürdürüyor. Yurdunun bilinçli aydını da bundan payına düşeni terk etmeye niyetli değil. Dalganın gerici olup olmaması, uluslar arası işçi sınıfının çıkarlarına tezatlık içeriyor olması dahi ayırtılamıyor ve ne yazık ki modern çağın işçisine, onun dünyaya bakışına rastlanamıyor.

Buyurgan, ahlakçı, ataerkil, oteriter, gelenekçi, aşiretçi, dinci kültürel değerlerin cenderesindeki köyüm insanı; Texaslı kovboyların çiftliklerindeki stirlere çevilmektedir. Pop-star, top-star cazibesi ile köyümüzün burkasından bakan gözlerin derinliğine çökelmiş korkuların kıskacındaki istemler; karma karışık hale getirip, şekilden şekile soktu köyüm insanını. Acilen çareler düşünülmeli. Demokratik kurallar, yeni insan davranışları, alternatif yaşayış modelleri; yeni yaşam biçimlerini tanımlayan kavram ve kuramlar; insan yaşamının anlamı olan kültürel-sanatsal değerler; her türden ahlakçı, ataerkil, gerici öğeleri dışlayan yeni hitabet ve yazınsal literatür; yeniye giden yolun başlangıç noktaları olarak görülebilirler. Güncel, pratik ve işe yarar olması ayrıca önemli olacaktır.

Köyüm insanı şunu bilmeli ki, küsmeden deli olmaktansa, ret eden deli olmak, her zaman daha insanca olanıdır...

Soykırım/Jenosit/Völkermord

Ragıp ZARAKOLU

Jenosit kavramı, ilk kez Polonyalı hukukçu Raphael Lemkin tarafından 1943 yılında, Yahudi halkına yönelik Holokaust uygulamasının, daha önce yaşanmış katliam, pogrom ve benzeri kitlesel imha, yok etme eylemlerinden farklılığını sergilemek amacıyla oluşturulmuş, ve ilk kez yine Lemkin'in 1944 yılında basılan "*İşgal Altındaki Avrupa'da Mihver Devletleri Yönetimi*" adlı kitabında kullanılmıştır.

Kavram, Yunanca *genos* (ırk veya aşiret, kabile) sözcüğü ile Latince *cide* (öldürmek) sözcüğünün birleştirilmesinden oluşmuştur. Bugün uluslararası hukuk çerçevesinde "Soykırım" kavramı ise, 1948 tarihli "BM Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme" ile tanımlanmıştır.

Bugüne kadar 135 ülke tarafından onaylanan Sözleşmenin 2. maddesine göre; Soykırım; ulusal, etnik, ırksal ya da dinsel bir grubu toptan ya da onun bir bölümünü yok etmek niyetiyle: (a) Grup üyelerinin öldürülmesi, (b) Grup üyelerinin fizik ya da akıl bütünlüğünün ağır biçimde zedelemesi, (c) grubun fiziksel varlığının tümü ya da bir bölümü ile yok edilmesi sonucunu verecek yaşam koşulları içinde tutulması, (d) grup içinde doğumları engelleyecek önlemler alınması, (e) bir grup çocukların başka bir gruba zorla geçirilmesi eylemlerinden herhangi birine başvurulmasını kapsamı içine alır.

Böyle bir uluslararası sözleşmenin varlığına karşın, bu gerek bu sözleşmenin yürürlüğe girmesinden

önceki, soykırım kapsamındaki örneklerin inkârını (Türkiye örneği) engellemediği gibi, Irak Kürdistan'ı (Anfal Harekatı), Bosna, Ruanda'da gerçekleştirilen yeni soykırımların önüne geçememiş, Cezayir gibi sömürge savaşlarında, Nijerya gibi iç savaşlarda, Vietnam gibi emperyalist savaşlarda, (bunların soykırım kapsamına girip girmediği tartışmalı olsa da), sistematik kitlesel kıyımlarının engelleyememiş, Kamboçya ve Endonezya (bazı araştırmacılar bunlara Stalin döneminde, Kulaklara yönelik imha uygulamasını da ekliyor) örneklerinde görülen siyasal ya da toplumsal gruplara yönelik kitlesel imha örnekleri ise soykırım bağlamında bir tartışma konusu bile olmamıştır.

Bunun en önemli nedenlerinden biri, soykırım ile ilgili bir uluslararası sözleşme olmasına, karşın, hukuki olarak bir çeşit cezalandırılmazlık (*impunity*) durumunun devam etmesi, soykırım faillerini yargılayacak bir uluslararası yargı mekanizmasının çok gecikmiş olması, buna ilişkin bir uluslararası sözleşmenin oluşmasının ancak 90'ların sonunda mümkün olmasıdır (1998 Roma Sözleşmesi). Gerçi Yahudi soykırımının sorumluları II. Dünya Savaşı'ndan sonra Nürnberg'de oluşturulan Uluslararası Askeri Mahkeme'de yargılanmıştır. Lemkin'in bu mahkemenin danışmanları arasında yer almasına karşın, sanıklar hakkında hüküm, suçlamalarda soykırım kavramı ilk kez kullanılmasına karşın, insanlığa karşı işlenmiş suçlar kapsamında

verilmiştir. Bugün artık, Ruanda ve Bosna soykırımı sanıklarının yargılandığı iki uluslararası mahkeme vardır. (ICTR ve ICY).

ABD, sürekli bir Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (ICC) yetkisini, bu süreci başlatanlar arasında yer almasına karşı tanımamaktadır. Ve Irak savaşı öncesinde, kendisine destek veren ülkelerden bu mahkemenin yetkisini tanımadıkları konusunda taahhüt almıştır.

Bugün, büyük devletlerin çıkarına göre, soykırım tehdidi, "insani müdahale" tanımlaması altında, askeri operasyonlara Kosova ve Timor örneklerinde olduğu gibi gerekçe olabilmıştır. Ama Ruanda gibi örneklerde ise, hiç kimsenin kılı kıpırdamadan, bir soykırım, televizyon kanallarından naklen izlenebilmiştir. Çünkü Ruanda'nın herhangi bir petrol ya da değerli maden yatağı veya stratejik bir önemi yoktur.

Dünya Savaşı'nda yenilen Osmanlı devleti, Batılıların baskısı ile, Ermeni halkını topyekün imhaya yönelik 1915 Ermeni Tehciri'nin bazı sorumlularını 1919 yılında Askeri Mahkeme'de yargılamış, Talat Paşa ve Enver Paşa gibi baş sorumlular gıyaplarında idama mahkum olmuşlardır. Bu mahkemenin idama mahkum ettiği Boğazhyan Kaymakamı daha sonraları Ankara yönetimi tarafından 'şehit' ilan edildiği gibi, baş sorumlu Talat Paşa'nın cenazesi Nazi Almanyası tarafından 1943 yılında Türkiye'ye gönderilmiş ve Hürriyet Tepesi'nde devlet töreni ile defnedilmiştir.

Türkiye 1948 tarihli *Soykırım Sözleşmesi* 'ni ilk izleyen ülkeler arasında yer alırken, örneğin ABD bu sözleşmeyi imzalamak için 70'li yılları beklemiştir. *Yeni Türk Ceza Kanunu*, söz konusu sözleşmedeki tanıma ufak tefek değişiklikler ile yer vermiştir.

Yeni Türk Ceza Kanunu 'nın 76. maddesi ile Soykırım ulusal hukukta bir suç olarak yerini şöyle almıştır:

MADDE 76- (1) Bir plânın icrası suretiyle, millî, etnik, ırkî veya dinî bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla, bu grupların üyelerine karşı aşağıdaki fiillerden birinin işlenmesi, soykırım suçunu oluşturur:

a) Kasten öldürme.

b) Kişilerin bedensel veya ruhsal bütünlüklerine ağır zarar verme.

c) Grubun, tamamen veya kısmen yok edilmesi sonucunu doğuracak koşullarda yaşamaya zorlanması.

d) Grup içinde doğumlara engel olmaya yönelik tedbirlerin alınması.

e) Gruba ait çocukların bir başka gruba zorla nakledilmesi.

(2) Soykırım suçu failine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir. Ancak, soykırım kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısından gerçek içtima hükümleri uygulanır.

(3) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.

(4) Bu suçlardan dolayı zamanaşımı işlemez.

Soykırımda sistematik, plânlı ve devlet politikası haline gelmiş eylemler, bir topluluğu etnik, ulusal, dini kimliğinden dolayı, bütünüyle tasfiye etmeye yönelik uygulamalar

söz konusudur. Bu tasfiye aynı zamanda, hedef alınan topluluğun kültürünün, tarihsel izlerinin silinmesini de kapsar. **Lemkin**, herhangi bir topluma yönelik bu toptan yok etme edimleri daha önce Barbarizm ve kültürel değerleri yok etmeye yönelik Vandalizm ikili kavramı ile tanımlamaya çalışmış, daha sonra bu kavramların yerleşik kullanımlarında çok farklı içerikler taşıması nedeniyle, yeni bir kavramın oluşturulmasına ihtiyaç duymuştur.

Lemkin, *BM Soykırım Sözleşmesi* 'nin yazımında da görev almış, siyasal içerikli kitle kıyımlarını, yani bir grubun siyasal görüşlerinden dolayı kitlesel olarak yok edilmesini de kapsamı için çaba harcamış, ama o dönemin BM'sindeki siyasal dengeler buna izin vermemiştir. Öte yandan, kültürel soykırımın da bu sözleşme bağlamında yer almasını sağlayamamıştır.

Polonyalı Yahudi bir ailenin çocuğu olan **Lemkin**, Lwow Üniversitesindeki yüksek eğitimine dilbilim alanında başlamışken, ilginç bir biçimde, 1921 yılında Berlin'de **Talat Paşa**'nın öldürülmesi ile ilgili davadan etkilenerek, Hukuk eğitimine başlamış, Ermeni kırım türü olayların uluslararası hukuk kapsamına giren suçlar kapsamında yer alması konusunda daha o günlerde kafa yormaya başlamıştır.

1915 yılında, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin ittifak kurduğu Alman militarizminin de onay ve ısrarı ile başlatılan *Ermeni Tehciri* olayı, bugün tüm dünyadaki soykırım araştırmacıları tarafından, 20. yüzyılın ilk soykırım örnekleri içinde anılarak incelenmektedir.

Türkiye'nin *BM Soykırım Sözleşmesi* 'ni ilk imzalayan devletler

arasında yer almasına karşın, (bunda Ermeni soykırımının o dönemde çoktan unutulmuş bir olay olması- nın da etkisi olabilir), bu sözleşmenin tanımlamalarına son derece uygun olan 1915 olayının soykırım olduğu resmi olarak inatla inkâr edilmektedir.

1915 olayı tartışması, olayın boyut ve içeriği, neden ve sonuçları üzerinde yoğunlaşmaktan çok, bunun bir soykırım olup olmadığı noktasında kilitlenmiştir. Bu, aslında içeriğin tartışılmasını engellemek, en azından olabildiğince ertelemek isteyen resmi yaklaşımın, benzeri başka etnik sorunlarda da uygulanı geldiği bir taktiktir. Resmi ideoloji ve bilim çevreleri on yıllar boyunca, bütün dünyaca tanınan, akademik araştırmalara konu olmuş, Kürtler diye bir halkın ya da ulusun varlığını inkâr edebilmiştir.

Bu inkârcılığın temelinde herhangi bir kabulün arkasından, tazminat ve toprak talepleri geleceği korkusundan çok resmi ideolojinin çökeceğine ilişkin kaygılar yatmaktadır. Kurtuluş Savaşı'nın bir anlamda programını oluşturan, Misak-ı Milli içinde, 1915 Ermeni Tehciri sorumlularının cezalandırılmasına ilişkin bir hükmün yer almasına karşın, yeni Türk devletinin kurucuları arasında, 1915 olayına bilfiil katılmış unsurların yer alması, herhangi bir kabulü güçleştiren önemli zorluklar arasında yer almaktadır.

CHP 'nin baş ideologu olan ve 1935 yılında İtalyan Faşist Partisi'nin bazı tüzük hükümlerini kendi partisine aktaran **Şükrü Kaya**, *Ermeni Tehciri* 'nin baş koordinatörü idi.

Keza uzun yıllar Meclis Başkanlığı yapan, Atatürk öldüğünde bir kaç günlüğüne Devlet Başkanı olan A. Renda, tehcir sırasında en vahim olayların yaşandığı Muş vilayetinin valisi idi. Örneğin, daha sonraki yıllarda Dışişleri Bakanlığı yapan Tefik Rüşti Aras da, 1915 tehcirinin aktörleri arasında idi.

Bugün resmi tez, 1915 yılında bazı vahim olaylar yaşandığını kabul etmekle birlikte, yitik insanların sayısını olabildiğince düşük göstermeye çalışıyor, bunun bir soykırım değil, zorunlu bir göç sırasında meydana gelen, istenmeyen ölümler olduğunu, karşılıklı bir çatışmanın (mukatele) sözkonusu olduğunu, bütün olanlardan ise devrimcileri başta olmak üzere Ermeni halkının sorumlu olduğunu ileri sürüyor.

Ancak ortada olan bir gerçek ise, Anadolu coğrafyasında binyıllardır otantik bir halk olarak yaşamış olan Ermenilerin bu coğrafyada artık var olmadığı. Ermeniler anavatanları olan bir coğrafyadan, adeta kazanarak arındırıldılar.

Dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, birçok ulus Yunanlılar, Sırlar, Romenler, Bulgarlar gibi ayrılarak kendi devletlerini kurdular. En son 1912 yılında patlak veren Arnavutların ulusal ayaklanması ise, Balkan Savaşları'nı fişekledi.

Balkanlarda ulus-devlet oluşumu, aynı zamanda iç içe geçmiş halkların bir arada yaşadığı bu coğrafya da çok taraflı bir etnik arındırma ve pürifikasyon politikasının hayata geçmesi anlamına geliyordu.

Balkanlar'da ve Rusya'nın yayıldığı Kafkasya'da yaşayan Müslümanlar, 19. yüzyıl içinde birçok

kereler Anadolu'ya göç etmek zorunda kaldılar, büyük kayıplarla. 1914 yılında Osmanlı hükümeti, Batı baskısı sonucu, Ermenilerin yoğun olduğu Doğu illerinde Norveçli ve Hollandalı iki komiserin gözetimi altında idari reform yapmayı kabul etti.

1908 Devrimi'nin Öncüleri olan İttihat ve Terakki Partisi önderleri, bunun müstakbel bir Ermeni devletinin habercisi olduğu kanısında idiler. Öte yandan batmakta olan çok uluslu bir imparatorluğun bürokrasi ve ordusunun, yeni bir devletin sağlam temelini oluşturacak olan bir ulus yaratmaya ihtiyacı vardı. Balkan ve Kafkas Müslümanları sığındıkları Anadolu coğrafyasının eritme potasında, Türk ulusunun bir parçası olacaktı. Kürtlere biçilen rol de buydu.

Öte yandan utanç verici Balkan yenilgisi, Alman emperyalizminin de kışkırttığı Doğu'ya yayılma hırslarını canlandırdı. *Turan* hayalinin tam ortasında ise tasfiye edilmesi gereken bir Ermeni gerçekliği yatmaktaydı. Savaşta her hangi bir yenilgi, Balkanlarda olduğu gibi Müslüman halkın göçe zorlanarak, bir Ermenistan'ın oluşumunu engellenemez hale getirebilirdi.

Emperyalist I. Dünya Savaşı sırasında, Ermeni halkı savaşan iki imparatorluğun arasında bölünmüş ve sıkışıp kalmıştı. 1915 olayının sadece savaş nedeniyle, Ermeni halkının zorunlu göçe zorlanması olarak açıklanması çok zor. Savaş, İTP önderlerine, Ermeni sorununu "nihai çözüm"e kavuşturacakları bir fırsat sağladı.

Olay, cephce gerisinin güvenlik altına alınması olarak sunuldu, ama uygulanan plan bunun çok

ötesindeydi. Tehcir, aynı zamanda Alman genel kurmayının güdümlündeki ordunun ısrarlı talepleri ile başlatıldı. İzmir ve İstanbul'da Ermeni toplumunun aydınları ve seçkinleri gözaltına alınıp, hedefi meçhul bir yolculuğa çıkarılırken, Trakya da dahil tüm Ermeni nüfus Suriye çöllerine yöneltildi. Yol boyunca katliamlar yaşandı, gerisini ise salgın hastalıklar getirdi.

Ermeni tarafına göre 1,5 milyon, son Osmanlı Hükümeti'ne göre 800 bin Ermeni insanı bu zorunlu göç sırasında yaşamını yitirdi. Sağ kalanların dönmesine izin verilmedi, Ermeni mal varlığına özel bir *Emlak-ı Metruke* yasası ile el konarak, yerel eşrafa, devlet kodamanlarına, ağalara dağıtıldı. Bu eşrafın, Kurtuluş Savaşı'na verdiği desteğin bir nedeni de, bu malların geri alınması ve kıyıma katılanların cezalandırılması olasılığı idi.

Bunu, on yıllarca devam eden Ermeni kilise, manastır ve binalarına, mezarlıklarına yönelik kültürel soykırım izledi.

Sonuç olarak, İTP'nin nihai çözümü kendi projeleri açısından "başarılı" oldu. Savaşta yenik çıkan Osmanlı hükümeti, Sevr'de kağıt üzerinde Ermenistan'ın kurulmasını kabul etti, ama burada yaşayan bir halk kalmamıştı artık. Bu anlaşmanın hayata geçmesi zaten mümkün değildi. Eğer Rus ihtilali olmasaydı, Çarlık yönetimi İTP'nin Ermenilerden arındırdığı Doğu Anadolu'ya Don Kazaklarını iskân edecekti.

İttihatçıların planında, sadece Ermeniler yer almıyordu. 1915 yılında ve sonrasında Süryani-Keldani-Nasturi halkı ve Anadolu Rumları ve Yezidiler de kitle kıyımına dönüşen zorunlu göç uygulaması

ile yüz yüze kaldılar. Almanların istemi ile ilan edilen Cihad Fetvası, esas olarak Müslüman sömürge halklarını İngiliz ve Fransızlara karşı ayaklandırmayı hedefliyordu, ama sonuçta bütün Anadolu Hristiyanları hedef oldu.

Uzun yıllar boyunca, Yahudi Holokaustu'nun arkasında Sinti-Roma halkının ve diğerlerinin yaşadığı soykırımın gölgede kalması gibi, Ermeni Soykırımında da, Süryani, Rumlar ve diğerleri gölgede kaldı.

Tehcir ve daha sonra devam eden azınlıkları tasfiye-yeye yönelik sistematik politikalar, aynı zamanda, bir ulusal burjuvazi yaratma programının parçası idi. Bu bir çeşit ilkel sermaye birikimi oldu müslüman Anadolu eşrafı için. Ama bu bedeli çok ağır olan, ekonomik ve toplumsal gelişmenin önünü en az yarım yüzyıl tıkayan sözde bir birikim idi. Bu olgu, aynı zamanda Anadolu'da egemen olan tutuculuğun da kaynağını oluşturdu.

Ermeni Soykırımı bugün bir çok ülkenin eğitim programında yer alıyor. Soykırım araştırmaları artık, üniversite programlarının önemli parçaları arasında. Daha genel bir düzeyde Viktimoloji gibi çalışma alanları da oluştu. Yahudi Holokaustu ile başlayan soykırım araştırmaları tarihin derinliklerine giderek daha yaygın bir alanı konu alıyor. Tarihten, Asur İmparatorluğu'nun ilk soykırım örneklerini sergilediğini söylemek mümkün. Roma'nın Kattaca'yı haritadan silmesi, Amerika'nın yerli halklarının maruz kaldığı sistematik kıyımlar da artık tarihteki soykırım örnekleri arasında anılıyor. Öte yandan 20. yüzyıl başında Alman sömürgeciliğinin Batı Afrika'daki kitlesel kıyımları da, soykırım araştırmalarının yeni çalışma alanları arasında. Geçen yıl, Namibia'yı ziyaret eden Alman Dışişleri Bakanı, bu unutulmuş soykırımdan dolayı özür diledi, ama herhangi bir tazminatın olmayacağını eklemeyi de unutmadı.

Bu arada kavram olarak da soykırımın türlerini, alt başlıklarını belirleyen yeni kavramlar da oluştu. *Len-güistik* (dilsel) soykırım bunların en tartışılanları arasında. Afro Amerikalıların yüzyüze kaldığı durum, araştırmacılarca, "dolaylı soykırım" olarak tanımlanıyor. Kanada'nın ve Avustralya'nın yerli çocuklarını zorla ailelerinden alması, "*kültürel soykırım*" olarak nitelendi. Kamboçya gibi, aynı soydan olan insanlar arasındaki kitlesel imha ise, "*otojenosit*" olarak anılıyor. Bugün Türkiye'de Soykırım Araştırmaları yapan herhangi akademik bir kurum yok.

ZAFER KINASI

Kaç zamandır kipriklindedin,
gözyaşım değil,
kurşun karası bakışlarında
gözlerimde ferimsin.

Kaç zamandır avuçlarındasın,
al al yanaklar değil,
hücre hücre zafer kınasıyla
tutuşmuş özgürlüğümsün.

Kaç zamandır yüreğindedin,
kopmasın diye değil,
yangın alevi saçlarında
korlanmış düşüncemsin.

Al soyreyle beni şimdi,
göze göz,
yürek yüreğe vuruşmalarda
yaşayan sensin.

Cezmi ANCIL

Felsefe Dersleri-III

Hasmet ZEYBEK

PIRE'DE KEPHALOS'UN EVİ

SOKRATES:

GLAUKON: *(Sokrates'in öğrencisi.)*

ADEIMANTOS: *(Sokrates'in öğrencisi Platon'un kardeşi)*

KEPHALOS: *(Zengin Ticar)*

POLEMARKHOS: *(Oğulları)*

LYSIAS: *(Sürekli dinler, hiç tartışmaya katılmaz.)*

THRASYMAKHOS: *(Khalkedon'lu -Kadıköylü- Ünlü Sofist.)*

KLEITOPHON: *(Öğrencisi)*

KHARMANTIDES: *(Konuşmaya katılmaz.) -Doğru gücünün işine gelendir.-)*

Sokrates (468-400) Babası Heykel ustası annesi Ebe. Erkenden dökülmüş saçları, yuvarlak yüzü, irice burnu ile kaba görüntülü, filozoftan çok hamala benziyen bir adam... Gelişi güzel giyinir. "Kendi evinden çok başkalarının evinde yer içer. Kansımlı ve çocuklarını boş verir. Çevresini saran gençlerle, şurada burada akşama kadar çene çalar..."

Bir savaşta Alkibiades'in hayatını kurtaracak kadarda gözü pek... Her çeşit insanla dobra dobra konuşur. Her düşündüğünü herkese açıkça söyler. Devletin politikasına da seyirci ve tenkitçi olarak katılır.

Konuşmalarında asıl güttüğü amaç; herkesin bildiği, inandığı şeylerden şüphe ettirmek. "Benim bildiğim bir tek şey, bilmediğimi bilmektir." "Kendini tanı!"

(Gençlerin anlıkını bozuyor diye 275'e karşı 281 oyla ölüne mahkum edildi.)

Sokrates: "Artık gidip yıkanma zamanı geldi. Zehiri içmeden önce yıkanmak yerinde olur sanırım. Bir ölüyü yıkama işini kadınlara bırakmamalı..."

Kriton (Söze karşı): "Peki Sokrates!.. Buradakilerden ve benden, çocukların ve daha başka şeyler üstüne istediklerin nedir? Ne dilediğin varsa söyle; sevdiğimiz için seni canla başla yaparız!..."

Sokrates: "Ne mi istiyorum sizden?.. Her zaman ne istedimse onu; kendinize iyi bakın, böylece hem benim için, hem benimle ilgili her şey için, hem de kendiniz için gereğinden yapılacak olanı seve seve yaparsınız! Şimdiden söz vermeseniz bile. Ama kendinize bakmazsanız, eskiyen ve bugün konuşuklarımızdan çıkan sonuçlara göre yaşayamazsınız... Ne kadar söz vererseniz, ne kadar yemin ederseniz boğur."

Kriton: "Peki öyle olsun! Elimizden geleni yaparız. Ama nasıl gömelim seni? Onu söyle bari..."

Sokrates: "Nasıl isterseniz öyle. Ölünce artık tutamazsınızki beni... Kaçmış olurum elinizden." (Tatlı tatlı güldü.) "Dostlar! Kriton'u bir türlü inandıramıyorumki; asıl Sokrates şu an sizlerle konuşan, her sözüne belli bir düzen veren Sokrates'tir. Ona kahrısa, ben biraz sonra ölecek olan Sokrates'im. Nasıl gömüleceğini sorduğu Sokrates..." (Bu sözler üzerine kalktı, yıkanmak için bir diğer odaya gitti.)

Kriton: (Onunla gitti.) "Bekleyin."

Diğerleri: (Kendi aralarında konuşurlar.) Bugün burada ne sözler söylendi.

- Bazıımıza gelen felaketin en büyüğü...

- Sokrates bir baba kaybettiğimizi...

- Ömrümüz boyunca yetim kalacağımızı...

Sokrates: (Yıkandığı geldi... Çocukları onu görmeye geldi.) İkisi çok küçük biri büyükçe kucakına atladılar. O da onları kucakladı.) "Çok çok akıllı olan yavrularımı!" (Uzun uzun öğütler verdi.) "Bunlar benim sizden son isteklerim."

Kadınlar: (Geldiler, çocukları dışarı çıkarttılar.)

Sokrates: "Bir hayli kaldık yan odada, güneşte batmak üzere, fazla bir şey konuşulmaz artık."

Ecel: (Onbirlerin adamı içeri girer. Sokrates'in önüne gelerek.) "Sokrates, sen başkaları gibi değilsin, onlara hakimlerin adına zehiri içmelerini söylediğim zaman kızıyorlar bana, küfrediyorlar. Sen buraya gelmiş insanların en değerlisi, en anlayışlısı, en iyisinsin... Bunu birçok davranışın gösterdi bana. Bugün bile, bana hiç kızmadığını görüyorum. Ölümüne kimlerin sebep olduğunu, kimlere kızman gerektiğini biliyorsundur ondan... Haydi uğurlar olsun! Madem kurtuluş yok, bari rahat ölmeye çalış." (Sözlerini bitirdikten sonra, başını arkaya çevirdi, ağlayarak gitti.)

Sokrates: "Sana da uğurlar olsun, dediğin gibi yaparım." (Sonra, odadakilere döndü.) "Ne iyi adam. Buraya geldim geleli sık sık görmeye geldi. Zaman zaman oturup konuştuk onunla. Az bulunur böylesi. Bugünde candan ağladı benim için... Haydi Kriton dediğini yapalım adamın. Getirsinler zahiri hazırsa, değilse de ezsinler. O zaman..."

Kriton: "Evet ama güneş daha batmadı sanıyorum. Dağların üstünde olacak."

Sokrates: "Onuncu ve sonuncu kitaba ne başlıklar koyduk?"

Platon: ŞİİR ve BENZETME.

ÜÇ TÖRLÜ SEDİR.

BOŞUNA BENZETME.

RESSAM.

ŞAIR.

ÜÇ TÖRLÜ SANAT

BENZETME VE RUH

BENZETMECİ ŞAİR TRAGEDYA VE KOMEDYA'NIN KÖTÜ SONUÇ- LARI

RUHUN ÖLMEZLİĞİ

RUHUN ÖZÜ

CEHENNEME İNİŞ: ER EFSANESİ.

Sokrates: (Zehir beline kadar yürüdü, oturdu. Anlatma-
ya devam.)

Platon: Devlet- (10 kitap 6 (4/621) ER MİTOSU.)

Ruhlar, Hades ülkesinde suçlarının ve iyiliklerinin, kar-
şıldığını görüp, yeryüzüne dönecekleri vakit, önlerine bir ya-
şam biçimi konuyor.

"BUNLARDAN BİRİNİ SEÇİP DÖNÜYÖRLER
DÜNYAYA!"

"Ruhlar oraya gelir gelmez hemen Lakheşis'in önüne
çıkmışlardır."

Bir tanrı sözcüsü onları sıraya dizmiş; sonra Lakheşis'n
dizleri üzerinden kura numaraları ve hayat örnekleri alıp
yüksek bir yere çıkarak şöyle seslenmiş onlara: "ZORUN-
LULUĞUN KIZI, BAKİRE LAKHEŞİS'İN BİLDİRİSİ
ŞUDUR! DİNEYİN!"

Bir günlük ömrü olan ruhlar, yeniden ölümlü bir döne-
me girecek, yeniden doğumunda ölüm saklıyan bir hayata
dönecek. Hayat periniz sizi seçmeyecek, siz hayat peri-
nizi seçeceksiniz. Sıra ilk kime çıkmışsa, seçmeye o başlı-
yacak. Seçtiği hayat zorunlulukla kendisine bağlanacaktır.
Herkes seçtiğinden kendisi sorumludur. Tanrı sorumlu tutu-
lamaz. Bunu dedikten sonra, tanrı sözcüsü sıra numaraları-
nı serpmiş, ve herkesin önüne düşeni almış... Böylece seç-
mede herkes kaçınıcı olduğunu öğrenmiş, bundan sonra tan-
rı sözcüsü, bir sürü hayat örneği sermiş önlerine..."

- Görüldüğü gibi Platon'da seçme özgürlüğü var.

- Hades ülkesinde gerçekleşen bir özgürlük.

Platon: "Ruhun ölümsüzlüğüne inandığım için fark et-
mez."

- Çünkü, yaşanılan dünyada-devlette özgürlük söz ko-
nuşu olmadığından, idealler kuramı içinde temellendiriyor.

- İsteme özgürlüğü göreceli olarak kısıtlanıyor.

- Seçme özgürlüğüne göre belirleniyor.

- Yani seçme sırası sonlarda olan ruhun isteme özgürlü-
ğü kısıtlanıyor.

- Seçme özgürlüğüne göre belirleniyor.

- Yani seçme sırası sonlarda olan ruhun isteme özgürlü-
ğü kısıtlanıyor.

- Seçme sırası ilk başta olanın ise geniş olanaklılık için-
de isteme özgürlüğü söz konusu.

- Ayrıca seçme isteme özgürlüğü sürekli sınırlanıyor.

- Seçme özgürlüğü "Yaşam biçimlerinin sayısı" "diğer
seçiciler" ve "ruhun daha önceki kişilik yaşantısı" bakımın-
dan sınırlanıyor.

- İsteme özgürlüğünde de buna bağlı olarak sınırlan-
ılmakta.

- Yani bir sınırlılık içinde seçme ve isteme özgürlüğü
var.

- Platon'da özgürlüğü kısıtlayan bir diğer öge de "seç-
meyi" seçme özgürlüğünün olmaması.

- Ontolojik özgürlüğü "olmada" ve "yapmada" özgür-
lük olarak belirlemişlik.

- Bu bağlamda Platon'da "yapmada" bir özgürlük yok.
"Olmada" bir özgürlük var; seçme ve isteme özgürlüğü ola-
rak!

(Sokrates, yatağına uzanır. Üzeri örtülür.)

Aristoteles: (M.Ö. 384-322) Antropolojik-Ontolojik an-
lamda, hem "olmada" hem "yapmada" özgürlük...

İSLAM DÜŞÜNCESİ

İ.S VII. yüzyılın başlarında yeni bir düşünce sistemi ku-
ruluyor. Muhammet (570-632) yeni bir din getirdi.

Bu din, Musa'ninki gibi tektanrıdır.

İsa gibi bütün insanları erdeme çağırır.

Ne Musa'nın getirdiği gibi bir ulus için.

Ne İsa'ninki gibi tanrıyı kişileştirmek için.

İnsanlar tanrının çocukları değil kullandı.

Onun buyruklarına göre yaşayacaklardı.

Böylece hem bu dünyada, hem öteki dünyada mutlu
olacaklar.

Bu yeni din, Toteme bağlanan ilk insanlardan beri geniş
toplulukları etkileyen, yirmi sekizinci dindir.

Yüzümüzü ister batıya, ister doğuya, ister kuzeye, ister
güneye çevirelim; karşımızda Aristoteles ile Platon'u göre-
ceğiz.

- İslam'da yorum kapısını açan peygamber Muham-
med'dir.

- Hadis: Kuran'ın dışsal, açık (zahiri) anlatımlarının al-
tında içsel, gizli (batini) anlamlarının bulunduğunu belirt-
mektedir.

- Örneğin; İnne lil Kur'an-ı zahiren ve batnen.. hadisi,
Tasavvufçuların çıkış noktasıdır.

- Peygamber Muhammed, Budizmin kurucusu Gotama
gibi; "Ben bir şeyi açıklamışsam, onu açıklanmış olarak bı-
rak, ben bir şeyi açıklamamışsam onu açıklanmamış olarak
bırak."

- Yorum kapısından bakınca Tasavvuf düşüncesine ge-
niş anlamda içsellik (Batinilik) denebilir.

- İnsan düşüncesini işleten yorum kapıları bir kez açıl-
maya görsün...

- Skolastik dinciliğin bütün çabaları tasavvufun hızla yayılıp İslam dünyasını kapsamasına engel olamamıştır.

- Peygamberin amcaoğlu ve pek sevdiği damadı, Ali,

Ali- Ben her akşam peygamberin evine giderdim. Sıralardan söz ederdik. Peygamber birçok ayetleri bana yazdırır. Gizli anlamlarını da açıklardı.

- Tasavvufçuların Ali sevgisi bu yüzden.

- Birçokları tasavvufçular, tasavvuf düşüncesini, gene bu yüzden Ali'yle başlatmaktadırlar.

- Bu sevgi kimi tarikatlarda Ali'nin tanrılığını savunmaya kadar varmıştır.

- Örneğin, Galiye tarikatı.

- Tasavvuf düşüncesini sıraya dizmek gerekirse, Ali'nin önemi ortaya çıkmaktadır.

- İslam'da ilk tarikat Ali düşmanlığından doğmuştur.

- Ancak bu düşünsel bir tarikat değil, siyasi partidir.

- Peygamber ölümünden sonra yerine Ali'yi bırakmak istiyordu.

- Peygamber ölmek üzeredir. Bir şey yazmak istiyor. Ali yarına bir vasiyet yazacağını sezen Ömer buna engel oluyor. İsteddiği kağıt ve diviti peygambere verdirmiyor.

- Peygamber ölünce en yakınları; Ebu Bekir Ömer, Ebu Hüseyfe, Ebu Ubeyde; Halifelik paylaşmakla uğraşırken, peygamberlerin cenazesinde bile bulunmadılar.

Ebu Bekir- Peygamberlerin tek malı olan, Fidek hurmalığı Fatma'nın elinden alınmalı.

Fatma- (Ağlayarak) O benim tek baba malı mirasım.. (Ağlaya ağlaya hastalandı. Bir kaç ay sonra öldü.)

Ali'yi Sevenler- Doğru yoldan sapmış Hariciler!

Ali'yi Sevmeyenler- Ali'yi sevenler müslüman değildir. Kurana yanlış anlam verenciler kafir olurlar!.. Kötü imama karşı gelinebilir. Bu üç ilke bizi birleştirmektedir. **Ve yedi kola ayrılırız.**

- Muhakkime, / Bahsiye, / Acaride, / Ebaziye, / Azrakıye, / Asfariye, / Necdât.

- Önemli düşünce ayrılığı, yeni bir yorum, yeni kol türemiştir, ya da yeni bir kişilik, güçlü bir adam ortaya çıkmıştır. Peşine takılanlara o adamın adı verilmiştir.

- Havari Partisi'nin bu yedi kollarından her biri de çeşitli kolları ayrılmıştır.

Bunların en güçlülerinden biri olan Ebaziye'den dört kol türemiştir.

- Hafsiye, / Harisiye, / Plabia, / Yezidiye.

Acarida kolundan da oniki kol çıkmıştır.

- Mecmuniye, / Hamzaviye, / Şuabiye, / Hazimiye, / Halifiye, / Atrifiye, / Nalumiye, / Meçhuliye, / Saltiye, / Sa'libe, / Şeybaniye, / Mukerremiye.

- Havari partisinin karşısında, Ali'yi Sevenler birleşiler.

- Bunlarada dört anlamına gelen şiiiler (Şia) adı verildi.

- Halifelik Ali'nin hakkıdır.

- Halife Osman'ın ölümü sırasında kurulan bu parti başarıya ulaşmıştır.

- Ali'yi Halifelğe getirebilmiştir.

* * *

- Ali'nin Haçerlenerek öldürülmesi üzerine her iki parti arasında düşmanlık artmıştır.

Abdullah bin Sebe - (Sebeiy-Galiye) Ali'yi Sevmeyen müslüman değildir. Ali tanrıdır. Bulutların üzerinde oturmaktadır. Birgün yeryüzüne inerek dünyayı düzeltecektir.

- Gök gürlemesi Ali'nin sesidir.

- Yıldırım Ali'nin kamçıdır.

- Haram denilen şeylerin hepsi de helaldir.

* * *

- Şiay Partisi'den çıkan ikinci kol, imamiye tarikatıdır.

- Bunlara özel olarak Rafizi de denilmektedir.

- Rafizi sözcüğü, Arapça'da terk etmek anlamına gelen rafaza sözcüğünden türemiştir.

İmamiye tarikatından üç kol türemiştir.

- Şeyhiye, / Keşfiye, / İsnâa şeriye.

- Şiiğin üçüncü kolu, Ali'nin torunu ve İmam Zeynel Abidin'in oğlu Zeyd'in kurduğu ZEYDİYE tarikatıdır.

Zeyd- İmamlık, Fatma'nın soyuna özgüdür.

- Fatımiler X. yüzyılda güçlü bir hükümdarlık kurdular. Zeydiye tarikatından şu kollar türedi.

- Garudiye, / Süleymaniye, / Salahiye,

Şiiikten şu kollar da türemiştir.

- Kamiliye, / Ulkaniye, / Mugayyiriye, / Hattabiye, / Numaniye, / Nusayriye, / Cenasiye, / Gurabiye, / Rezzamiye, / Zerariye, / Müteveffiziye, / Bedaiye, / Benaniye.

- Tasavvufçular, siyasal nedenlere, düşünsel nedenleri eklemeyi başarmışlardır.

- Böylelikle, Alicilik ve düşünce öğretileri birbirine karışmıştır.

- Ali sevgisi ve Ali düşmanlığıyla beraber çeşitli İmamların, Kuran anlayışından doğan mezhep ayrılıkları baş göstermiştir.

MEZHEP

İmam Ebu Hanife - (Hanefilik)

İmam Şafi - (Şafilik)

İmam Malik - (Malikilik)

İmam Ahmet bin Hambel - (Hanbelilik)

Ebu Hanife (699-767)

- Türk soyundan gelen İslam imanı.

Ebu-Logos'u da, Sophos'u da gereği gibi kullanalım. Akla uygun olmayan hiçbir kural uygulanmayacaktır. Tutilacak yolu nakil değil, akıl belirleyecektir. Şu din büyüğü böyle dedi, bu din büyüğü şöyle dedi diye akla uygun

olmayan boyun eğmek gerekmez. Akla uygunluğu da, tartışmalar sonunda, çoğunluğun öyu belirleyecektir.

- Akılcılık yolu, Cebriye'yi, Kaderiye'yi, Mutezile'yi doğurdu.

- Yaptıklarını ben mi yapıyorum, tanrı mı yapıyor.

Cebriye- Yaptıklarını biz yapıyoruz.

Kaderiye- Tanrı yapıyordu.

Cebriye- Öyleyse biz neden sorumlu olalım...

Mutezile- Cebriye-İmam kitaptaysa akıldan insandadır. Kader diye bir şey yoktur. Tanrı benim işime karışmaz, ne ceza verir ne armağan. Kitap da tanrı sözü değil, kul sözüdür.

- Tasavvuf (saphos) / - Düşünce akımı (logos) / - Tasavvuf zinciri / - Ebu Haşim (VIII. yüzyıl), / Zünnun (IX. yüzyıl), / - Bayezidi Bistami (IX. yüzyıl), / - Hallac-ı Mansur (858-922)

-Türkistanlı Farabi (870-950): İlk büyük Aristotelesçi düşündürdü. Bu yüzden kendisine ikinci öğretmen denir. Platon, Zenon gibi Yunan düşüncülerini yorumlamıştır.

Uyum-ül-Mesail- Kişiyi erdemli kılan tanrıdır.

İnayet-i İlahiye- Tanrının bağışı, herşeyi kuşatır, herkesle bitişiktir. Herşeyin nedeni kaderdir. Kötülüklerinde nedeni kaderdir.

Tanrı istemeseydi kötülük olmazdı.

Kötülük ilenek (Araz) olarak iyidir.

Kötülük olmazsa iyilikte olmaz.

Ara-yi ehl-i Medinetül-Fazala: Başkalık edecek kişide şu erdemler bulunmaktadır. Organları tam olmalıdır, anlayışlı olmalıdır, belleği güçlü olmalıdır. Akıllı ve ince görüşlü olmalıdır. Güzel konuşur olmalıdır. Öğrenmeye gönüllü olmalıdır.

Yiyeceğe içeceğe eğlenceye tutkun olmamalıdır. Doğruluğu sevmeli yalandan tiksinimelidir.. Nefsini yüksek tutmamalı, kendisinden kuşkulananak şeylerden çekinmelidir. Dindar olmalı, dünya kaygılarında gözü olmamalıdır. Adaletli olmalı ve kötülük yapmaktan çekinmelidir. İşinde ayak dirmeli ve dilekli olmalıdır.

- İbni Sina (980-1037)

- İmam Gazali (1059-1111)

Muhyiddin-i Arabi (1156-1240)

- Ve sonunda, kestaneyi yiyecek için kabağı iyice parçalayan; Mevlana Celaleddin, Hacı Bektaş...

- Tasavvuf ana düşüncesi şudur:

- Yaratış diye bir şey yoktur, varlık birliği. (Vahdet-i vücud) vardır.

- Varlık, evrende ne varsa; (canlı-cansız) tümünde belirmektedir.

- Ne başlangıç ne de son.

- Var olan sadece varlığın sürekli belirtisidir.

- İnsan da, hayvan da, bitki de, maden de aynı varlığın çeşitli görüntüleridir.

- Hiçbir şeyin kendine özgü bir varlığı yoktur. Herşey tek varlıktır, varlık, her an sürekli olarak belirmektedir. (Zuhur etmektedir.)

KADER-AKIL

- Yorum kapılarının açık bırakılışı, mezheplerin dışında, düşünsel tartışmalara da yol açmıştır.

Mabed-i Cühai- (Düşünür) İnsan alın yazısına mı bağlıdır. (Kader) Yoksa alının arkasında bulunan aklına mı?

- Bu sorulara cevap arayan düşünce okulları türedi.

Mabed-i Cühai- Kaderciliğin yadsıyan kaderiye okulu- nu kurdu.

Cahm bin Satvan- Buna karşı kaderciliği savunuyoruz. İnsana sorumluluk tanımıyoruz. CEHİMİYE okulunu kurduk. Bize göre tanrı soyut bir varlıktır. Söz etmez. Kuran tanrı sözü değil kul sözüdür.

Vasil bin Ata- Bizde Basra'da İtızal okuluna meydana getirdik.

- İslam felsefesinde bu okullara, mezhep ve tarikatlardan ayrı olarak meslek adı verildi.

- Bu okulların başlangıçta ne tasavvuf'la ne de Ali sorunlarıyla ilgileri vardı. Sonraları bunlar ötekilere karıştı.

- Düşünceler, tarih içinde, birbirlerini etkilemekte birbirlerine karışmaktadırlar.

- Bu düşünce okulları çeşitli kollara ayrılmıştır. Örneğin, İtızal (Mutezile) okulundan yirmi kol türemiştir.

Necariye, / Hüzeliye, / Nizamiye, / Hailiye, / Beşeriye, / Muammeriye, / Müzdariye, / Sümmaniye, / Hişamiye, / Çahziye, / Hayatiye, / Kabiye, / Cebaiye, / Behşemiye, / Ömeriye, / Esvariye, / Eskafiye, / Caferiye, / Salihiye, / Hudeybiye.

- Bu kollarda birçok kollara bölünmektedir.

Örneğin Necariye; Bergusiye, / Zağfuraniye, / Müstedrike kollarna bölünmüştür.

- VIII. yüzyılda:

Ebu Selt Seman: (Murcia) Bu okul dinsel yasaklara alınamıyor. İbaniye (İbaha) tarikatımızdır. Cennete tapınmayla, ibadetle değil, sevmeye, muhabbetle gidilir. Eylem, Amel, İş niyetten sonra gelir. İşe değil, niyete bakılmalı. Sevgiyle doğmuş bir insan varsa, yapılan kötü işlerin hiçbir değeri yoktur. Günah ya da isyan, inatı gölgelemez. Gerekli olan temiz yürekliliktir.

Murcia okulundan beş kol türemiştir.

- Yunusiye, / Sümeniye, / Ubeydiye, / Subaniye, / Gasaniye.

MERULİ ABDULLAH (Muhammed) Yüzünü örterek dolaştığı için Mukanna denilir. Bu okula Mübeyyize de denilir. İlk içsellik (Batınlık) düşünceleri bu okulda. "Kesin düşüncelerimizle birçok tarikatı etkilemişizdir."

XIII. Yüzyıl: HASAN BİN SABBAAH

- Kartalların bile uçamadığı Alamut Kalesinde, Batini tarikatını kurdu. Melahide, İsmâiliye, Haşhaşiye, adları da verilmektedir.

- Selçukluların ünlü başbakanı, Nizam-ı ül mülk böylelikle öldürülmüştür.

Hasan bin Sabbah- "Dinin bir içi, bir de dışı vardır. Gerçekli olan, bademin kabuğu değil içidir. Kuran'ın dış anlamı değersizdir, iç anlamı kitaba bakarak anlaşılır. Bunu bilmek için temiz yürekli (masum) bir imanın varlığı yeter. Temiz yürekli imanın buyrukları kesin olarak yerine getirilmelidir."

TASAVVUF DÜŞÜNCESİ

Tanrı- (Kitabında) Ben herşeyi kapsarım, ben insanı ruhumdan üfürdüm; önce ve sonra açık ve gizli benim. Yüzünüzü ne yana dönseniz beni görürsünüz.

- Bu sözlerin açık anlamlarının altındaki gizli anlamı, herşeyin tek varlığın ürünü olduğudur. (Vahdet-i Vücut)

Peygamber- Karşınızdakilere akıllarının alabileceği kadarını söyledik! Putlara tapıldığı bir çağda, o taşların birer tanrı olmadığı elbette söylenemezdi. Gerçek anlamın bir süre gizlenmesi, din iyice oturdukça ve akıllar geliştikçe alıştıra alıştıra açıklanması gerekiyordu.

Ali- Bu gizli anlamları peygamberden açıkça öğrenmiştim.

Zeynel Abidin (Ali'nin Torunu) Nice bilim cevheri var ki, eğer onları açıklayacak olsam, beni puta tapmakla suçlar, kafanı kesersiniz.

Ebu Hureyre- Peygamberden iki çeşit ilim öğrendim, ancak birini size söylemeye izinliyim. İkincisinden tek söz çıkılacak olsam boğazımı kesersiniz.

ANA DÜŞÜNCE

- Gittikçe gelişerek tam bir madencilik karakteri göstermektedir.

- Herşey tek şeydir.

- Ben tanrıyım.

Şeyh Bedreddin- (Varidat) Ağacın ben tanrıyım demesi, bir insanın da bu sözü söyleyebileceğini gösterir. Değil mi ki bütün evren tanrının görünüşüdür. Hakkın süretinden ibarettir. O halde her kim ben oyum derse yalan söylemiş olmaz. Zeyd, ben Zeydim derse, elbette sözü doğrudur. Zeyd'in ben dediği, bir et parçası olan dili değildir. Kendi benliğidir. Bir ağaç ya da bir insan da, böylece

ben Tanrıyım derse bu sözyle haklı olarak kendi benliğini ortaya koymaktadır. Ancak Zeyd'in dilinden çıkan ben Zeyd sözü ne kadar doğruysa, bir başkasının Zeyd'in dili der demesi de o kadar yanlıştır.

Bunun gibi bir insan, bir ağaç, ya da başka herhangi bir şey ben tanrıyım diyebildiği halde bir başka şey o şeye sen tanrısın dememelidir.

- Tasavvuf düşüncesinde beliren yalın maddecilik, kimi tanrı, kim kul korkusundan, yeniden ruhçuluğa bürünmüştür.

- Ruhçulukla uyuşturulmaya çalışılmıştır.

Şeyh Bedreddin- "Peygamberin, 'tanrı vardı ve onunla birlikte hiçbir şey yoktu,' sözü tasavvufta vahidiyet ve taayyun denilen görünme mertebelerinden üstün, görünmeyen başka mertebelerinde bulunduğunu göstermektedir. Çünkü; görünen mertebelerde bütün eşya mevcuttur."

YUNUS EMRE- (Sofucu deyişlerle, zındıkça deyişler, aynı yapıtta toplanır. Okuyanları hayli, şaşırtır.)

Parmides- "Hiçbir şey yoktan var olmaz!"

Heraklitos- "Herşey karşıtıyla gelişir."

Pythagoras- (Sayı mistikliği)

Hallac-ı Mansur- "Ben tanrıyım."

Cöneyd-i Bağdedi- "Suyun rengi, kaban rengidir."

Muhyidin-i Araci- "Tanrıyı görmek isteyenler, eşyaya baksınlar."

- Kimi tasavvuf bilginlerinin açık sözleri, islam tasavvufu tanı, evren toplamından başka bir şey değildir.

İbn-i Sina- "Tanrı ancak akıl yoluyla bilinebilir."

Gazali- "Ruhla bilinir."

- Batının ruhu mistikleriyle birleşmektedir.

- Akla ve maddeye dayanan bu yalın İslam tasavvufu, kimi ellerde skolastik bir görünüme bürünmüştür.

Skolastik- (İnanca ve imana dayanır.) Evren var olmadan önce salt varlık. (Tanrı) Altında ve üstünde hava bulunmayan bir yerdedi. Salt varlık sonsuza kadar bilinmemeye katlanamazdı.

- Neden?

Skolastik Tasavvuf Bilgini- Bilinmekten bilinmeye geçmek salt varlığın doğal gereğidir.

- Niçin?

Skolastik T. B. - Salt varlık, salt bütünlüktür. Öyle olunca salt güzelliştir.

- Mutlak Kemal

- Mutlak Cermal

Skolastik T. B. - Güzellik aşkı doğurur. Salt varlık aşkı kendinde bulmuş ve kendinde aşık olmuştur. Aşık olmak görmeyi, görmek de tanımayı gerektirir. Salt varlık kendisini görmek için evrende belirmiştir.

- Zuhur mertebeleri, tecelli etmiştir.

Derin Dondurucuda Bekletilen İdeoloji -II

Hasan CEM

Yazımızın ilk bölümünde dünya ölçeğinde işçi sınıfının ve halkların emperyalist-kapitalist güçlerle olan iktidar savaşımında etkili olamadığını belirtmiş ve bunu ilerici insanlığın en büyük silahı olan MLM ideolojisinin kriziyle ilişkilendirmişti. Hemen belirtelim ki bu kriz, ideolojinin kendisinde değil ideolojiyi çağa uydurmayı başaramayan ilerici güç odaklarının becerisiyle ilgilidir. Zira anamalcı sistemin bekasını korumakla sorumlu olan güç odakları, gelişen her yeni duruma karşı halklara karşı savaş stratejilerini ve taktiklerini değiştirme becerisi gösterirken ilerici insanlık için savaşan güçler emperyalistlere ve onların işbirlikçilerine karşı yeni duruma karşı manevra kabiliyetlerini etkili bir biçimde ortaya koyamamaktadırlar. Yani hayatı devrimci bir tarzda değiştirmek için yola çıkanlar, bu yolda önlerine çıkan engelleri aşmak için kendi yürüyüş tarzlarını değiştiremiyorlar. İşte sosyalist güçlerin yaşadığı kriz budur!

Bu krizleri kendi çağlarında aşmış halkların tarihini ve onların önderlerinin çalışma tarzlarını, düşüncelerini yeniden gözden geçirmek çağımız özgürlük savaşçılarının olmazsa olmazıdır. Kısaca uluslar arası ölçekte dünya devrimler tarihini bilmek, bu devrimlerde belirleyici rol oynayan ve evrensel niteliği olan tarihi kişiliklerin düşünce ve mücadele yöntemlerini onları kopya etmeden bilince çıkarmak ve

dünyanın siyasal çehresine uygun yeni stratejiler geliştirmek. İşte krizden çıkışın yolu budur. Bu bakış açısıyla yazımızın ilk bölümünde Lenin'in ayırt edici kişilik özelliğini ve savaşım şeklini Nisan Tezleri referansı ile irdelemiştik. Bu bölümde Mao Zedung biyografisi ve *Büyük Proleter Kültür Devrimi* üzerinde kısaca duracağız.

Mao, hâlâ dünyadaki karanlık güçlerin kabusudur.

Kabul etmek gerekir ki bugün dünya çapında ilerici insanlığın tek moral kaynağı bazı ülkelerdeki Maoist güçlerin başkaldırısıdır. Emperyalist dünyanın adeta tek şefi konumundaki Bush, "Ben Maoistleri sevmem" diyerek bir büyük korkuyu dışa vurmaktadır. Zira bugün dünya devrimlerini yaratacak en etkili silah tüm eksikliklerine karşın hiç kuşku yok ki Maoizm'dir. Son yıllarda emperyalistlerin yordakçılığına soyunmuş birtakım burjuva aydınlar tarafından Mao Zedung'a dair çok sayıda TV programları yapılmakta, makale ve kitaplar yazılmaktadır. Ki bu değerlendirmelerin dikkat çekici tek ortak noktası Mao'nun nasıl acımasız bir diktatör olduğunu kanıtlama çabasıdır. Ne yapılsa yapılsın hiçbir dezenformasyon Mao'nun gerçek tarihsel kişiliğini karartmaya yetmiyor.

'Mao Zedung kimdir?' sorusunu tek bir cümleyle yanıtlamak durumunda kalsaydık hiç kuşku yok ki

yanıtımız, "Marksizmin geliştiricisi ve uygulayıcısı olarak 20. yüzyıla Lenin'den sonra damgasını vuran ikinci adam" şeklinde olurdu. Bu yüzden Marksizm-Leninizm'in, günümüzde Maoizm olarak adlandırılmasında şaşılacak bir şey yoktur. Bu durumu sadece Mao'ya duyulan salt aşırı hayranlıkla dile getirmek asla bilimsel bir tutum değildir.

Ne yazık ki, gerek ülkemizde gerek uluslar arası alanda pek çok 'Marksist-Leninist' kişi aydın çevre ve partiler, Mao'yu literatürlerinde Çin devrimcisi diye tanımlayarak onu yerel sınırlar içine hapsedmektedirler ki bu durumu kötü niyetlilik değilse bilimsel körlük olarak değerlendirmek gerekir. Zira onun, teori ve pratiği, tıpkı Marks gibi, tıpkı Lenin gibi uluslar arası niteliğe haiz derslerle doludur.

Mao Zedung'un düşünce diyalektiğini, onun düşüncelerinin içinde şekillendiği coğrafyanın sosyo ekonomik formasyonunu ve yaşadığı dönemin uluslar arası tarihsel olaylarını hatırlamadan anlayabilmek mümkün değildir. Öyle ise öncelikle Mao'nun biyografisine kısa bir göz atalım:

Mao Zedung, 1893 yılında, Çin'in Hunan eyaletinde doğdu. Ailesi o dönemlerdeki Çin halkının ortalama yaşam standardının üstünde bir yaşam standardına sahip olmasına rağmen Mao, bu avantajlar üstüne yaşam kurmayı daha çocuk denecek yaşta reddeder ve iş hayatına atılır. Sabahları tarlada çalışan,

öğleden sonraları da okula giden Mao, çok erken yaşlarda politikayla tanışır.

Daha 13 yaşındayken, Çin'de egemen olan *Mançu Hanedanı*'nın varlığını sorgulamaya koyulur ve 18 yaşında iken Hanedan karşıtı Çin'in ulusal devrimci önderi **Sun Yatsen** önderliğinde kurulan Cumhuriyet ordusu *Guomindang*'a katılır. Bilindiği üzere, bu ordu, 1912 yılında *Mançu Hanedanı* egemenliğine son vererek cumhuriyet ilan etmiştir. Bu yeni cumhuriyet, kısmi olarak Çin halkı üzerindeki baskıyı hafifletse de, Çin'in yüz milyonlarla ifade edilen yoksul köylüsünün sorunlarını çözme yeteneğine sahip olmadığı gibi, **Sun Yatsen**'in ölümünden sonra iktidarı ele geçiren **Çan Kay-Şek** yönetimi, köylüler üzerinde en katı diktatörlüğü uygulamaya koymuştur. Kuşkusuz bu durum, Mao'nun dikkatinden kaçmamış ve Çin halkının gerçek kurtuluşu konusunda, onu, yeni arayışlara itmiştir.

Mao, Marksist-Leninist öğretiyi öğrenen okulunda okurken tanıştı; bu fikirler Pekin'e yaptığı bir gezi sırasında pekişti; bu gezi aynı zamanda ÇKP'yi kuracak olan öncülerle tanışma fırsatı verdi.

İlk siyasal faaliyetlerini Hunan'da özerklik yanlısı bir hareket içinde yürütmeye ve bu hareketin sosyalist gençlik bölümünü örgütlemeye koyulan **Mao**, ardından ÇKP'nin eylemlerine katılarak işçi sendikalarıyla bağlantılı bir madencilik grevi örgütler. Bazı çevrelerin köylü devrimcisi olarak küçümse-dikleri **Mao**'nun ilk devrimci pratiğinin işçi sınıfı içinde şekillenmiş olması dikkat çekicidir. İşçi sınıfı içinde, pratik zekası, öngörüsü ve

örgütleyici yeteneğiyle göz dolduran **Mao**'nun devrimci pratiği, ÇKP'nin ileri gelenlerinin gözünden kaçmaz ve 1921'de yapılan ÇKP kongresinde, Parti'nin Hunan kolunun sekreterliğine seçilir. **Mao**, bu tarihten sonra tam bir işçi önderi olarak kendisini gösterir.

ÇKP, ilk devrimci eylemini 1925 yılındaki ayaklanmayı organize ederek ortaya koymuş, ancak bu ayaklanma kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bu ayaklanma, ÇKP için sonun başlangıcı gibiydi; 1927'ye gelindiğinde hemen hemen sıfır noktasına gelmişti. Bu yenilgi, gerek KP için gerekse de **Mao** için yepyeni bir tarzın ve pratiğin de başlangıcı olmuş, *Guomindang*'la ilişkiler ve Çin halkının kurtuluş yolu çizgisini netleştirmişti.

Hiç kuşku yok ki **Mao**, teorisini oluştururken düşünce kaynakları diyalektik ve tarihsel materyalist felsefenin yaratıcıları olan **Marks** ve **Lenin**'den başkası değildi. Ancak bu kaynaklarla onu buluşturan da Pekin Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi dersleri veren, yine bir Çin yurtseveri olan profesör **Li Dazhao** olmuştur. Öyle ki **Mao**, Profesör **Li**'nin "*Çin devrimi yoksul köylülerin eseri olacaktır*" sözü **Mao**'nun beyninde geniş yankı uyandırmış, daha sonraki mücadelelerinde bu fikir, onun, ana düsturu olmuştur. Aslında **Mao**, 1925 yılından itibaren parti ile ters düşen tezleri savunuyordu. Zira ÇKP'ye yön verenler bu dönemde daha çok SBKP'nin etkisinde Çin'de de *Ekim Devrimi* tipinde bir devrim perspektifine sahiptilerdi.

Çin'in toplumsal yapısının Çarlık Rusya'sından farklı olduğunu, Çin'in bir köylü toplumu olduğunu

bu yüzden tek başına işçi sınıfının Çin'de Ekim Devrimi tarzında bir devrimin mimarı olamayacağını düşünen **Mao**, daha büyük kitleleri devrim için harekete geçirecek modeller üzerine kafa yonuyordu. Zira onun yaşadığı coğrafyanın tarihi, büyük ayaklanmalar ve köylü isyanlarla dolu bir tarihti. Bu tarihi çok iyi bilen **Mao**, Hunan eyaletinde ilk köylü birliklerinin kuruluşu için kolları sıvadı. Zira **Mao**, yabancı etkisine açık olan şehirlerinden ziyade bu etkiye kapalı olan köylülerin harekete geçirilmesinin daha kolay olduğunu düşünüyordu.

1927'deki kırımdan sonra komünistlerin yeniden örgütleniş sürecinde, *Çin Köylüler Birliği*'nin yönetimine seçildi **Mao**. "*Güz hasadı ayaklanması*"ndan arta kalan bir kaç köylüyü bir araya getiren **Mao**, ilk devrimci orduyu kurdu. Ne var ki, *Guomindang*'ın lideri General **Çan Kay-Şek**'e bağlı hükümet birlikleri, **Mao**'nun devrimci ordusunu *Jinggang* dağlarına sığınmaya zorladı; **Mao**, burada Parti'nin destek vermemesine rağmen, Kasım 1927'den itibaren toprakları köylüler arasında paylaştırdı ve köylüleri silahlandırdı. *Kızıl Ordu*'nun gelecekte komutanı olacak olan **Zhu De**'nin askeri yardımıyla kızıl üsler, özellikle *Jiangxi* Eyaletinde çoğaldı. 1931'de devlet başkanlığını **Mao**'nun üstlendiği bir Çin Sovyet Cumhuriyeti ilan edildi; iki yıl sonra, Parti Merkez Komitesi'nin geri çekilmesi üzerine **Mao** bu eyalette komünist devrimin başına geçti.

Komünistler, 1934 sonbaharında bir yıl sürecek bir *Uzun Yürüyüş* için *Jiangxi*'yi boşaltmak zorunda kaldılar. Yola çıkan yaklaşık

100 000 kişiden yürüyüşün sonunda ancak onda biri hayatta kalabilmiştir. Kızıl Ordu birlikleri, düşman kuşatmasından kurtulmak için kendinden daha kalabalık ve daha iyi silahlanmış hükümet kuvvetleriyle çarpışa çarpışa kuzeybatıya doğru zorlu bir dağlık arazide 10 000 kilometre yol yürümüşlerdi. İşte bu *Uzun Yürüyüş*'ün mimarları ve kalan 10 000 kişi, Çin devriminin de seçkinlerini oluşturdu.

Uzun Yürüyüş ve daha sonraki dönemde ÇKP ve Mao, Japon işgaline karşı **Çan Kay-Şek**'in kararsız tutumu, Çin yurtseverlerini işgale karşı daha kararlı tavır alan ÇKP çevresinde topladı. ÇKP ve Mao, bu destekle daha da güçlenerek kendi yönetimi altındaki topraklarda *Kızıl İktidarlar* kurdu. Çin köylülerinin, Japon işgalcilerine karşı akın akın kızıl orduya katılması, **Çan Kay-Şek**'i işgal karşıtı tavır almaya zorladı ve hatta daha da ileri giderek komünistlerle Japon işgaline karşı birlik kurmak zorunda kaldı. Oluşturulan bu birlikte, bu kez ipler tamamen komünistlerin eline geçmişti.

Japon işgalinin sona erdirilmesiyle kurulan birlikte ortadan kalktı. Ve Guomindang, yeniden Kızıl Ordu'yu hedef aldı. Mao önderliğindeki ÇKP, Guomindang'a karşı üç yıl süren savaş ve Kuzey Çin köylülerinin yoğun bir biçimde hareket geçirilişi sonucunda, 1 Ekim 1949'da Pekin'de Tianmen Meydanı'nda bir bildiri okuyarak *Çin Halk Cumhuriyeti*'ni ilan etti.

1956'da SBKP'nin 20. Kongresine damgasını vuran **Kruşçev**'in raporundan sonra, sosyalizmden geriye dönüşler üzerine kafa yormaya başladı. Nitekim Mao da,

1957'de verdiği *Halkın İçindeki Çelişkilerin Adil Çözümü* konulu söylevinde klasik Marksist ve Leninist anlayışlarla arasındaki mesafeyi dile getirdi.

Sovyetler Birliği'nde özel mülkiyetin tamamen ortadan kaldırılmasından sonra **Stalin**'in sınıf savaşımının bittiği şeklinde özetlenebilecek fikirlerine karşı eleştirel bir tavır takınan Mao, ekonomik devrimin tüm çelişkileri ortadan kaldırmaya gücü yetmeyeceğini ifade ederek, ideolojik devrimin de en az ekonomik devrim kadar önemli olduğunu "kitle çizgisi" halinde kolektif enerjiyi seferber edecek ard arda devrimlerin zorunlu olduğunu ileri sürdü. Bu bağlamda, *İleriye Doğru Büyük Sıçrama* (1957-1960) gönüllü stratejisini benimsedi.

1963'ten itibaren, **Mao Zedung** düşüncesi ÇKP içinde tam egemenliği sağladı ve bu düşünceye dayalı olarak olağüstü bir sosyalist propaganda ve bir sosyalist eğitim kampanyası başlatıldı:

Bu kampanya, partinin kitleler tarafından denetlenmesi, hiyerarşiye son verilmesi, el emeğiyle kafa emeği, şehirle köy arasındaki fakliğin kaldırılması temeline dayanıyordu. **Mao**, bir kez daha Marksizm-Leninizm'i dogmatik bir tarzda uygulayan ekonomi uzmanlarına karşı çıktı ve sosyalizmi sağlamlaştırmak üzere parti aygıtına karşı *Büyük Proleter Kültür Devrimi*'ni (1965-1969) yönetti. *Kültür Devrimi*, Parti içinde bürokratik yozlaşmaya karşı gerçek bir halk ayaklanmasının adı oldu. *Dört Eski*'yi (eski düşünceler, eski kültür, eski alışkanlıklar ve eski adetler) yok etmek!.. İşte **Mao**'nun önderlik ettiği Kültür Devrimi, Komünist Parti'nin

yozlaşma tehlikesine karşı halkın denetim gücüne işlerlik kazandırmanın adımıdır. Dünya tarihi, bu kadar bir kitleyi harekete geçirmeyi başaran bir başka lider tanımamıştır..

Mao, kapitalizmin tekelci aşamasında, dünya devrimleri yolunu yeniden formüle etmiş tüm ülkeler için geçerli olan *Halk Savaşı* stratejisini geliştirmiştir. Ancak, o devrimi, başanya ulaştırmaktan daha zor olanın, onu sonsuza dek yaşatmak olduğu bilinciyle devrim sonrası çelişkilerin çözümü üzerine yoğunlaşmıştır.

Devrim bitmeyen bir süreçtir!

Bilindiği üzere kapitalizmin yıkılmasıyla gelen sosyalizm bir geçiş rejimidir. Görevi sınıfsız toplumun ön koşullarını hazırlamaktır. Fakat bu geçiş sürecinde, toplumu taşıyan gemi, dalgasız duru göl üzerinde değil, azgın okyanus suları ile başetmek zorundadır. Geminin alabora olma tehlikesi her zaman mevcuttur ki, bu gerçeğin en iyi farkında olanlardan biri de **Mao**'dur!

Onun için; komünizm için bir geçiş dönemi olan sosyalizm aşamasında, çeşitli eşitsizliklerin ve sosyal çelişkilerin bulunması kaçınılmaz bir olgu değildir.

Bu çelişkiler ve eşitsizliklerin kaynağı hiç kuşku yok ki kapitalizmden sosyalizme kalmış bir miras olan 'iş bölümü'nden doğmaktadır. Elbette iş bölümü, sınıflı toplum iktisadının zorunlu bir sonucudur. Zamanımızda en yüksek noktaya erişen bu iş bölümü, insan toplumunda derin hizipleşmeler yaratmıştır. İnsanı kendisinden koparan bu olgu her türlü yabancılaşmanın

sorumlusudur. Kafa emeği ile kol emeğinin ayrımı... İşte bu da, iş bölümü olgusunun sorumlu bulunduğu basit, gelişmemiş, fakat kaçınılmaz bir olaydır. Kafa ve kol emeği arasındaki çelişki, kapitalizm çerçevesinde, büyük endüstrinin gelişimiyle birlikte dev boyutlara erişti. Kapitalizm böylelikle, bilimi, bilim adamları ve teknisyenleriyle birlikte kendi hizmetine soktu ve işten tamamen bağımsız bir üretici güç haline getirdi.

Sosyalist toplumda da en nihayet bir devlet vardır. Devletin olduğu yerde iş bölümü kaçınılmazdır. Yani devletin mevcudiyeti, başka bir eşitsizliği içinde barındırıyor, bu da yönetilenlerle yönetenler arasındaki eşitsizlik, iktidarda olanlar ayrıcalıklar yaratabilecek bir pozisyona sahiptirler ve kendilerini emeğe göre ücret ilkesinden ayrı tutabilirler.

Bu eğilimin, Komünist Parti içerisinde çıkması da kuvvetle muhtemeldir. Bu eğilim, eğer gelişir ve büyürse, ona karşı verilecek mücadele yönetici ve siyasi mekanizma içerisinde olduğu için doğrudan devlet iktidarı meselesini içerecek olan, bir temel çelişkiyi teşkil edecektir.

İşte bu tehlikeyi sezen Mao, Çin halkına, "Burjuva karargahları bombalayın!" talimatını vererek, halkın dikkatini KP'nin olası yozlaşması üzerine çekmiştir. Başında bulunduğu bir kurumu, halkın denetimine açan bir yöneticiye, diktatör suçlaması yapılması, onun büyüklüğü karşısında, çaresizliğin acizinden başka bir şey olmasa gerek!.. 1965 yılında Mao Zedung tarafından başlatılan *Büyük Proleter Kültür Devrimi* Mao'nun sağlam

öngörüsün sonucu olan tamamen mantıklı, bilimsel bir atılımdır.

Bir Marksist olarak Mao Zedung, insan toplumunun komünizme doğru ilerleyeceğine inanmaktadır. Fakat aynı zamanda bu nihai hedefe ulaşırken bir sosyalist hükümetin, böyle bir değişim için elverişli şartları yaratacak her türlü gayrete başvurması gerektiğini de savunmaktadır.

Herkes ihtiyacını verebilme imkanını yaratmak için birincil görev, tabii ki ülkenin üretim kapasitesini olabildiği kadar geliştirmektir. Fakat Mao'nun düşüncesine göre, böyle bir girişim; ancak toplumsal eşitsizlikler adım adım ortadan kaldırıldığı zaman meyvesini verebilir. Çünkü, eğer tersi olursa, eşitsizlikler artarsa sömürüye doğru bir geri dönüş olacak, bu da planlanan yapıya tamamen ters düşecek, ekonomik gelişimi önleyecek ve pazar anarşisi yaratacaktır. Gerçek manada toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmanın yolu, yüzyıllardır insanların alışkanlıklarının can alıcı bir parçası olan bireyci geleneklerin derin köklerine karşı, kişilerin mutluluğu kolektif olarak değil, şahıs olarak kavramalarına karşı yürütülecek bir mücadeleden geçer.

Sonuç olarak Mao, emperyalist dünyaya karşı savaşımında Marksist-Leninist öğretiyi, yaşadığı çağın gereklerine en uygun bir şekilde uygulamış, öğretinin eksik kaldığı yerleri tespit etmiş ve Marksizm-Leninizm'i geliştirmiş ve öğretiyi bu haliyle ezilen halkların en etkili silahı haline getirmiştir.

Yaşayan hiçbir öğreti son halini almış olamaz. Bitmiş ve son hale gelmiş olan her şey ortadan kalkmıştır. Özgürlük insanlığın aradığı

en önemli fenomen olmaya devam ediyorsa, özgürlük mücadelesine yön veren öğretiyi de hâlâ insanlığın bu savaşta kullandığı en önemli silah olmaya devam ediyor demektir. Ancak, oluşan yeni durumlara karşı silahımıza yeni donanımlar eklemeyi başaramaz isek silah üzerimizde taşıdığımız yük haline gelir.

Günümüz dünyasında yeni durum nedir?

Artık tek tek ülkelerde halk devrimlerinin başarıya ulaşma şansının yok denecek kadar az olmasıdır. Özgürlük savaşçıları kazara iktidarı ele geçirebilirler bile bu iktidarı yavaş yavaş şansları yoktur. Emperyalistler, nerede olursa olsun başarıya ulaşma ihtimali olan bir devrimi ne pahasına olursa olsun birleşip yıkamak için adeta yemin etmişlerdir. 15 yıl önce, Peru devrimini engelleyen güçler, bugün Nepal, Filipinler ve Kolombiya devrimlerini boğmaya çalışıyorlar. Bunda başarılı olma şansları da çok yüksek. Kısaca emperyalist güçler, ortak düşmana karşı birleşiyor. Oysa dünya halkları, ortak düşmanları olan emperyalizme karşı birleşik cephe oluşturamıyor. Bundandır ki, özgürlük düşmanlarının işi bu dönemde her zamankinden daha kolay. İlerici insanlığın işi ise her zamankinden daha zor.

İşte tam bu bağlamda Maoist öğretiyi, tek tek devrimlerden öte, dünya devriminin yolu nedir? sorusuna yanıt olacak şekilde, mutlak bir revizyona tabi tutulmalıdır. Mao yaşıyor olsaydı böylesi bir revizyona girişmekten asla geri durmazdı!..

Marshall Bermann ve Modernizm

Özkan GENÇ

1989 tarihinde Berlin Duvarı'nın yıkılarak iki kutuplu dünyanın yerini tek kutuplu dünyaya bırakması ve küreselleşme süreci üzerine yapılan tartışmalar felsefi ve kültürel planda modernizmin yeniden sorgulanmasını beraberinde getirdi. Yaşanan geçiş sürecine has kaos durumunda post modernizm yeniden yükseltilen bir felsefi akım olarak yorumlandı.

Rasyonalizme dayalı modernizmin öldüğü, ileri sanayi dünyasının kültürel alt yapısını post modernizmin oluşturduğu görüşleri hızla yaygınlık kazandı. Modernizm-post modernizm tartışmasındaki kızıışma, bugün modernizmi etraflı şekilde yeni baştan analiz etme ihtiyacını doğurmaktadır. New York City Üniversite'sinde siyaset teorisi ve şehir sosyolojisi dersleri veren, Villige Voice dergisi yazarı Marshall Bermann'ın modernizm üzerine yaptığı araştırmalar büyük önem taşımaktadır. Marshall Bermann *"Kati Olan Her Şey Buharlaşıyor"* ve *"Marksizmle Maceram"* isimli iki önemli kitabında modernizm, kentsel dönüşüm, yakın tarihsel geçmişte yaşanan modernist dönüşümün felsefe, ideoloji ve edebiyattaki yansımalarını etraflı ve derinlikli bir analize tabii tutmaktadır.

Marshall Bermann, *"Kati Olan Her Şey Buharlaşıyor"* adlı

kitabında modernizmi, *"insanın nesne olmaktan çıkıp özne haline geldiği, paradoks ve çelişkilerle dolu, ortak yaşamı kontrol etme veya yok etme gücüne sahip bir bürokrasinin geliştiği mekan kentler olan bir toplumsal süreç olarak"* nitelendirir.

Modernizme geçişi besleyen dinamikler, Ortaçağ'dan çıkış sürecinde insanlığın hayatında köklü dönüşümlere yol açan, bilimsel-teknolojik keşifler, buna bağlı olarak sanayileşme hareketleri, dünya pazasının oluşumu, ulus devletlerin doğuşu, kentleşme ve emekçi sınıf hareketleridir. Dikkat edilirse, tüm bu gelişmeler feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinde ortaya çıkan gelişmelerdir. Yani modernizm kapitalizme içkin bir süreçtir. Marshall Bermann modernizmi genel olarak üç aşamada ele alır. *Birinci aşama*, 16-18. yüzyıllar arasında yaşanmıştır. Bu aşamada, dönüşüm henüz yeni yeni yaşanmakta ve günlük hayatta etkisini göstermektedir. Bu çağların insanları modernizmi yeni yeni algılamaya başlarlar. Modernizm henüz tam anlaşılmış bir dönüşüm değildir. Moderniteye ait kavramlar yeni yeni oluşturulmaktadır. *İkinci aşama*, 1790-20. yüzyıl arasındadır. Fransız devriminin etkisiyle artık modern bir toplum doğar. Bu dönem çatışmalarla dolu, hareketli

bir dönemdir. Modernizm öncesi yaşam biçimleri özellikle kırsal kesimde yaşarken kentler yeni modern yaşamın egemenliği altına girmiştir. *Üçüncü aşama* ise, 20. yüzyılın başları ve sonrasındır. Üçüncü aşamada modernite tüm dünyaya yayılmış, sanat ve düşüncede önemli başarılar kazanmıştır.

Modernizm, öylesine köklü bir alt üst oluşturu ki, onu eleştiren düşün insanları bile modernitenin getirdiği yeni olanaklardan yararlanması gerektiğini düşünürler. Bu açıdan modernizm dışında köklü bir proje öneren yok gibidir ve moderniteye eleştirel yaklaşımlar bile onun sınırlarını aşamazlar.

Marshall Bermann, modern çağın en önemli filozofları olarak Marks ve Nietzsche'yi görür. *"Kati Olan Her Şey Buharlaşıyor"* adlı eserinde bu iki filozofun felsefi düşüncelerini modernite bağlamı içinde irdeler. *Ona göre, Marks*, insanlığın maddi gelişimi ile insanın sosyal-kültürel gelişimi arasında derin bir çelişki olduğunu düşünür. Üretim araçları gelişirken, toplumların yaşam kalitesi ters orantılı bir şekilde düşmektedir. Marks, bu çelişkinin sınıfsal eşitsizlikten ve çıkarları birbiri ile uzlaşmayan sınıfların varlığından kaynaklandığını söyler. Sınıflar arası çelişkiler, bir devrimle çözümlenecektir.

1848 devrimi bu devrimlerin habercisidir. Marks, modern üretim araçlarını ancak modern sınıf proleteryanın yönetmesi halinde insanlığın gerçek anlamda kurtulacağını söyler. Marshall Bermann'a göre, Marks, moderniteye eleştirel bir tutum almakla birlikte onun içindedir. Ve Marksizme şöyle bir soru sorar: "Peki Marksizmin öngördüğü sistemin de tıpkı burjuva düzeni gibi aşılmayacağını garanti eder mi?" Bu soru kanımca yerinde bir sorudur. Ancak, Marks, zaten bunu yadsınmaz. Toplum projesini oluştururken, diyalektiğe dayandırır. Gelişimin sürekli olduğunu, belli bir zamanda ilerici ve devrimci olanın, gelişimin bir aşamasından sonra gericileşerek, yeninin önünde engel teşkil edeceğini söyler. Ancak Marks, sınıflı toplumlardaki çelişkiyi uzlaşmaz ve çatışma ile çözülecek bir çelişki olarak düşünürken, sınıfların ortadan kalktığı, üretim araçlarının özel mülkiyetinin olmadığı komünizmde çelişkilerin çözümü devrimci yöntemlerle değil, sürekli bir yenilenme halinde olan bir evrimle mümkün olacağını düşünmüştür.

Nietzsche'ye göre ise, tarih diyalektik ve ironik bir süreçtir. Gelişme eninde sonunda karşıtına dönüşmeyi getirir. Modernizm bir yandan imkanların bolluğu ise öte yandan değerlerin boşluğu ve yoksulluğudur. Nietzsche, bu süreci, bir sürüklenme olarak görür. Bunalım ancak yeni bir insan tipinin yaratılması ile mümkün olacaktır. Ona göre, bu insan, 'Üstün İnsan'dır. Üstün insan, kendi bilincine ermiş,

kendini maddi sınırlılıkların ötesinde sınırsız eylemi ile gerçekleştirmiş insandır. Nietzsche'nin insan eylemini ve bilincini öne çıkartan yaklaşımı kimi düşünürlere göre faşizmin felsefi dayanağı olmuştur.

Marshall Bermann, modernizmin üçüncü aşamasını diğerlerine göre daha sert bir aşama olarak görür. Modernizm bu çağda resim, şiir, roman, tiyatro, mimarlık gibi sanat dallarında önemli başarılar yaratsa da aynı başarı felsefede görülmez. Bu yüzden 20. yüzyılda ne Marks ne de Nietzsche aşılammıştır. 20. yüzyıl modernistleri kati ve taraflıdır. Çelişkileri ve çatışmaları yok edecek kadar azdır. Düşünce yapıları esnek değildir. Ya hor görürler ya da taparlar. Ki bu düşünce doğrudur. Bunun bir nedeni, 20. yüzyılda felsefenin siyasetten daha fazla etkilenmesi ya da daha önceki süreçlerde oluşturulan felsefi düşüncelerin siyasi temsiline kavuşması olabilir. Ayrıca 20. yüzyıl uluslar arası savaşların yaşandığı dünyanın emperyalist devletlerce paylaşıldığı ve bu paylaşım etrafında çatışmaların kızıştığı bir çağdır. Bu savaşlar ve çatışmalar ister istemez, düşünsel sertliği de koşullamıştır.

Bermann, 1960'lardan sonra, modernizm üzerine yapılan tartışmaların post modernizmin de yükselişi ile birlikte hareketlenmesinden ve olumlayanlar, olumsuzlayanlar ve aradaki çekimserler olarak saflaşmasından bahseder. Ancak, bu üç eğilimin savunucularının kendi aralarında da bir fikri bütünlük yoktur. Marshall Bermann,

bu noktada kendi modernizm fikrini geliştirmiştir.

Ona göre, modernist bakış açısının kavranabilmesi için modernitenin köklerine dönülmesi ve ilk modernist filozofların düşüncelerinin esas alınması gerekir.

İlk modernistler, henüz dünyanın çok küçük bir kısmında modernizm yaşanırken evrensel bir modernizm tasavvuru geliştirmişlerdir. Bugün ise, modernizm, dünyanın her yanında yaşanmaktadır. Ve bu çağın düşün insanlarının, onların çok önceden tasavvur ettiği bu süreci yine onların bakış açısıyla yeniden yorumlamaya ihtiyaçları vardır. Bu tespitten sonra Goethe'nin o ünlü kahramanı Faust üzerine çözümlemelere gireriz. Faust, çelişkileriyle, olumlu ve olumsuz yanlarıyla modernist dönüşümü simgeleyen canlı ve etkin bir karakterdir. Faust, gelişimin ekonomik ve kültürel iç içeliğine inanır. İnsanlığın ilerlemesinin, gelişmesinin ne yazık ki belli bir bedeli vardır. Faust'un özgürleştirici eyleminin şeytan ile el ele yol alması da gelişimin, bu acılı karakterinden kaynaklanır. Faust, ilk belirlediğinde hayalci (ütöfik), Mephistopheles'le tanıştığında aşık, üçüncü başkalaşım aşamasında da geliştiricidir.

Faust, Ortaçağ kültür düzeyinin çok ilerisinde bir karakterdir. Ortaçağ'ın kapalı ve durgun kalıplarını zorlar. Yeni toplumsal işbölümünün gelişmesi ile birlikte düşünce, politika ve toplumsal yaşantı arasında yeni bir ilişki doğar. Yani Rönesans'la birlikte aydın, yalıtılmışlığından kurtulur, sosyal

ve siyasal yaşamın içine atılır. Ancak, **Faust**, aynı zamanda zıtlıkların, çelişkilerin aşırı heyecanlarla hayal kırıklıklarının da adamıdır. Ondaki bu bölünme aslında Avrupa toplumlarındaki bölünmenin sembolüdür. Romantizm, bu çatışmalı ortamda boy vermiştir.

Marshall Bermann, kitabında kentsel dönüşüme ilişkin çok çarpıcı belirlemelerde bulunur. Feodalizmden modernizme geçiş sürecinde yaşanan çatışmalar, gerilimler kent yaşamındaki dönüşümlerde ifadesini bulur. Çarlık Rusya'sındaki Moskova-Petersburg karşılaştırması bu süreci anlatan önemli bir örnektir.

Ona göre, I. Peter'in 1703 yılında Baltık Denizi kıyısında Avrupa standartlarına göre inşa ettiği Petersburg kenti kozmopolitizmi, yozlaşmayı, dengesiz ve hızlı bir kapitalist inşayı temsil ederken, Moskova gelişme dinamiklerini bağrında taşımakla birlikte henüz bu süreci yaşamamış yerel, kutsal ve içine kapalı bir kenttir. Petersburg, eskinin değerlerini tasfiye ederken Moskova henüz uyanmamıştır. Petersburg akışkan, Moskova durağandır. Petersburg akılcı, Moskova duygusaldır. Petersburg'da tarihsel bir dönüşüm çok hızlı yaşanmıştır. Değerler hızla başkalaşmış, kent mekanı dayatmacı bir şekilde modern bir inşaya tabii tutulmuştur. Bu, travmatik bir dönüşümdür ve bu dönüşüm içinde parçalanmayı barındırır. Petersburg geçiş sürecinin tüm bunalımlarını yaşar. Moskova ise bu dönüşüme ayak uydurması kaçınılmaz olan umutsuz bir dengeyi ve her şeye rağmen eskiyi ifade eder.

Marshall Bermann, adı geçen eserde sadece felsefi, ideolojik ve kentsel bir tartışma yapmaz. Modernite döneminin sanatını, edebiyat eserlerini ile bunların yaratıcılarını da irdeler. Fotoğrafçılıktan, mimariye, şiirden romana kadar pek çok konuyu ele alır. Baudelaire sokaklarını, Nevski Bulvarını, **Puşkin**'in siyasi görüşlerini, **Dostoyevski**'nin karakterlerini, **Çerņişevski**'yi, emperyalist çağın Marksist militanları Bolşevikleri vs. hepsini tarihsel akış içinde toplumsal dönüşümlerin içine yerleştirerek inceler ve bize modernizmin bütünlüklü bir tarihsel geçmişi sunar.

Onun görüşleri, tüm bu analizlerden sonra şöyle özetlenebilir. **Bermann**'a göre, çoğu düşünür, modernizmin amacının tüm bocalamaları ortadan kaldırarak insan benliğini ve dünyayı yeniden yaratmak olduğunu düşünür. Kimi post modernistler ise çağdaş sanat ve düşüncesin gerçek anlamda özgün biçimlerinin, modernizmin duyarlılıklardan bir kuantum adımıyla ayrıldığını savlarlar. Oysa **Bermann**'a, bu iki iddia birbirinin anti tezini oluştursa bile bir bütünlük taşır. Bu açıdan o bir sentezcidir. İki iddianın da eksikliklerine karşı, modernitenin köklerine yeniden dönülmesi gerektiğini söyler.

Ona göre, modern olmak, kişisel ve toplumsal yaşamı bir girdap içinde yaşamak; insanın kendisini ve dünyayı sürekli bir çözülüş, yenilenme, hareket ve dinamizm içinde ele alması, sıkıntı, kaygı ve çelişki içinde bulmasıdır.

Kısacası, katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği bir süreçtir

modernizm. Öte yandan modernist insan bu girdabın ve kaosu içinde bile kendini evinde hissediyor, özne haline gelebilmiş insandır. Girdabın içinde sadece sıkıntılar ve çelişkiler yoktur çünkü. Özgürlük, adalet, gerçeklik gibi değerler de bu girdabın içinde şekillenmektedir.

Marshall Bermann, moderniteyi iyi özümsemiş bir düşün insanıdır. Gelişimin kaçınılmazlığını görmüş gibidir. Bu girdap içinde yol alan zamanda insanın sürüklenmesini değil, özne haline gelmesini savunur. Bu süreç zıtlıklarla var olan bir süreçtir. İnsan iradesine vurgu yaparken, nesnel değişimleri gözden kaçırmaz. Moderniteye yadsıyıcı ve kötümser bir tutum içinde değildir. Onu bütün boyutları ile çözümleyerek tarihin bir kesitinin fotoğrafını çıkarmaya çalışır. Son tahlilde ilerlemeci düşünen bir düşün insanıdır.

İlerleme, zıtlıkların birliği ile vücut bulan, modernizm kaçınılmaz ve bütün tahripkâr yanlarına rağmen, insanlığa çok şey kazandırmıştır. Gerçek anlamda özgürlükler sistemi kurulacaksa, modernizmin kazanımları üzerine kurulacaktır. Aksini savunmanın, tarihi tersine çevirmek iddiası taşımaktır. Bu yüzden **Marshall Bermann**'ın modernizm tahlilleri, modernizmin yeniden sorgu masasına yatırıldığı güncelimizde içrikli bakışın bir örneği olarak daha bir önem kazanmaktadır.

Kaynak: Katı Olan Herşey Buharlaşıyor / Marshall Bermann / Çev: Ömit Altuğ / Bülent Peker / İletişim Yayınları / 1994 - İstanbul

Silahşör

Oktay GÜZELOĞLU

Rakısından bir yudum aldı, durup dururken, 'Dünyanın en beceriksiz adamı benim' dedi. N'oldu şimdi, dedim. Aklına bir şey mi geldi? diye sordum. 'Hiç işte, çocukları özledim... Özledim ama kanı göstermiyor, kayınpederin evine taşınmışlar, beni de öldü demişler. O orospu çocuğu kayınço, uğramasın buralara, kafasına sikanım, demiş. Ulan sen kim, sıkmak kim?' dedi, içkisini yudumladı. 'Yücel Abi, n'oluyor sana? Bir şeyler anlatıp duruyorsun da ben ne dediğini anlamıyorum. Bir sıkıntın mı var? Mıncıdanma da anlatacaksan anlat. Şurda içkiyi bize haram etme. Hem sana ne oldu abi? Sen bu kadar çabuk kafayı bulmazdın' dedim. 'Kusura bakma, bu akşam böyle oldu işte, içime bir taş düştü' dedi. Taş içine değil, kafana düştü galiba abi. Hadi bi yüzünü yıka, açılırsın' dedim. 'Yok be bu kafa her zaman böyle olmaz, bak sana bir şey anlatsam dinler misin?' dedi. 'Aile konuşsa dinlemem, çünkü anlamam. Sır büyükse anlatma, belki taşıyamam' dedim. 'Yok ya sen neleri taşıyorsun, ha bi eksik ha bi fazla... Taşırsın sen, taşırsın...' dedi. Güldüm, 'İyi ama benim yaşamımda başka şey yok mu? Yaşam bize türbe görevi mi verdi?' dedim.

'Peki, peki seni yormayayım, yahu sen beni ne kadar tanıyorsun?' diye sordu. 'Valla ben seni kahveci olarak tanıyorum, efendi, sözü düzgün, güvenilir birisin. Yetmez mi?' dedim. 'Haklısın, sen de aynısın. Ama ben...' dedi, dili tökezledi. Ve birden, ben silahşör Yücel oldu, kahveci Yücel, efendi Yücel dedi ve sustu. Kalktı, helaya, hafif sallana sallana gitti. Ben de içimden 'Hoppala, ulan nerden çıktı bu silahşör lafı' diye düşünürken. O ara, heladan döndü. Otururken 'Yaa sayın abim, bak efendi adama... iyi bak...' dedi. Rakısını uzun uzun yudumladı. Cık cık yapa yapa içkisini yudumladı durdu. Bende söz bitti, güzel muhabbet kesildi. Yücel abinin kişisel dramı başladı, ben tek seyirci seyrediyorum.

Bak, dedi ben zamanında bir abinin yanında takılıyordum. Hangi abinin diye sordum. Karıştırma, bir abinin işte. Gerede'den İstanbul'a yeni gelmişim. Bir arkadaşım götürdü, çay ocağında işe başlamıştım. Sonra bir gün abi beni yanına çağırdı. Silah kullanabilir misin dedi. Evet, dedim. Bana bir silah hediye etti. Bundan sonra yanımda takılacaksın. Bir iş çıkarsa yapar mısın? Korkma, sorumluluk bana ait, dedi

filan filan... O zamanki parayla çok büyük para verdi. Tabi kabul ettim. Önemli adam, elini öptüm, kabul ettim, dedim. Araya girerek, 'Ne işi abi bu? Adam götürme işi filan mı?' diye sordum. 'Evet, öyle' dedi. 'Eee, sonra?' 'Sonrası dokuz sene adamın yanına takıldım. O ara bir kızı sevdim. Abi beni çok güzel bir düğünle evlendirdi. Evimi kurdu. Derken iki de çocuk hem de ikiz. Maaşım kıyak, kışkık kömürüm, ev kiram, yiyecek içecek, sürekli bir bolluk yaşıyorum. Mutluyum, yalnız evlendikten sonra, her an bir iş çıkarsa, düşüncesiyle mutluluğumu yaşayamadım. Aynısam, bırakmazlar. Zaten ayrılamazsın, alışmışsın bolluğa. Ayrıca gebe kalmışsın' dedi. İçkisini derin derin içti, sigarasını, ciğerlerini patlatırcasına çekti. Ya ben sus pus oturmuyum, masal dinleyen çocuk gibi masum oturuyorum, dilim damağım kurumuş, yalnızca gözlerimle dinliyorum. Devam etti: 'Neyse arkadaşım, kafanı ağrıttıyorum. Yaa şerefim hakkı için, ilk defa anlatıyorum. Bu son dur, bir daha konuşmam' dedi. Ben yalnızca 'estağfurullah' diyebildim o kadar. Dinlemede kaldım. O, 'Eee nerde kaldık? Haa.. iş çıkar korkusu... işte onuncu sene, abi beni çağırdı.

'Hadi bakalım aslan, iyice piştin. Sana güvenirim' dedi. Beni iyice poh-pohladı. Senin gibi konuştu. Güvenilir adamsın, dedi. Bir işadaminin işini bitirme işini yükledi. Elini öptüm, çıktım yanından. Çıktım ama nereye, nerelere gitmedim ki... Eve gittim, çocukları sevdim, kanyı durup durup yatağa götürdüm. Hatta kanım, 'n'oluyo sana, hiç eve gündüz gündüz gelmezdin. Bu huy da nerden çıktı?' dedi, şüphelendi zannettim. Kanım benim ne iş yaptığımı bilmezdi. Yalnızca kahvede çalıştığımı biliyordu. Ben de, 'ne var memnun değil misin?' dedim. 'Yok yok iyi, ama durgunsun' dedi. Uzatmadım. Evden çıktım. Çıkarken eve para bıraktım. Bir hafta izmir'e gidiyorum patron' gönderiyor, dedim. Sonra işini bitireceğim adamın fabrikasının etrafında döndüm dolaştım. Yemin ederim üç gün dolandım oralarda. Kaç kere fırsat geçti elime ama silaha dokunmadım. Elimi her götürüşümde aklıma çocuklarım, kanım, yatacağım onbeş yirmi sene geldikçe yüreğim daraldı. Yücel Abi bu ara rakının dibini fon-dipledi. Kafası daha iyi olmuştu. Ama dik oturuyordu. Çirkef değildi. Ağır adamdı. Kendini bozmuyordu. 'Yaa arkadaş... Neticede ben bu işi bitiremedim. Evime gittim, yattım. Bir hafta evden çıkmadım. Kanya, manya, çocuklara yanaşmadım. Sessiz sessiz oturup içtim. Yemek bile yemedim,

işte bir gün arkadaşlar geldi, beni aldılar, doğru abinin yanına... Yapamadım, dedim. Abinin gözlerinden ateş fışkınıyordu. Beni yazıhanenin bahçesindeki ağaca soyup, bağlattı. Bir hafta kemerle dövdü. Ve işte gördüğün gibi omzuma bir şarjör boşalttı. Sağ kolumu koparttı. Seni öldürtürsem kurtulursun lan nankör puşt dedi. İki ayağımı da kırdırdı. Evime attılar. Hastanede, kendimi vurduğumu söyledim. Ayaklarımı kimin yaptığını bilmediğimi söyledim, çok sarhoşken dövdüler dedim. Konu kapandı. Yıllarca konuşmadım, kimseye anlattım. Konuşsam öldürürlerdi. Yücel Abi, ikinci büyük rakısını da götürmeye başladı. Ama kafası artık iyice olmuştu. Ve 'Yaa sonra kanım beni beğenmedi, ayrıldı. Asıl bana kuyan bu oldu.

'Şimdi görüyorsun, başkalarının işini, hayatı tek kolla götürmeye çalışıyoruz' dedi ve sustu. Bende birşey diyemedim. Anlattığı şeyler film gibiydi hani benim tanıdığım Yücel abi? Demek kiralık silahşörmüş ama yapamamış işte yapamamış ama iki ucu boklu değnek gibi, yapsaydı hapis yapmamış başka... Dikkat ettim, hiç ağlamadı sızlamadı. Kişiliğini bozmadı. Ve benim sokağa çıkan ellibeş merdiveni tek koluyla aslan gibi indi, çıktı gitti. Üst katta ki camımdan, arkasından baktım. Sağlam olan sol koluyla, kafasını yumruklayarak yürüyordu...

Rus ruleti

gecenin ketumluğunda
önce ellerimiz...
ellerimize güvenmeli

sevişintisi su
nehir olmak olasılık
buharlaştırmasını da bilmeli
açız açsak, olabilir
zaman aşımı sevişmeli
öylece
su andır çok zaman
ten dersin kirienmeli

böyle kalırsak
yok kalınız
sıvışmalı ıslaklığımızla
geceden

yaşamın oylumuna
fazla gelir bu sevi...

Önder Birol Bıyık

Çözülüş Derneleri
fidenti kitaplığı

Yoldaşım İsmail DOĞAN'a!

Hüseyin ÇEVİK

Sevgili İsmail!

Günler haftalara, haftalar aylara, aylar yıllara evrildi. 22 Kasım'da on dokuz yıl bitiyor. Bu süre zarfında seni iki satırda da olsa anlatamadım. Seni anlatırken, duygularımı, düşüncelerimi doğru aktarabileceğimi kaygısından aklımdakilerini yazıya dökemedim. Bu eksikliği gidermek için oturdum seninle sohbet...

22 Kasım 1986 yılında dokuz yoldaşımızın Hürmek'te toprağa düştüğünü, 1987 yılının Mart ayında öğrenebilmişim. Gidişini öğrenebilmenin koşulları yoktu. Aslında vardı, sevgili yoldaşım. Bilirsin ki, gurbet ellerde, mahpushanede olanlara kara haberler söylenmez. "Gurbettedir, mahpushanededir üzülmeyin" diye. Bana da senin gidişin söylenmemişti...

Can yoldaşım, biliyorum, senden sonra neler olduğunu merak ediyorsun! Sen, yüreğini dağlara katarken, ben hakileri giymiştim. Aynı yaştaydık. "Vatan görevi" bitmesine beş ay kala sen ayrılmıştın bizden. 86 yılında ikimizde farklı cephelerde idik. Sen halkların cephesinde, ben ise bir avuç kodamanın çıkarlarını korumakla meşguldüm. Tabi benimkisi seninkisi gibi gönüllüğe dayanmıyordu. Zorunluluktan dolayı karşı cephe-deydim. Ama yaşam bizleri aynı cephede buluşturdu. Devam ediyorum. Dokuz yıldan fazla oldu mahpusluğum...

Sen ve sekiz yoldaşım birlikte aramızdan ayrıldığınızdan sonra, Kazım Çelik ve birlikte üç

yoldaş Palu'da ölümstüzleştiler. 1987 yılında güçlerimiz iki yapı olarak ayrıldı. Sizlerin ve de Kazım yoldaşların aramızdan ayrılması yaşanan ayrılığı kolaylaştırmıştı. Ciddi sorunlarımız vardı. Hala da sorunlarımız devam ediyor. Ama bizler sorunlarımızın adını koymadık. Kendi iç sorunlarımızla cebelleştik ve de cebelleşmeye devam ediyoruz. Dışımızdaki yaşamı algılayamadık. 1987'de yaşanan aylık beş yıl sürdü. 92 senesinde iki ay yapı birleşti. Aslında birleşmedi, yapıstırıldı. Biraz su değince yapıstırılan yerler koptu. İki yıl sürmüştü bu birliktelik. Tek parti gibi görünüyordu, ama pratik yaşamda tam tersi şeyler yaşıyordu. Bu da şu nu bize gösterdi ki, yapılan birlik sağlıklı değilmiş. Birileri ayrılığın nedenlerini kişilere bağlıyordu. Ama hiç de öyle değildi. Komünist parti kolektiftir. Birileri eksik davranıyorsa, orada tüm aktivistler sorumlu. Yaşanan olumsuzluklardan hepimiz sorumluyuz. Hem gelenek güçlerimiz, hem de Türkiye devrimci hareketi olması gereken yerde değildir. Ama herkes de, "Biz çok iyiyiz" diyor. TDH olması gereken noktada değil. Bir örnek vereyim; Karduk cephesi nerdeyse "Demokratik Devrim"ini yaptı. Kendisine "Ben Kürdüm" diyemeyenler, bugün açık açık "ben Kürdüm" diyebiliyor. Karduk cephesinde bunlar olurken, Türkiye cephesinde şovenizm hat safhada. Otuz yıllık bir deneyimi olan TDH var. Ama şovenizmin varlığı

şunu gösteriyor ki, olması gerekeni yapmamış-yapamamış. Bazı hareketler hala Karduk'taki çelişkileri, Türkiye'deki çelişkilerle eş tutuyorlar. Hala Türkiye cephesindeki şovenizmin bu denli yüksek olmasını yurtsever harekete maledenler var. Bu anlayış kendi eksikliklerini, yetersizliklerini ve Kemalizm'den kurtulamamanın sonucudur.

Sevgili yoldaşım, 16 yaşına kadar seninle aynı ortamı paylaştık. 81 senesinde biz ailece Kestel'e taşındık. Uzun süre alışamamıştık Kestel'e. Çok farklı bir çevreydi. İnsanlar hep Türkçe konuşurlardı. Ama dilimiz Zazacaydı. Ne kadar Türkçe bilmiş olsaydık, yine de yabancı geliyordu bizlere. Rüyalarımda idi Pancılas. Hala da rüyalarımda. Dilimizde konuşanlarla karşılaştığımda, bambaşka bir duygu yaşıyordum. Pulur'un "yasak muntika"nın Ağponus mezrasında bir Ana vardı. Yaşı da epeyce ilerlemişti. Şimdi yaşayıp yaşamadığını bilmiyorum. Bazen bize uğrardı. Ana geldiğinde etrafında bağdaş kurar, kendisini dinlerdik. Çünkü dilimizden konuşuyordu. Dilini konuşmayan, kültürünü yaşamayan, tarihini bilmeyen, yaşayan bir ölüdür. Mensup olduğu ulusunun dilini, kültürünü özümsemeyen bir birey, sosyalist kültürü de tam olarak benimseyemiyor!..

Sevgili yoldaşım, 81 senesinden bu yana iki kez köye gittim. İlk 91 senesiydi. Ziyaretine gelmişim... Zülûf saçlarını okşadım, güzel gözlerini hayal ettim. Güllüğünü anımsadım. 93 senesinde

uğradığımda köye, yanına gelmemiştim. Koşullarımızdan kaynaklı. Ama o defa daha farklı duygular yaşamıştım, karanlık çöktünce Tanya yoldaşla size uğramıştık. Annen, baban ve kızkardeşin evdeydiler. Beni karşılarında görünce, tek tek boynuma sarılıp gözyaşları döktüler. Gözyaşlarımız birbirine karışmıştı. Hep seni aradım yoldaşım. Sen gelmedin. Sen gittin gideli ananın göz pınarları kurudu. Baban acına daha fazla dayanamadı...

Hel yaylası, Dow yaylası, Zağur yaylası, Serekoy yaylasında Pepek kuşu yalnızlığına ağlıyor. Yaylalarımızda artık çadırlar kurulmuyor. Çocuklar oyun oynamıyor, destiler yayladan köye, köyden yaylaya ron, torak ve su taşıyorlar. Çocuklar artık beri'de koyunların boyunlarından tutmuyorlar. Kadınlar artık sabahın şafağında ayran yaymıyorlar. Bakkal İbrahim artık çürük sakızları bize satmıyor. Abbas amca artık bahçesinin etrafındaki çitleri kaldırmış. Çünkü çocuklar yok. Üç-beş çınarımız kalmış o dağların başında...

Temir'e Çezko amca artık değirmenin başında beklemiyor. Buğday getiren yok. Tarlalar ekilmiyor. Pancılas deresinde su sessiz ve hüzünlü akıp gidiyor. Çocuklar Gole Xordego da yüzmüyorlar. Anımsar mısın? Sevgili yoldaşım, ilk okulu aynı sınıfta okuyorduk. Ferhat hocamız seni tahtaya kaldırmış, sorduğu soruya cevap veremediğinden dolayı, avuçlarına bir kaç çerik vurmuştu. Hocamız şimdi o anı anımsayınca üzülüyordu! Munzur suyu özgür akıyor. Üzerinde baraj çalışmaları var. Topraklarımız, köyle-rimiz, kültürümüz sular altında kalacak. Bu katliama karşı çok cılız sesler çıkıyor.

16-17 Haziran'da yitireklerimiz yandı bir kez daha. Tam 17 kurşun saplandı, doruklarında kar'ı eksik olmayan Munzur'a. Saklayamadı bu defa canlarımızı Munzur. Haremi deresi koç gölünde açan 17 kızıl gül öldüler. Adları Cafer'di, Berna'ydı, Aydın'dı, Şerif'ti, Cemo idi, Gülnaz idi. 17 özge candılar. Taylan'dı, Ersin'di, Dursun'du, Cemal'dı, Çağdaş'ın, İbrahim'di, Kenan'dı, Okan'dı, Ahmet'ti, Ökkeş'ti, Binali idi. Tam on yedi kardelendi... Ve eklendi Muratlarımız, Yusuflarımız...

Sevgili yoldaşım doğup büyüdüğün; özgürlük ve kurtuluş uğruna mücadele ettiğin topraklardasın...

Seni özlemle anıyoruz. Özlüyoruz seni ve şahsında nice kardelenimizi. Senin şahsında tüm canlarımızın anısı önünde saygıyla eğiliyorum.

GÜNEŞ ON YEDİ PARÇA

Gidip dönmeyenlerin
umudu büyür
açan gün güzelinde

Uzak koyların
sürgün düşlerinde
akar sevdalı Munzur

On yedi yerden
doğar güneş
Mercan Vadisi'nde

On yedi gülüş
yankılanır
dağlarında

Tezek kokulu
köy yollarında
dolaşan çocuk sevinçlerinde

Alevler içinde
Kürtçe
ağıtlar
yükselir

Güneş çoğalır
on yedi kez daha

Gün gelir
Mor gelincikler çoğalır
Munzur altın başakla taçlanır.

ATILA OGUZ

Özgür Kadın, Özgür Toplum

Tansel Sevkan KAPLAN

İnsan olarak varıldık, doğa erkeğe rolünü öğretene dek insan olarak yaşadık. Avcılıktan toprağa, üretime ve taşımacılığa başladığında, karasabani toprağa vurduğunda, tohumu toprağa atarak üretmenin gerçekliği ile karşı karşıya gelindiğinde, bir cins kendisini keşfetti ve bununla birlikte iktidar olma mücadelesi, cinslerin rolleri, kadının üretimden kaynaklı farklılığını da göze alarak biçimlendi. Kadının yeniden üretimi (çocuk doğurma) onu toplumsal üretimden geri çekerek ev içi geri üretimde görevlendirdi.

İşte bu ayrımcılık, özenle kadını kadınlıştırdı, erkeği erkekletirdi. Bu biçimsel kurgular, erkeği özne, kadını ise nesne olarak biçimlendirdi. Erkek hep kendi iktidarını oynadı, kendi yeteneklerini geliştirdi. Üretim ilişkileri değiştikçe, cinsler arası rollerde, üretim ilişkilerine bağlı olarak değişiyordu. Üretim ilişkileri değiştikçe, cinslerin rolleri de üretim tarzına göre değişiyordu ancak, toplumsal kurguların dışına çıkılamıyordu. Tam da orada bir cinsin egemenliğine olan kurgular, yeni üretim tarzlarında daha fazla hayat buluyordu.

17. yy. başları, aydınlanma çağı olarak başlamıştır. Aynı zamanda üretim ilişkileri, özel mülkiyete geçişi de beraberinde getirir. Evet yeni bir üretim ilişkisi ile karşı karşıya gelinmiştir. Artık toprağın, fabrikaların, makinelerin ve içinde çalışan insanların satın alındığı mülkiyet sahipleri vardır. Ama değişmeyen bir şey vardır: Toplumsal kurgular. Kadın, bu üretim ilişkisi

içindeki ve aydınlanma çağındaki o 'ayrıcalıklı' yerini almıştır.

17.yy'da, aydınlanma çağında proletarya ve kadınlar için ortak bir söylem, toplumsal kurgular içine yerleştirildi: Bu da "Kadınların ve proletaryanın rasyonel (akılcı) olmadığı"dır. Burjuva kadınları mülk sahibi olduğu halde, miras ve bu mülkün kullanımı hakkı açısından, kullanımı erkeğe bağlı olmuştur. Bunun sebebi de kadının rasyonel olmadığı anlayışıdır. Proletarya da aydınlanma çağında bu akımlarla geri bırakılmıştır (akılcı olmadığı, aklını kullanmadığı kanısına varılmıştır). Burada ezilmişliğin ortak paydası vardı. Fırsatlardan güçlüler faydalanıyordu. Proletarya ve kadınlar bu akımla geri bırakılarak, iktidar olma şansları azaltılmıştır. Ancak mücadele hem proletarya, hem de kadınlar açısından tam da bu noktadan başlamaktadır.

17. ve 18. yy'da insan hakları teorisinin ortaya çıktığı dönemlerde, Fransız Devrimi'ni başlatan Yurttaşlık Bildirisi'nde kadınların adı dahi anılmıyordu. Ancak kadınlar, 17. yy'dan başlayarak, o geri bırakılmışlığın önüne koşarak, kendilerine özgü direnişleriyle öne çıkmaya başladılar. Olype de Groupe Kadın Hakları Bildirisi'ni yayınladı. Bu bildirgenin 10. maddesi şöyle diyordu: "*Kadına gıyotün hakkı tanınıyor, öyleyse kürsüye çıkma hakkı da olmalıdır.*" Gıyotine giden bu toplumsal kurguları değiştirmeye ilk adım atan, Olympe de Groupe'ye sanırım çok şey borçluyuz. Yine aynı

dönemlerde bu kurguların, bu ayrımcılığın bilinçli yapıldığını ortaya atan **Mary Wollstonecraft** şöyle haykırıyordu: "*Artık kadınların yaşam tarzında bir devrim gerçekleştirmenin zamanı gelmiştir. Kadınlara yitirdikleri onurlarını geri vermek ve insan soyunun bir parçası olarak dünyanın dönüştürülmesine katkıda bulunmalarını sağlamak için geç bile kalınmıştır.*"

Sanayi devrimi ile birlikte mücadele alanları sınıfsal karakter kazanırken, kadınlar sınıf mücadelesinin tam da içinde mücadele ederek gelişmeye başladılar. Kapitalizmin büyük bir lazla yol alması, emekçi kesimin daha çok ezilmesi, sömürülmesinden kadınlar da payına düşeni alıyordu. Fabrikalarda kadınlar ve çocuklar yedek ve ucuz işgücü olarak kapitalistlere sunuldu. Artık, sömürü ve ezilgenliğin sınıfsal karakteri mücadelenin alanını değiştirse de onların başkaları tarafından hep NESNE'leştirilmeleri ve diğerlerinin tamamlayıcısı rollerinin devamı burada da biçimlenmişti. Üretimin arttığı, erkek nüfusunun buna cevap vermediği anda kadınlar devreye sokuldular; bir erkek yerine iki kadını daha ucuza çalıştırarak kârlarına kâr kattılar. Kadınlar yine erkeklerin tamamlayıcısı rolleriyle sınıf mücadelesine katıldılar. Yükselen sınıf mücadelesi içinde kadınlar, kendi örgütlerini yarattılar ve kendi sınıf çıkarlarını korumak için grev ve ayaklanmalar başlattılar. 1912 Ocak'ından Mart'ına kadar devam eden tekstil

işçileri grevi kadınların gerçekleştirdiği en büyük grevdi. Greve 45 ayrı dili konuşan, 25 milliyetten 23.000 grevci katıldı. Bu süreç 1913'te bir grup liberal kadın ve bir kaç sendikacının "*Kadın Sendikaları Birliği*" kurmasına yol açtı. Bağımsız örgütlenmelerdeki çabalardan sonuç alınmadı. Ancak kadınlar vaz geçmediler. Kadınların sendikal örgütlenmeleri devam etti. 1850'den başlayarak, Amerikalı kadınlar, sendikalar içinde kadın kollarını kurdular. Amerikan işçi sınıfının efsaneleşen kadın sendikacıları, mücadelede ölümsüzleşen yerlerini aldılar. **Ella Wiggins** (şarkıcı), bir gösteride öldürülen **Ella Wheeler**, 50 yıl süreyle kadınları örgütleyen **Jones Ana** (Mather Jones), **Molly Jackson Teyze** ve daha birçokları.

Almanya'da sosyalist kadın hareketi **Clara Zetkin**'le özdeşleşmiştir. Zetkin, kadınların sendikalaşmasında yaşamış en önemli kadındır. Kadınların sendikalaşmasında kadınlık özellikleri birleştiren bir sendikacının gerekliliği **Zetkin**'in düşüncesinin ve mücadelesinin eksenini oluşturdu. **Zetkin** ve **Rosa Lüksemburg** kitlelerin devrimci eylemlerine kadınların da demokratik bir biçimde katılabilmesi için mücadele ettiler.

Evet, sınıf örgütleri olan sendikalar kapılarını kadınlara açmasına açmıştı, koşullar onu gerektiriyordu ama, bir yerlerde unutulmuş bir şeyler de vardı. Bütün çabalara rağmen, kadın işçileri örgütlemekte güçlük çekiliyordu. Düşük olan eğitim ve kültür seviyesi, kadınlarla erkekler arasında eşitsizlik, örgütlenmede de kendini gösteriyordu. Kadınların kendilerine güveni yoktu. Toplumsal kurgular ve roller burada da başlarına bela olmuştu kadınların. Bu zor durumu yaşayan bir kadın işçi, duygularını şöyle ifade ediyordu: "Evet, kendimi ifade etmek istiyorum, ancak üzerinde düşününce çevremde birçok insanın bulunduğunu, bazılarının söylediklerime güleceğini düşünüyorum. Bu düşüncelerle ürperiyorum. Öyle ki!.. Susmayı tercih ediyorum. Ama yüreğim tutuşuyor."

Kendini ifade etme isteği, sınıf çelişkileriyle birlikte gelişen kadının yazgısı pek değişmiyor anlaşılan. Tutuşan yüreklerimizin sesini, geçmişimizden gelen bu mirasla bir kez daha haykırmalıyız!.. **Mary Wollstonecraft**'ın deyişiyle dünyanın dönüştürülmesine katkıda bulunmak için; Özgür kadın, özgür toplum..!

KAYNAKÇA

Feminizm, Andre Michel /

Çev.Ş irin Tekeli

Kadın Arş. Enstitüsü, Feminizm Teorisi, F. Berkay
Ders Notları

Tansel'e;

Aslında o kadar da alışmış birbirimize...

Barışmış.

Yaşama dair hiç de öyle aç gözlü olmadık.

Lakin, dolu dolu olsun istedik;

Ve kısacık da olsa yaşamımız,

Anlamlı ve ilkeli anılar kalsın istedik

yolumuza devam edenlere.

Ölüm kapımıza dayandığında...

Tutup da kolundan, içimizden birilerimizi çekip
aldığında

Bir şey üzer bizi; Henüz bitiremediğimiz bir
eylem;

Bir dosttan gelen mektuba henüz yazılmamış
bir yanıt;

yarım kalması kitabımızın...

Gerisi; "... Hoş geldi, sefa geldi" ...

Her zaman için yokluğun, üzdü bizi...

Seni özleyeceğiz!

Ailesi, arkadaşları ve yoldaşların
acısını yürekten paylaşıyoruz.

Almanya Uzun Yürüyüş çalışanları adına
Yasemin, Ali

Çizdim —

Aşkın AYRANCIOĞLU

Marxizm Hastayı Sağlığına Kovuşturacak (1954)
Frida Kahlo